

MART 2022
SAYI:39

diyanet
aile
dergisi

**KOMŞULUK
İYİLİĞE AÇILAN KAPI**

12

KOMŞU AYNADIR, EKSİK OLMASIN

42

LÜTFUN GÖSTERGESİ OLARAK UTANÇ

60

MEDENİYETLERİN BELLEĞİ,
İLMİN MENŞEİ KÜTÜPHANELER

72

İNSANLIK AİLESİNİN ANNESİ HZ. HAVVÂ

Her milletin bağrından doğan sözler vardır. Atasözlerimiz de ecdattan bize kalan kıymetli sözlerdir. “Darb-ı Mesel” eseri, atalarımızdan bize miras kalan bu sözleri günlük yaşamdan örneklerle anlatmıştır. Böylece atasözlerinin hikmetli dünyasına okurlarını buyur etmiştir.

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

TAKDİM

KOMŞULUK HUKUKU

Dr. Lamia LEVENT ABUL

İslam dini, toplumsal hayatın tesisinde önemli kurallar getirmiş, ferdi ve ictimai hayatı genel ahlak ilkeleri üzerinde inşa etmiştir. Yüce Allah (c.c.), inananları mümin yani kendinden emin olunan kimse şeklinde nitelerken aynı zamanda Müslümanları birbirine dost hatta kardeş olarak ilan etmiştir (Tevbe, 9/71; Hucurât, 49/10). Bu

dostluk, elbette ki birlikte yaşama hukukunun da temeli olacak, komşuluk ilişkileri bu bağlamda imar ve ihya edilecektir. Nitekim Peygamber Efendimiz de “Komşusunun, kendisine kötülük yapabileceği kaygısından kurtulamadığı kimse cennete giremez.” (Müslim, Îmân, 73) buyurarak komşuluk ilişkilerinin önemine dikkat çekmiştir.

Sıla-i rahim, komşuluk, misafirperverlik, ahde vefa ve mürüvvet gibi değerlere önem verilmesi toplumdaki yozlaşmaya engel olan, insanı yalnızlığın kasvetinden kurtaran, kimsesizliğin karanlığına düşmekten alıkoyan erdemlerdir. Maalesef günümüzde kapitalist sistem ve onun popüler kültürü, hayatın bütünlüğünü koruyarak akmasına izin vermiyor. İnsanoğlu, onu bin yıllardır ayakta tutan değerlerinden koparak bireysellik adı altında yalnızlığa itiliyor. Geçmiş hayırla yâd edilen bir nostaljiye, eski komşuluklar hatıralarda kalan geçmiş zaman masallarına dönüşüyor. Muhkem duvarlarla örülen korunaklı hayat, kapı komşumuzu yabancılaştırıyor. Bilhassa büyük şehirlerde insanlar kendi içine çekilmiş, dostluğu ve arkadaşlığı sosyal medyanın sanal ortamında arıyor.

Diyanet Aile Dergisi olarak bu ay penceremizi komşularımız için açtık. Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu, “Bizim Komşularımız Vardı” yazısında komşularımızın bizler için, bizlerin de komşularımız için birer nimet olduğunu hatırlattı. Kabahatin sadece değişen dünyada değil, değişen insanda yani bizlerde olduğuna dikkat çekti. Hatice Ebrar Akbulut, “Komşu Aynadır, Eksik Olmasın” yazısıyla katkı sundu. Komşuluk hukukuna riayet edenler için komşuluğun külfeti aralarındaki üfete mani değildir. İnsanları birbirine yakınlaştıran, ısındıran birlikte yaşadıkları tecrübelerdir diyen yazar, insanın başkalarından kaçarken yine bir başkasında sığındığı gerçeğinin altını çizdi. Uzmanına Sorduk köşemizde İslam dininin komşuluk hukukuna verdiği değeri DİYK Uzman Yardımcısı Gülsüm Soydan’la konuştuk. Soydan, bilhassa dikey mimarinin komşuluk ilişkilerini nasıl etkilediğini örnekler üzerinden anlattı. Dr. Ayşe Meydanoğlu, Nisâ suresi 36. ayetin ışığında komşuluk ilişkilerini ele aldı.

Mart sayımızda söyleşi köşemizde Dr. Mustafa Merter’i ağırladık. Kendisiyle psikiyatri bilimi üzerine, aydınlatıcı olduğu kadar keyifli bir söyleşi gerçekleştirdik. Kültür Sanat köşemizde Nagihan Aydın, “Medeniyetin Belleği, İlmin Menşei Kütüphanler”i yazdı. Ali Necip Erdoğan, “Lütfun Göstergesi Olarak Utanç”la Varlık Aynası yazı dizisine devam etti.

Sizleri dergimizle baş başa bırakırken Berat Kandili’nizi en içten dileklerle kutluyor, yeni sayımızda görüşmek üzere diyorum.

İÇİNDEKİLER

UZMANINA SORDUK 10
Gülsüm SOYDAN

KOMŞUYA İYİ DAVRANIN! 16
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe MEYDANOĞLU

**ANNE BABANIN
ZİYNETİ KIZ EVLAT** 18
Arş. Gör. Hacer AYAZ

KAHVE MOLASI 20
Gülsüm KARAPINAR

**KALPTEN GELEN,
DİLDEN DÖKÜLEN DUA** 22
Dr. Melek YILMAZ GÖMBEYAZ

VEFAYA ÇAĞRI 24
Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN

SANAL KUMAR BAĞIMLILIĞI 26
Esra OBUZ

DEDEMİN ANLATTIKLARI 28
Gülşen ÜNÜVAR

BİR KALP KAÇ DEFA ATAR? 36
Muhammed Kâmil YAYKAN

**DR. MUSTARA MERTER İLE
PSKİYATRİ BİLİMİ ÜZERİNE...** 38
Mahir KILINÇ / Zeynep KAPANCI

4

BİZİM KOMŞULARIMIZ VAR
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

12

**KOMŞU AYNADIR
EKSİK OLMASIN**
Hatice Ebrar AKBULUT

42

**LÜTFUN GÖSTERGESİ
OLARAK UTANÇ**
Ali Necip ERDOĞAN

48

ÂLİM BİR ŞAHSİYET:
Prof. Dr. Sabahattin ZÂİM
Prof. Dr. Abdulhalim ZÂİM

MART 2022

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Koordinatörleri
Sema BAYAR
Esma TÜRKSEVEN
Şule İSKENDER
Halime KARABULUT

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
AREN Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

32

**ANNE SIKILDIM!
OYUN KURAMAYAN ÇOCUKLAR**
Asuman DÜZGÜN

52

**ANADOLU'NUN
KUZEYDOĞUSUNDA ENFES
BİR YURT: BAYBURT**
Zeynep UZUN

60

**MEDENİYETLERİN
BELLEĞİ, İLMİN MENŞEİ
KÜTÜPHANELER**
Nagihan Aydın

72

**İNSANLIK AİLESİNİN ANNESİ
HZ. HAVVÂ**
Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN

46

KÜÇÜK BİR SIZI
Reyyan Elif YALÇIN

56

**GÜN İŞİĞİNA ZARİF BİR PERDE:
ŞEMSIYE**
Süreyya MERİÇ

58

NİNİ GÖRME
Ayşe ÜNÜVAR

63

FOTOĞRAF
Muammer ULUTÜRK

64

**AVRUPA'DA CENAZE
İŞLERİYLE UĞRAŞMAK**
Burhanettin UYSAL

66

**BİR KITA VE KAYIP HALK:
KIZILDERİLİLER**
Yusuf YILDIZ

70

YEŞİL ALAN
Yasemin HASMER

74

CROHN HASTALIĞI
Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

78

ÇENGEL BULMACA
Ali OSMANOĞLU

80

KİTAPLIK
Zeynep ÇELİK

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık: 120.00 ₺
Yurt dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kurumsal Şube IBAN: TR94 0001 0017 4505 9943 0850 41 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler;
Yurt içi: İl Müftülükleri,
İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri
Müşavirlikleri, Din Hizmetleri
Ataşelikleri.
Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 28.02.2022

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarnıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

BİZİM KOMŞULARIMIZ VAR

■ Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

G

eçmişin bizzat tattığım komşuluk kültürünü, gelmiş geçmiş komşularımızı ne zaman hatırlasam, bu anlar benim için acı tatlı pek çok hatıranın gölgesinde iç çekip hüzünlenmenin anlarıdır. Eminim bu, komşuluğu bütün güzellikleriyle yaşamış pek çoğumuz için hemen hemen aynıdır. Öyle ya, haydi hatırlayalım bakalım, kaç ev değiştirdik, kaç komşumuz oldu,

kaçını aile fertlerimizden saydık, kaçıyla hafif limoni olduk. Geçmişe yolculuk yapsak ve komşularımızın çetelesini tutmaya kalksak acaba kaçını doğru dürüst isimleri ve simalarıyla hatırlardık, komşuluk maceralarımızı yazsak acaba ne kadarını hatırlardık? Hiç gözlerinizi bir noktaya sabitleyip bütün bunları hafızanızda canlandırmaya çalışırken uzaklara dalıp gittiğiniz oldu mu? Siz, hiç okuldan döndüğünüzde anneniz evde yoksa karşı komşu teyzenizin kapısını çalıp “Teyze annem nereye gitti, biliyor musun? Kapıyı çaldım ama evde yok.” dediğinizde, “Kuzucuğum haberim var, geç içeri, annen yufkacıya kadar gitti, yarım saate gelir.” cevabı alınca utana sıkıla içeri geçip somyanın bir kenarına sessizce iliştiniz mi? Bu esnada ikram ettiği kekten ya da çörekten hiç yediniz mi? Anneniz apartman günü için komşuya gitmek için kapıdan tam çıkarken ardından koşturup “Anne Nurten Teyze ne yapmışsa hepsinden ben de istiyorum, sakın unutma!” diye tembihlediğiniz oldu mu hiç?

Bugün şimdinin modern şehir yaşamının soğuk apartman kültüründe komşuluk artık kaybolmaya yüz tutan değerlerimizden. Eğri oturup doğru konuşalım, komşuluk üzerine yazıyorsak artık gizlemenin bir anlamı yok. Komşuluğu gerçek manada yaşama ve yaşatma adına derin kaygılarımız var bizim.

Yazımın başlığı, orta yaşın üstündekilerin aşına olduğu "Benim balonlarım vardı, onları kimler aldı?" şarkısını hatırlatmış olabilir. Doğru tahmin ettiniz, ben de ondan esinlendim ve biraz da nostalji olsun diye bu şarkıdan ilhamla koydum yazımın başlığını. Evet, benim, bizim, hepimizin komşuları vardı. Tatlı mı tatlı, komşu teyzelerimiz, güleç amcalarımız vardı bizim. Hava kararınca kadar çeşit çeşit oyun oynadığımız, annelerimiz bas bas bağırınca koşa koşa evlere dağıldığımız arkadaşlarımız vardı.

Onlar şimdi yoklar, onları kimler aldı?

» **Komşularımız, pek çok hatıramızın mütevası kahramanlarıdır. Gösterişsiz, sade, samimi, fedakâr, sevecen, müşfik... İyi komşu, ailenin bir parçası kabul edilirdi. "O, yabancımız değil, aileden biri." denirdi.**

Yalnızlık Bakanlığı

İngiltere'nin 1918'de Yalnızlık Bakanlığını kurmasının ardından şimdi de Japonya kuruyor aynı bakanlığı. Ulusal istatistik verilerine göre İngiltere'de yaklaşık 200 bine yakın insan, aylar boyunca hiç kimseyle konuşmadan yaşıyor. Yaklaşık dokuz milyon insan da yalnızlıkla boğuşuyor (tr.euronews.com). Komşuluğun kaybı, yalnızlık hissini tetikleyen önemli unsur olurken Japonya'nın bu bakanlığı kurma gerekçesi biraz farklı: Korona salgınının intihar vakalarını tırmandırması.

Yalnızlıklar insanlara büyük acılar yaşıyor, ağır bedeller ödetiyor. Etrafında sayısız

insan olup da yalnızlık çekenler yok mu? Var elbette. Kronik yalnızlık sendromu denen bir melanet var ve bu, modern çağın üstümüze musallat ettiği hastalıklardan biri.

Toplumsal ilişkileri menfaat ve ekonomi ilişkisine indirgeyen maddeci modern hayat, insanlığı giderek yalnızlığın karanlığına kapatıyor. Toplumlarda yalnız, mutsuz, depresif, saldırgan insan sayısı giderek artıyor. Çocukları, yakınları, komşuları uzaklara savrulanlar kendilerini güvenli, muhkem rezidanslara hapsediyor. Yalnızlık Bakanlığı bize de bir gün gelir mi bilmem, ama Avrupa'da ve dünyada sayılarının çoğalacağına dair işaretler var.

Komşularımızı Kimler Aldı?

Bizler de o kaybettiğimiz, şimdi her biri kim bilir hangi yere savrulmuş komşularımızı arıyoruz tarifsiz bir özlemle. Bir gün üşenmedim, ilk, orta ve lise yıllarımın geçtiği Seyran'daki eski apartmanımıza gittim. Önündeki bahçe duvarına yaslanmış vaziyette güneşlenen ihtiyar amcanın burada oturduğunu öğrenince sordum hatırladığım komşularımızın isimlerini. Maalesef o yıllardan hiç kimse kalmamış. Bilmek isterdim, acı tatlı pek çok şeyi paylaştığımız komşularımızın şimdi nerede olduklarını; kim hayatta, kim değil.

Yorulmak nedir bilmeksizin saatlerce birlikte top koşturduğum yaşıtlarım acaba şimdi neredeler? Ne işle meşguller? Hangileri hayatta, hangileri değil? Anne babalarımız komşuluğun, biz çocuklar oyunun tadını çıkardığımız o günlerde ne çok oyun çeşidimiz varmış, say say bitmez. Televizyonumuz yoktu, yalvarırdık anneme, "Anne ne olur, Nazlı Teyze'ye söyle de bu akşamki filmi izleyelim." diye. Komşu, komşunun kahrını çekerdi. Çocuğuz ya, ertesi gün yine isterdik. "Her gün her gün olmaz oğlum." derdi annem. İsteklerimiz ne kadar masum olsa da annemizin bir lafı bizi yerimizde oturtmaya yeterdi.

Şimdi geçmişteki komşuluğu anıyor ve yazıyorsak, komşularımızı arıyorsak derdimiz büyük demektir. Modern hayat bizi şimdi daha büyük, daha yüksek, daha kalabalık apartmanlarda yaşamaya zorluyor. Dev

binalarımızda gerçek manada komşuluk ilişkisi kurabildiğimiz daire sayısı ya bir ya ikidir, hadi olsun üç! Bunu yalanlayan istisnalar varsa da kaideyi bozmaya güçleri yetmez, zira genel manzara, gerçeği bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor.

Öyle ya, bizim komşularımız vardı, onları kimler aldı?

Hiç hayıflanmayan, üzülmeyen, kaybettiklerine ciğeri yanmayan, türlü gamsızlıklar ve anlamsızlıklarla dolu "modern" şehir hayatı bizden komşularımızı da koparıp aldı; bizse artlarından bakakaldık. İnsanları kendi kabuklarına sımsıkı kapatan bu kozmopolit hayatta ayakta kalma mücadelesi herkesi en ücra köşelere savurdu. Komşularımız bizler için, bizler komşularımız için birer nimettik. Birbirimizi çok sevdik, komşuluğu doyasıya yaşadık. Bugün mevcutlarla, yanı başımızdakilerle

komşuluğu yaşatamıyorsak bu ayıp ve kabahat hepimizin. Hiç kimse masum değil.

Anadolu'nun küçük şehirlerinde, kasaba ve köylerinde komşuluğu tüm saflığı ve güzelliği ile yaşatanlara selam olsun. Selamın daha büyüğünü şimdilerde modern şehirlerin kasvetli havasında, yavan yaşamında komşuluk kültürünü ayakta tutmaya çalışanlara gönderiyorum.

Ekmek Teknesi, Seksenler...

İnsan yaşamı giderek katılaşıyor ve tuhaf bir kısır döngü sarmalına mahkûm olurken dostluğun, kardeşliğin, komşuluğun özü de yitip gitti. Biz o günlerin özlemini *Ekmek Teknesi, Seksenler* gibi dizilerle dindirmeye çalışsak da nafiye... *Ekmek Teknesi*'nin fırıncı Nusret Baba'sı sık sık "Allah bugünlerimizi aratmasın." derdi, bir bildiği varmış. O günleri, deyim yerindeyse, mumla arıyoruz.

Geleneksel mahalle kültürümüz cıvı cıvı ve ne yazık ki göz göre göre elimizden kayıp gitti ve giden hiçbir şey artık geri gelmeyecek. Elimizdekileri vermemek için diremediğimizi söyleyemem ama başaramadığımız bir gerçek. Modern dev yapılarıyla, labirenti andıran caddeleriyle, 7/24 aktifliğiyle modern şehirler, bir yandan değerlerimize azar azar su katarken, bir yandan da beden ve duygu olarak bizleri çok hırpaladı, çok yordu. Kimi alarm takılı çelik kapılarımız; yan kapı, karşı kapı, alt kat, üst kat komşularımızla da sıkı bir “kopuş”u sembolize ediyor. Sosyal medya kilometrelerce ötedeki tanımadığımız “sanal” şahsiyetleri evimize sokar ve bizi onlarla sıkı fıkı dost yaparken “gerçek” şahsiyetler olan apartman komşularımızla küsleri oynuyoruz. Kapıda, asansörde ve araba garajında denk gelirsek kısa tebessümlerle, kaş gözle selamlaşıp geçiveriyoruz.

Bütün bunlar günlük yaşamımızın belki sıradan, önemsiz ama acıtan detaylarıdır.

İç Kof Modernlik

Kapitalizmin bizleri iç kof bir modernliğin mekanik rutinine kapattığı günden beri, konforu yüksek, daha kalabalık apartmanlarda kendimize ve çevremize nasıl yabancılaşırız, yabancı bir tabiata nasıl bürünürüz onu ispatlıyoruz sosyologlara. Artık komşular arası akşam oturmalrı, çay-

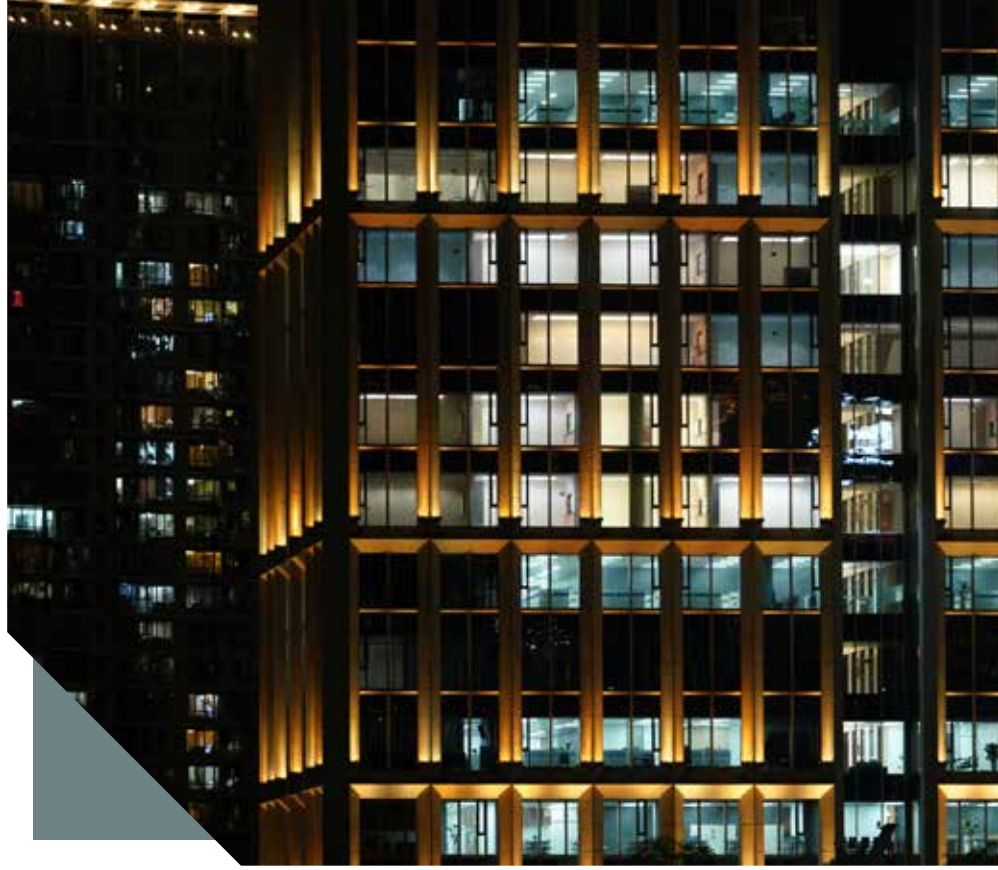
kahve sohbetleri, bayram ziyaretleri pek yok; çorbalar, ırmık helvaları, kurban payları, bardakta tuz, şeker, yağ veya salça da gelmiyor kapımıza. Memlekete giderken evimize göz kulak olması ve çiçeklerimizi haftada bir sulaması için anahtarımızı emanet ettiğimiz Sebahat, Aysel, Ayşe, Nuriye teyzelerimiz yok.

Bugünlere gelirken yolda komşuluk dâhil pek çok şeyi yitirdik. Bunun suçunu ve utancını hafifletecek hiçbir mazeret haklı görülemez. Şimdinin yalnızlığını hiçbir şey gideremez, korkularını hiçbir şey bertaraf edemez. Geçmişin masumiyetini şimdinin hırçınlığına kurban ettik. Geçmişin “topluluğu” fotoğrafını indirdik ve yerine şimdinin “bireyci” vesikalığını astık.

Sokaklarımız değişince komşularımız da değişti. Bütün sokağın aynı dili konuştuğu,

aynı duyguları paylaştığı günlerden, sanki dilini, örf ve âdetini bilmediğimiz yaban bir memleketin yabancı kaynaklı sokağına gelmiş gibiyiz. Bir Japon şarkısının “*Burası memleketimden küllerce uzak, burası memleketimden millerce uzak*” nakaratındaki gibi sokağımızda selam verecek kimsemiz yok, yapayalnızız. Ne gariptir ki kaybettiklerimizi yazarken tekrar hatırlamaya çalışırken beynimiz patlıyor. Bir şeyleri yitirmişsek sahiplenme duygumuzun zayıflığından şüphelenmeliyiz.

Bizim komşularımızı, hayallerimizi de çalan kapitalizmin serabında çimen, dünyevi hırslarımızdı. Komşunun çorbasını, ırmık helvasını, bir bardak yağın, tuzunu, şekerini ve hepsinden önemlisi zilimizi çalarken “benim oğlum” diyen sedasını şehrin cafcıflı ışıklarında, uğultulu telaşında kaybettik.

Kaybettiklerimizin toplamı t ylerimizi ürpertecek, dilimizi damağımızı kurutacak, aklımızı alacak derecede değerliydi. H zn m z kaybımızı karşılamaya yetmez. Tatlı komşularımız vardı usul usul kapımızı çalan, dönüp gittiler biz kapıyı aana kadar.

Bugün hâlâ özlemine duyduğumuz türden komşuları olan varsa lütfen kıymetini bilsinler.

Son Sözler...

Ne çok şeyler  retmişiz komşuya dair. Komşu hatırı, komşu kapısı, komşunun k l , komşu ekmeği, komşu boncuğu, komşu hakkı, komşunun tavuğu... Bütün bunlar şimdi çok az yerde yaşıyor. Vahim yalnızlığımız için şimdi bir geçmişin derinliklerine yuvarlanan birer tamlamadan ibaret. Âdeta karşılıksız ek gibi kapitalizmin vahşi dünyasında bir karşılıkları yok.

Komşularımız bizler için, bizler komşularımız için birer nimettik. Birbirimizi çok sevdik, komşuluğu doyasıya yaşadık. Bugün mevcutlarla, yanı başımızdakilerle komşuluğu yaşatamıyorsak bu ayıp ve kabahat hepimizin.

 stanbul'daki ilkokul birinci ve ikinci sınıf yıllarımı hatırladım bu yazımı yazarken. Selimiye Mahallesi'nde Marmara Denizi'ne nazır bir apartmanın teras katında otururduk. Karşı komşumuz yaşlı Mukaddes Teyzemizdi, benden yaşça büyük oğlu şevket'le birlikte otururdu. Her sabah erkenden günlük gazetesi gelirdi kapısına. En büyük zevkim, o daha kalkmadan kapısının önüne bırakılan gazetesini alıp salonda halının üstüne usulca serip resimlerine bakmak ve büyük yazılarını okumaktı. Buruşmasını ve Mukaddes Teyze anlamasını diye itinayla aardım sayfalarını.  şim bitince gazeteyi tekrar düzgün biçimde dürer, ayaklarımın ucuna basarak kapısının önüne sessizce bıraktırdım. Ne masum, ne saf, ne güzelmiş o günler. Çok sever, çok hürmet ederdik yaşlı teyzemize. Biz Ankara'ya taşındıktan yıllar sonra aldık acı vefat haberini Allah rahmet eylesin.

Komşularımız, pek çok hatıramızın m tevez  kahramanlarıdır. Gösterişsiz, sade, samimi, fedakâr, sevecen, müşfik... İyi komşu, ailenin bir parçası kabul edilirdi. "O, yabancımız değil, aileden biri." denirdi. Peki, hiç mi geimsizi yoktu? Vardı elbette. Kapılarını bam g m çarpan, bağırmaları duvarları delen, selam vermeden geçen, bir şey istemek için kapısına gittiğimizde yok diyen, hanımına, çoluk çocuğuna şiddet kullanan... Böyleleri de vardı elbette. Dahası, ahlakı bozuk komşular,

mahalleliye kötü örnek oluyor diye dışlanır, mahalleden taşınması istenirdi. Ancak  yle güzel komşularımız oldu ki onların güzelliği kötülerin ayıbını örtmüştür. Bize de komşuluk yazısını yazdıran bu g zelliklerdir.

Bugün, insanlığı tahminlerin ötesinde bozan maddeci kültürün bireyci iklimi, dedik ya, geldiğimiz noktadan artık geri dönüşün olmadığını söylüyor. Komşuluğu'nun yüksek duygularına, güzelliklerine dair yitirdiğimiz epey şey var. Komşuluklarımız, bizim için sosyal ilişkilerin en saf, en halis, en samimi örneklerini sergileme alanıydı. Gördüğümüz, dokunduğumuz, hissettiğimiz, yaşadığımız ve uygulamaya döktüğümüz güzelliklerin toplamıydı. Komşu, kendimde onu, onda beni gördüğüm kişiydi; birbirimizin "sırlı" aynasıydık.

"şerrinden komşusunun emin olmadığı kimse cennete giremez." (M sl m,  man, 73); "Allah'a ve ahiret gününe iman eden komşusunu rahatsız etmesin." (Buhârî, Rik k, 23); "Cebrail bana komşu hakkında o kadar çok tavsiyede bulundu ki onu mirasçı bırakacak sandım." (Müslim, Birr ve Sıla, 42) buyuran sevgili Peygamberimizin bu sözleri komşuluk duygularımızın küllerini yeniden alevlendirmek için bir kıvılcım olur mu bize?

Elbette, küçücük bir kor kalmışsa derinlerimizde neden olmasın? Aksi için geçerli bir sebebimiz var mı?

UZMANINA SORDUK

■ **Gölsüm SOYDAN**
DİYK Uzman Yardımcısı

İslam dini Müslümanları din kardeşi kabul ederken bilhassa komşuluk hukukuna büyük önem atfeder. Bu konuda okurlarımıza neler söylersiniz? Müslüman şahsiyetin komşuluk ilişkileri nasıl olmalıdır?

Bir gün hanımlara dert ve musibetlerin günahları döktüğüne dair sohbet verirken Mevlana'nın o meşhur sözlerini paylaşmak istedim. Dedim ki, "Kilime vuranın amacı kilimi dövmek değil, onun tozunu almaktır. İşte başımıza gelen dert ve musibetlerle bizlere bir kötülük yapılmıyor, bilakis günahlarımız temizleniyor." Tam cümlemi bitirdiğim esnada hanımın biri, gözleriyle yan yan başka bir hanıma bakarak namluya sürüp beklettiği sözün tetiğine basıverdi: "Peki hoca hanım, bu üst kattan halı-kilim silkeleyenlere ne demeli?"

Yeni nesil sürüm dikey komşulukla birlikte komşuluk hakları da güncellendi. Halısız zeminde terlikle yürümek, kapının önündeki ayakkabılar, pişirdiğimiz yemeğin kokusu, uyuduğumuz/uyandıığımız saat, insanlar

uyurken çalışan makineler, balkonda asılı suyu akan çamaşırlar, çamaşırlara sinen sigara dumanı, pencereden silkelenen halı-kilim gibi detaylar, komşuluk hukukuna dâhil oldu.

Komşu hakkı, kul hakkı demektir. Gökten yağın yağmurlar gibi hayattayken amellerimizin suladığı topraktan dirileceğimiz gün yüzümüzün ak olması için komşuluk ilişkileri bağlamında yapılabilecek üç şey var: Hakka girmekten özenle kaçınmak, hakkımıza girildiğinde hoşgörölü ve sabırlı olmak, tahammöl edilemez ve değiştirilemez bir durumda ise taşınmak. Bu son şık, "Kötü komşu insana ev sattırır/aldırır." atasözünün kaynağı.

Komşudan zarar görmemekle karnımız doysa da yemeğin üzerine bir tatlı da iyi gider hani. Faydalı bir komşumuz olsa fena mı olur. Zaman zaman bize ikramlar getirse, ilminden ve tecrübesinden istifade etsek, bir kahvenin etrafına toplaşıp bozulan moraller tamir edilse kim "İstemem." diyebilir ki.

Hız. Muhammed'in (s.a.s.) "Cebrail bana komşu hakkında o kadar çok bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim." (Tirmizî, Birr, 28) sözünü bu minvalde anlayabilir miyiz?

Ölüm döşeğinde yanımızda mirasçılarımızın olması doğaldır. Onlar; ailemiz, en yakınlarımızdır. Ama bazı ölümler var ki komşular, mirasçılarının yerini alıyor. Cansız bedenimize ilk onlar ulaşıyor. Bazen de hayata geldiğimiz ilk anın şahitleri oluyor komşularımız... İlk adımlarımızın, düşmemizin kalkmamızın, huylarımızın huysuzluklarımızın bilirküşisi. Beraber yaşadığımız ailemizden sonra, uzak akrabadan önce protokolde yer aldıkları kesin. Hatta öyle dönüm noktaları olabilir ki insanın hayatında, birlikte yaşadığı ailesinden de önce gelir komşusu. Aile ve akrabalarımız, bize yakın olmanın mükâfatını biz öldükten sonra da miras yoluyla almaya devam ederken komşularımız hayır duaya taliptir. Tabii bu örnekler hep "olması gerektiği gibi olan" durumlarda böyledir. Yoksa, "Ne kendi eyledi rahat / Ne halka verdi huzur / Yıkıldı gitti cihandan / Dayansın ehl-i kubûr" dedirten komşuluktan bahsetmiyoruz. Mezarındayken, komşu mezarlardaki ölüleri bile rahatsız edeceği düşünülecek biri olmaktan Allah'a sığınalım. Tezgâhtaki örselenmiş meyveleri, raftaki şekli bozuk paketleri dahi beğenip de almayan bizler, dilimizi kem sözlerle, gönlümüzü çürük çıkarık niyetlerle doldurmayalım. Ahirette komşusu olmak için dua edilen insanların en hayırlısı Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu ikazını zihnimizin bir duvarına çerçeveletip asalım: "Komşusunun, kötülüğünden emin olmadığı kimse cennete giremez." (Müslim, İman, 73)

Müslümanlar tarih boyunca farklı din ve inanç mensuplarına da hoşgörüyle yaklaşmış, komşuluk ilişkilerini insanlık onuruna yaraşır şekilde sürdürmüştür. Bu durumu İslam dininin insana verdiği değerle özdeşleştirebilir miyiz?

Kur'an-ı Kerim'de, "yakın komşuya ve uzak komşuya" iyi davranılması emredilir

(Nisâ, 4/36). Komşuluğun bu şekilde ayrımı bazı yorumları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de yakın komşunun Müslümanlar; uzak komşunun ise gayrimüslimler olduğu yorumudur. Karnı aç olan birine yemek ikram ederken, üşümüş birinin omzuna hırka bırakırken, kanayan bir yara sararken kişiye dini sorulmaz. Farklı din mensupları da aynı şekilde açlık hisseder, üşür ve yaralandığında acı duyar. Komşuluk, insani bir sorumluluktur. Müslüman ise insanlığın en güzel örneği olmalıdır.

Anadolu insanı, komşuluğun, misafirperverliğin, yolcuya uzanan yardım elinin remzi olmuştur. Metropollerin ise insanı yalnızlaştıran, bireyselliğini öncelerken toplumsal birlik ve beraberliğine ket vuran bir yanı var. İnsanı kimsesizliğin karanlığından kurtaracak önemli bir etken de komşuluk hukukuna riayettir diyebilir miyiz?

İnsanın hiç kimsesi olmayabilir şu hayatta; ama komşusu mutlaka vardır. O komşu, onun her şeyidir; peki komşu bunun farkında mı? Borsanın mı günü nasıl kapattığıyla daha ilgili yoksa komşunun mu? Hani Necip Fazıl'ın "Apartman" şiirinde söylediği gibi: "Üst üste insan türü / Bu ne hayat, götürü! / Yakınlıktan ötürü / Kaçıp gitmiş yakınlık..."

Apartmanlarda bir köyün/beldenin nüfusundan daha fazla insan var çoğu zaman. Onlar da kalıcı değil, handa konaklayanlar misali. Nasıl tanışmalı? Nasıl güvenmeli? Bu kadar sisli ve rüzgârlı havada yol almak çok zor. Yine de bir yerden başlamak lazım. Komşuya ikram edilen bir kek, ben sizinle iletişim kurmak istiyorum, demek değil midir. Ya da bir bayram günü kapıdan da olsa bayramlaşmak, biz aynı inancın mensuplarıyız, mesajı taşımaz mı? Selamlaşmak, görünmez mesafeleri düren hamarat bir el, yabancılık buzulunu usul usul, damla damla eriten güneş. Hz. Peygamber (s.a.s.), birbirimizi sevmeye yokuşunu aştıktan sonra ulaşılan iman yolunun cennete ulaştıracağını beyan etmiştir. Birbirimizi sevmeye yokuşunu aşabilmek için gereken nefes de selamlaşmaktır (Müslim, İman, 93).

KOMŞU AYNADIR EKSİK OLMASIN

■ Hatice Ebrar AKBULUT

Komşuluğun sınırları ve tanımı, zamana ve mekâna bağlı olarak değişim gösterir. Bugün komşuluğun sınırları genişlediği gibi komşuluk bahsinin mahiyeti de değişmiştir. Komşuluk ne yalnız fiziki şartlardan ibaret ne de tümüyle soyut zeminde konuşulacak bir kavramdır. Komşu hem bir yabancıdır hem

en yakınımızdır. Hem muhtaç hem mecbur olduğumuzdur. Bazen sadece tahammül edilen, bazen de varlığı güven verendir. Bazen maruz kalınan bazen iştiaqla kapısı çalınandır. Bazen kendisinde ferahlık bulduğumuz bazen de kendisinden kaçtığımızdır.

Bugünkü şehir ve mimari, komşuluğun tanımını ve mahiyetini tümünden değiştirdi.

Artık dört başı mamur bir komşuluktan ne derece söz edilebilir? Doğrusu üzerine hem düşünülmesi bir bahis hem de anlatılması zor bir konudur. Komşuluğu neredeyse tedavülden kaldıran dikey mimarinin şehirleri rehin aldığı bir zamandayız. Eski tanımıyla komşuluğu mümkün kılacak yatay mimari ise şimdi şehrin dışında ve zengin hayatların tekelinde. Onlar her şeyi satın alarak kendilerine yeteceklerini düşünüyorlar. Ne birbirlerinin külüne muhtaçlar ne de ev alma komşu al öğüdü onlara bir şey söylüyor.

Hélène L'Heuillet, komşuluk bağının yatay bir bağ olduğunu söyler (H. L'Heuillet, *Komşuluk/ İnsanın Birlikte Varoluşu Üzerine*

Düşünceler, Çev.: Adem Beyaz, YKY, 2019, İstanbul, s. 19). Yatay bağda dostluk ilişkileri korunur, birliktelik devam eder, hiyerarşiye ise yer yoktur. Dikey bağda komşuların gelir durumları, statüleri, ideolojileri, giyim kuşam ve hayat tarzları komşuluk ilişkilerinin kurulmasında önceliklidir. Dikey bağın benimsediği hayat tarzında yardım, paylaşma, dertleşme gibi insani konularda bile kişi kendi klasmanına göre hareket eder. Söz gelimi kendi hayat standartlarına uygun olan komşusuna yardım ederken yardıma muhtaç komşusuna yalnızca merhamet eder.

Kişi, merhamet ettiği komşusu için harekete geçmez. Merhamet burada kendini üstün ve farklı görmeye tekabül eden, kendini yukarıda konumlayan bir duygu hâlidir. Merhamet edilen komşuyla yakın ilişkiler veya insani bir bağ kurulamamışsa onunla bir dayanışmaya girilmez. Dikey mimari, birtakım insanların başka insanlara yukarıdan baktığı, kendini üstün başkasını ise kendinden aşağıda gördüğü bir bakış açısını da beraberinde inşa eder. Bu nedenle dikey mimari toplumunda merhamet, insanı uyuşturan, harekete geçirmeyen, başkasına üstünlük kurmaya dönüşen bir duygu durumudur.

Dikey mimari, çok komşusu olan ama aslında hiç komşusu olmayan kitleleri var eder. Bu komşuluk biçiminde fiziksel olarak yakınlık olsa da sevgi, acı, sevinç, kardeşlik, yârenlik, dayanışma, maddi veya manevi

ihtiyaçlarını paylaşma gibi yakınlıklar söz konusu değildir. Mekânlar arası fiziki yakınlık vardır ama insanlar arası gözeten, koruyan bir hukuk inşa edilmemiştir. İnsanlar birbirleriyle yan yana duracak, birbirine değecek, birbirini görecektir kadar yakındır ama ruhen birbirinden uzaktır. Hem de fersah fersah. Kimsenin kendini başkasından sorumlu tutmadığı yerde komşuluğun mahiyetine uygun olarak gelişmesi ve anlamlı bir hâle bürünmesi mümkün olmaz. Sorumluluk duygusu yer etmediğinde toplum yalnızca kendi hayatını önemseyen, başkasını fark etmeyen narsist bireylerle kuşanır.

İnsanlığımız kendimize ve başkasına duyduğumuz sorumluluk duygusunda belli olur. Bir hayat ne kadar sorumsuzca yaşıyorsa o hayatın içinde o kadar az güzellik, az imkân ve renk vardır. İnsan zorluktan

» **Başkalarıyla ilişkilerimiz, onlarla kurduğumuz ve geliştirdiğimiz her bağ, yardımlaşmamız, hasbihâlimiz o anlık, o günlük değildir, devamlıdır, kalıcıdır. İnsan dünya yurdundan gittiğinde onunla birlikte gelecek olandır.**

kaçmadığı, onu yüklediği nispette güzelliğe kavuşur. Dünyanın gam ve kederinden pay alan ruh hem olgunlaşır hem güzelleşir. Ruhu güzel olmayanın hayatı hem anlamsız hem kaskatıdır. Başına bir şey gelmemesini, hiç derdi olmamasını kâr sayar ama işin aslı ziyanda olduğudur. Komşuluk hukukuna riayet edenler için komşuluğun külfeti aralarındaki ülfete mani değildir. İnsanları birbirine yakınlaştıran, ısıdıran birlikte yaşadıkları tecrübelerdir.

Komşu aynadır; başkasını görmeyi sağladığı gibi başkasında kendimizi görmeyi kolaylaştırır. Komşu kavramını, felsefenin temel konularından biri hâline getiren Emmanuel Levinas'a göre ise komşu başkasıdır (Emmanuel Levinas, *Zaman ve Başka*, Çev.: Özkan Gözel, Fol Kitap, 2021, Ankara). Komşu bize yakınlık içindeki uzaklığı ve uzaklık içindeki yakınlığı duyurur. Farklılıktaki aynılığı, benzerlikteki ayrılığı gösterir. Dikey mimaride bir aradayız fakat birbirimizden yalıtılmış bir şekilde yaşamaktayız. Birbirimizi görürken aslında hiç görmemekteyiz. Birbirimizin sesini duysak da artık seslerimiz bize yabancıdır. Kendi sesimizin de ücrasındayız, kendi sesimiz bize yabancı, cansız, sönük ve yankısızdır.

İnsanın dilemması çok trajiktir. İnsan, başkalarından kaçarken yine başkalarına sığınır. Yalnızlığa methiyeler dizer ama yalnızlığını paylaşmak için de birilerini arar. Bundandır ki

insan insana, komşu komşuya muhtaçtır. Kültürümüzde muhannete muhtaç olmaktan fena hâlde korkulur, sakınılır ve bu durum yerilir. Muhannet asla hatır gönül bilmeyendir. İyilerin birbirine ihtiyacı ve aralarındaki dayanışma ise daima teşvik edilir, daima yüceltilir. İyilerin, iyilik hâllerini koruması bir arada yaşamanın adabını öğrenmelerine ve birbirlerini gözetmelerine, kollamalarına bağlıdır.

Güzellikler birbiriyle kaynaşınca iyilik büyür, güzellik çoğalır. Güzel olan her zaman zahmet gerektirir. Bu dünyadan bir güzellik alacaksak onun meşakkatini taşımaya baştan hazır olmamız gerekir. İnsan, sorunsuz ve sıkıntısız bir hayat için değil, sorun ve sıkıntılarla birlikte yaşayabileceği bir hayat için bakış açısını geliştirmek zorundadır. Hayat, hiçbir zaman uzun bir rahatlığa erdirmez insanı. Tam rahatlamışken beklenmedik bir zorluk çıkagelir. Komşu zorluk içindeyken de varlık içindeyken de yüz yüze baktığımız, yan yana durduğumuz, birlikte yürüdüğümüzüzdür. Zorluk içindeyken bir parça ekmeğe hürmette kusur etmeyen insanla varlığa kavuştuğunda fazladan bir lokmaya tamah eden insan arasında derin bir uçurum vardır. İhtiyacı varken de elindekini paylaşmayı bilen ile kendine fazla geleni, ihtiyacından fazlasını sakınan kimse asla insanlık bakımından denk olamaz. Komşu, elimizdekini paylaştığımızdır.

» Komşuluk
hukukuna riayet
edenler için
komşuluğun külfeti
aralarındaki ülfete
mani değildir.
İnsanları birbirine
yakınlaştıran,
ısındıran birlikte
yaşadıkları
tecrübelerdir.

Şehir hayatı bugün insani sorunların giderek insani görünmez kıldığı bir kaos ortamıdır. Kimsenin kimseye sabrının kalmadığı şehir/ apartman/site hayatında bir hayat tarzının, kültürel aktarımın, hayatın pratikleri ve inceliklerinin aktarılması pek de mümkün değildir. Bir tasaya ve kedere ortak olma, darda kalana yetişme gibi insani tepkilerimiz çirkinlik abidesi modern şehirlerde kurumaya yüz tutmuştur. Akif Emre, şehrin ruhunu yaralayan site hayatını “steril hayatlar” olarak isimlendirir. Steril hayatlarımızı yıktıkça anlamsız şehir hayatından da kurtulur, şehri şehir gibi imar ederiz.

Modern hayatın şehirde/ metropolde dayattığı yaşama biçiminde sarsıntıya uğrayan yalnızca komşuluk bağları değil elbette. Ev içlerinde birbirinden uzaklaşan hayatlar, odadan odaya açılan mesafeler, iletişim cihazlarının iletişimi yok ederek açtığı kapanmaz boşluklarla nasıl baş edilecek? Sevgi, şefkat, öfke,

gerilim gibi duygusal hâller ev içinde yeterince tecrübe edilmediğinde insan dışarıdaki katı dünya ile baş edemez. Beklenmedik bir karakter, olay veya durum karşısında bir davranış geliştiremez. Evde öğrenilen söz, davranış ve hayat bilgisi insanı hayatın acemisi olmaktan kurtarır. “Dil varlığın evi” ise ev de varlığımızın yurdudur. Evin şahsiyeti kalmayınca hayatın, komşulukların, yuvanın, dostlukların, evliliklerin de bir şahsiyeti kalmaz. Evin insan için ontolojik varlığının/ anlamının görmezden gelinmesi, insani bağı da yok saymak, görmezden gelmek demektir.

Bir insanın yaşadığı acı ve sıkıntıya içtenlikle iştirak etmek, ona hissedar olmak bizi olgunlaştırır. Bu anlamda komşuluk evin dışında değil, evin içinde yaşanan bir hâldir. Komşuluk en yakınından başlama bilincini diri tutar. Komşu uzakta olana feda edilemez ama insan elinin erdiği, sözünün değdiği yere ulaşmak zorundadır. Başkalarıyla ilişkilerimiz, onlarla kurduğumuz ve geliştirdiğimiz her bağ, yardımlaşmamız, hasbihâlimiz o anlık, o günlük değildir, devamlıdır, kalıcıdır. İnsan dünya yurdundan gittiğinde onunla birlikte gelecek olandır.

Bir kimsenin dünyasına nüfuz edebilmek onunla kurulan bir ilişkiyi zorunlu kılar. Bir duygu paylaşımı, bir bahiste ortaklık olmaksızın birinin dünyasına girilemez. Başkasıyla birlikte ruh dünyamız genişler, güzelleşir. Güzel, kendinden

başka bir güzeli tanımaya meyyal değilse dünyası sığdır. Kendinden başkasını güzel bulmayan narsizmin girdabına düşer ve her şeyi kendine hak görerek ruhunu sakatlar. Oysa komşusunu koruyan kendi güvenliğini de sağlamış olur. Komşuluk, kendimiz dışındaki insanların varlığını dışardan bir gözle değil, içerden bir gözle kavramaktır. Nuri Pakdil, sabahları çekiç sesiyle rahatsızlık veren komşusundan muzdariptir. Belki incinebilir endişesiyle komşusunun yüzüne rahatsızlık verdiğini söylemekten çekinir ve bir not yazıp mektup kutusuna bırakmaya karar verir: “Saygıdeğer bayım. – Bu adamın hâlinde öyle bir hava var.- Belki incinebilirsiniz korkusuyla gelip söyleyemiyorum. Zaman zaman, -cumartesi, pazarları- bu çekiç sesleriniz, çok tâciz edici biçimde aşağıya geliyor. Durumu dikkatinize ve hoşgörünüze sunarım. İçtenlikli selamlarımla. (İmza): Bıraktım mektup kutusuna, yazı makinesiyle yazdığım kâğıdı zarfla.” (Nuri

Pakdil, *Edebiyat Kulesi*, s. 34) notunu komşusuna iletir. Böylece komşusuyla yüz göz olmayacaktır. Bu incelikli davranış başkasıyla karşı karşıya gelmenin adabını, komşuluk hukukunu ve komşuyla muhataplığın gerektirdiği üsluba muhteşem bir örneklik teşkil eder. Komşuluk etmek, kendine özgü insani bir dili yakalamayı zorunlu kılar. Hepimiz tecrübeyle biliriz ki komşulardan birinin üslup ve tavrına dikkat etmesi, diğerinin son derece özensiz ve üslupsuz olması komşuluğu çekilmez hâle getirir.

Komşuluk kavramı, zamana ve mekâna göre yeni formlar/ biçimler/anlamlar kazanır. İş yerinde birlikte çalıştığımız insanlar yahut yan veya karşı odadakiler komşularımızdır. Okuduğumuz bir roman, aynı duyguları paylaştığımız ya da düşüncelerine karşı çıktığımız bir yazar bir süreliğine bize komşu olur. Bazen bizi anlayan uzağımızdaki biri, bize en yakın komşu olur. İnsan, bazen tepeden tırnağa gitme arzusuyla dolar. Hiçbir mekâna

sığamaz, kendini hiçbir yere ait hissetmez. Yalnızca gitmek, nihayetinde bir yere dayanmak, soluklanmak ister. Böyle zamanlarda muhayyel komşuları olur insanın. Muhayyel komşularla vakit geçirmek insanı yalnızlığa sevk eder. Bu yalnızlık, kimseyle diyalog kurmayan, kendini herkese ve her şeye kapatan bir yalnızlık hâli değildir. İnsanın kendi içinde yürüyüşe çıkmasıdır. Bu yalnızlıktan dönen eskisi gibi olamaz. Bakışı eskisinden daha hassas, daha insancadır.

Yaşar Kemal, *Kuşlar da Gitti* romanında insan sesi ve yüzünün manevi derinliğinin kayboluşundan, insanlığın unutuluşundan şikâyet eder. İnsanın manevi derinliğine/ özüne onu kazıyarak ulaşabiliriz. Ne ki hiçbirimizin bir başkasının içsel derinliğini çözmeye, anlamaya vakti yok artık. Bütün vakitler kendimize ayarlı, bütün saatler kendi işlerimize göre kurulu. Böyle yaşanan bir hayatta kendimize ve başkasına yer var mıdır? Komşuluk bu hayatın neresindedir?

KOMŞUYA İYİ DAVRANIN!

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe MEYDANOĞLU
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş’a, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.”

(Nisâ, 4/36)

Fıtratı itibarıyla sosyal ilişkiler ağına sahip olan insanın bu ilişkiler ağı içerisinde mekânsal yakınlık sebebiyle en yoğun etkileşimde bulunduğu grup kuşkusuz komşularıdır. Birçok hususta olduğu üzere insani ilişkiler noktasında da prensipler ortaya koyan İslam dini, komşuluk ilişkilerine de bir düzenleme getirmiş ve bu hususta çeşitli hak ile sorumlulukların terettüp ettiği bir anlayış oluşturmuştur. Bu anlayışın temelini de komşuluk hukuku oluşturmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de komşuluk hukukuna dair açık ifadeler barındıran ve teknik anlamda

komşu kelimesinin Arapça karşılığı olarak “câr” kelimesinin kullanıldığı Nisâ suresi 36. ayet, yakın ve uzak komşuyu da kapsayacak şekilde şöyledir: “Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş’a, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.”

Ayet-i kerime bağlamında ihsanda bulunulması istenen gruplardan biri de komşulardır. Peki, “yakın komşu” ve “uzak komşu” ifadeleriyle ne kastedilmektedir?

Bu kavramların, tefsir kaynaklarında bazen dar, bazen de oldukça geniş çerçevede yorumlandığı görülmektedir. Kapsamı oldukça dar tutan İbn Kesîr, “yakın komşu” ifadesiyle aralarında akrabalık bağı bulunan komşuların, “uzak komşu” ifadeleriyle ise akrabalık bağının olmadığı komşuların kastedildiğini belirtmektedir (İbn Kesîr, Tefsîru’l-Kur’âni’l-azîm, I/495). Bununla birlikte Muhammed Abduh, az bir süreliğine de olsa yol arkadaşılığı yapılmış kimsenin bile komşuluk tanımına altına girdiğini ifade ederek, komşu kavramını geniş çerçevede yorumlamıştır (Muhammed Reşid Rıza, Tefsîru’l-menâr, 5/93).

Kurtubî, “yakın komşu” ifadesiyle akraba olan komşunun, “uzak komşu” ifadesiyle ise akraba olmayan komşunun kastedildiğini ifade etmektedir. Ayrıca müellif, din kardeşliği ekseninde yorum yapan ve bu yönüyle İslam kardeşliğini âdeta akrabalık yerine koyarak “yakın komşu” ifadesinin Müslüman komşuları, “uzak komşu” ifadesinin ise gayrimüslim komşuları kapsadığını belirten âlimlerin görüşlerini de aktarmaktadır. Kurtubî, bu görüşe katıldığını belirterek gerek Müslüman ve gerekse gayrimüslim komşunun kendisine ihsanda bulunulması gerekenler kapsamında bulunduğunu ifade etmiştir (Kurtubî, el-Câmi’, 6/303, 304).

Konuya sosyolojik açıdan bakan Vehbe Zuhaylî, “zi’l-kurbâ” kelimesinin; mekân, nesep veya din açısından yakınlık ifade ettiğini belirterek komşuya ihsanda bulunmanın yardımlaşma, sevgi ve mutluluk hissinin temelini oluşturduğunu vurgulamıştır. Müellife göre “uzak komşu” ifadesi ile de mekân açısından uzak olan veya akraba olmayan komşu kastedilmiştir (Vehbe Zuhaylî, Tefsîru’l-münîr, 5/67).

Günümüz şartlarında düşünüldüğünde komşu kavramının, geçmişte algılanandan daha farklı bir boyut kazandığı söylenebilir. Nitekim Vehbe Zuhaylî’nin de komşu kavramının belirlenmesi ameliyesinin örfe havale edildiğini belirtmesi, konu hakkında

daha rahat yorum yapma imkânı sağlamaktadır (Vehbe Zuhaylî, Tefsîru’l-münîr, 5/67). Öyleyse günümüzde komşuluk kavramının akrabalık, nesep, din veya ideoloji fark etmeksizin mekân birliğini ifade ettiği ve “yakın komşu” ile “uzak komşu” kavramlarının mekânsal açıdan uzaklık ve yakınlığa delalet ettiğini söylemek daha uygun olmaktadır.

Ayet-i kerimede zikredilen “ihsan” kelimesi, birçok anlama sahip olup komşuyu teselli etme, onunla güzel geçinme, komşuya eza vermeme ve yokluğunda komşuyu savunmayı kapsamaktadır (Kurtubî, el-Câmi’, 6/304).

İslam dini gayrimüslim de olsa komşuluk muamelelerinde ihsanda bulunmaya teşvik etmiştir. Fiili öğretileriyle insanlığa rehber ve model olan Hz. Peygamber’in (s.a.s.) uygulamalarındaki komşuluk hukukuna baktığımızda onun gerek söz ve gerekse davranışlarının Müslümanlar için bağlayıcılık arz ettiği

İnsani ilişkiler noktasında prensipler ortaya koyan İslam dini, komşuluk ilişkilerine de bir düzenleme getirmiş ve bu hususta çeşitli hak ile sorumlulukların terettüp ettiği bir anlayış oluşturmuştur.

görülmektedir. Hz. Aişe’den rivayet edilen bir hadiste Allah Resulü (s.a.s.), “Cebrail bana komşu hakkından o kadar bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım.” (Buhârî, Edeb, 28) buyurmuştur. Yine şu hadis-i şerifler de komşuluk hukukunun imani meseleler arasında değerlendirildiğini bizlere göstermektedir: “Allah’a ve ahiret gününe inanan kimse komşusuna eziyet etmesin.” (Buhârî, Rikak, 23) Ebû Şureyh’den rivayet edilen bir hadiste Resulullah (s.a.s.), “Allah’a ant olsun iman etmemiştir, Allah’a ant olsun iman etmemiştir, Allah’a ant olsun iman etmemiştir.” buyurmuştur. Kim ya Resulallah! diye sorulunca, “Zararından komşusunun emin olmadığı kimse.” (Müslim, İmân, 18) şeklinde cevap vermiştir. Resulullah’ın (s.a.s.) bu ifadelerinde komşu kelimesinin mutlak anlamda kullanıldığı, Müslüman ya da gayrimüslim olsun, yakın ya da uzak olsun, akraba ya da yabancı olsun tüm komşuları kapsadığı görülmektedir. Allah Resulü (s.a.s.), kullandığı ifadeyi üç defa tekrarlayarak komşusuna eza eden kişinin kâmil anlamda iman etmediğini vurgulamaktadır. Öyleyse hakiki manada iman etmiş kişinin, komşusuna eza etmekten uzak durması, Allah ve Resulü’nün (s.a.s.) nehyettiklerinden sakınması ve onları razı edecek davranışlara yönelmesi gerekir.

ANNE BABANIN ZİYNETİ KIZ EVLAT

Arş. Gör. Hacer AYAZ

Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

مَنْ كَانَتْ لَهُ أَنْثَى فَلَمْ يَبْدِهَا وَلَمْ يُهْنَهَا وَلَمْ يُؤْتِرْ وَلَدَهُ عَلَيْهَا -
قَالَ يَعْزِي الذُّكُورَ - أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ

“Kimin bir kızı olur, onu ölüme mahkûm etmez, hor görmez ve
oğlunu kızından üstün görmezse, Allah onu cennete girdirir.”

(Ebû Dâvûd, Edeb, 120-121)

İslam nuru, yeryüzüne yayılıp âdeti billur bir kandil gibi insanlığa tevhit aşkını aşıladı. İnsanlığın İslam ile şereflenip kulluk idrakine ulaşmadan önceki dönemin Cahiliye olarak adlandırılması oldukça manidardır. Bu tanımlama bizzat yüce Allah tarafından Kur'an'da çeşitli bağlamlarda zikredilmiştir (Âl-i İmran, 3/154; Mâide, 5/50; Ahzâb, 33/33; Fetih, 48/26). Cahiliye Devri, zulmün kol gezdiği, şirkin ise âdeti güneşi balçıkla sıvayarak karanlığın yeryüzünü sardığı bir dönemdir. Öyle ki Kur'an-ı Kerim'de dünya hayatının

süsü olarak tasvir edilen çocuk, o dönemde, eğer erkek olursa bir nimet fakat kız olarak doğacak olsa bir utanç ve külfet olarak kabul görmekteydi (Şûrâ, 42/49-50). Bu Cahiliye toplumunda kadın, her türlü kötülüğün sebebi olarak görülürdü. Kur'an'da tasvir edildiği üzere bir kimseye kız evladı olduğu haberi verildiğinde, duyduğu utanç ve öfkeden yüzünü zifiri bir karanlık kaplardı.

Allah (c.c.) bu durumu Kur'an'da şu şekilde bildirmektedir, “Kendisine verilen kötü müjde(!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak

yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!” (Nahl, 16/58,59). Cahiliye Dönemi'nde işte tam olarak bu nedenlerden ötürü bazı kimseler yaşadığı utançtan kurtulmak adına çareyi kız evladını diri diri toprağa gömmekte buluyordu. İslam bu zulmü yasaklamış, hiçbir sebeple kız çocuklarının öldürülemeyeceğini belirtmiş, öldürülen çocukların hesabını da kıyamette soracağını bildirmiştir (Tekvîr, 81/8-9).

İslam ile şereflenmeden önce kızını öldüren bir sahabinin bizzat kendisi bu olayı şöyle anlatır: “Yâ

Resulallah! Biz Cahiliye halkıydık. Putlara tapar, çocuklarımızı öldürürdük. Benim bir kızım vardı. Putlara tapma yaşına eriştiği zaman onu çağırdığımda sevinçle hemen yanıma gelirdi. Yine bir gün onu yanıma çağırdım, peşimden geldi. Ailemize ait olan yakındaki bir kuyuya gittim. Kızımın elinden tutarak onu kuyuya attım. Ondan hatırimda kalan son şey, ‘Babacığım, babacığım!’ şeklindeki çığlıkları oldu.” Bu sözleri duyan Allah Resulü’nün gözlerinden yaşlar süzüldü. Bunun üzerine oradakilerden biri Resulullah’ı üzdüğü için adama kızdı. Allah Resulü ise “Bırakın! O, kendisini üzen bir şeyi anlatıyor.” dedi ve adamdan anlattıklarını tekrarlamasını istedi. Adam sözlerini tekrarladı ve Hz. Peygamber (s.a.s.), gözyaşları mübarek sakalını ıslatacak kadar ağladı. Bu olaydan oldukça etkilenen Hz. Peygamber, gönlü İslam’la aydınlanmadan önce yaptığı bu harekettten pişmanlık duyan babaya dönerek ona şu sözleri söyledi: “Allah, Cahiliye’de yapılan kötülükleri (sorumluluğunu) kaldırmıştır. Sen işe (hayata) yeniden başla!” (Dârimî, Mukaddime, 1).

İslam’a göre, anne ve baba, çocuklarının sahibi değil bilakis emanetçisi konumundadır. Zira insan ne çocuğun ana rahmine yerleşmesinde ne de doğacak yavrunun cinsiyetini

belirlemede bir kudrete sahiptir. Nitekim Kur’an’da zikredildiği üzere “Göklerin ve yerin hükümlanlığı Allah’a aittir. O dilediğini yaratır. Dilediğine kız evlât, dilediğine erkek evlat verir. Ya da erkek ve kız olmak üzere çiftler çiftler verir ve dilediği kimseyi de kısır bırakır. O, bilen ve gücü yetendir.” (Şûrâ, 42/49-50). Allah tarafından kendilerine bir lütuf olarak ikram edilen evlada karşı anne babanın sorumlulukları vardır. Bunların en başında ise evlatlar arasında herhangi bir ayrımcılıkta bulunmamak ve kız olsun erkek olsun evlatlar arasında adaletle muamelede bulunmaktır. Bu konuda şefkat Peygamberi “Allah’tan sakının ve çocuklarınız arasında adil olun.” buyurmuştur (Buhârî, Hibe, 13). Dahası Allah Resulü özellikle kız evladı olup da onları emanet şuuruyla, hakkaniyetle yetiştirip büyüten ebeveynleri cennetle müjdelemiştir.

Allah tarafından kendilerine bir lütuf olarak ikram edilen evlada karşı anne babanın sorumlulukları vardır. Bunların en başında evlatlar arasında herhangi bir ayrımcılıkta bulunmamak, evlatlar arasında adaletle muamelede bulunmaktır.

Bu minvalde “Kim üç kız çocuğunun geçimini sağlar, onları terbiye edip evlendirir ve onlara güzel davranırsa, cennet onundur!” buyurarak kızı olan anne babalara kız evladın müjdeleyici yanını hatırlatmıştır (Ebû Dâvûd, Edeb, 120-121). İlave olarak “Her kim kız çocukları sebebiyle sıkıntı çekerse, o kızlar onun için cehennem ateşine siper olur.” (Buhârî, Zekât, 10) hadisi ise Müslümanlara kız evladın hikmetini ve değerini gözler önüne sermektedir.

İslam’ın zuhurundan itibaren kız çocuklarının hem aile hem de toplum nezdinde değerlerinin ve statülerinin arttırıldığı ifade edilebilir. Gerek Kur’an ayetleri gerekse Allah Resulü rehber edinildiğinde kız evlada karşı nasıl davranılması gerektiği ve kız olsun erkek olsun evlatlar arasında adaletsizliğin menedildiği anlaşılmaktadır. Merhamet Peygamberinin kızları ile kurduğu sevgi bağı ve baba kız ilişkisi ise tüm Müslüman ebeveynler için en doğru, en güzel örnektir. Unutulmamalıdır ki bizler, kızına “babasının süsü” diye hitap eden, bir diğer kızı ise her içeri girdiğinde ona duyduğu sevgi ve alakadan dolayı ayağa kalkacak kadar yüreği sevgi ve merhamet dolu bir Peygamber’in ümmetiyiz (Ebû Dâvûd, Edeb, 143, 144; Tirmizî, Menâkıb, 60).

EĞRİSİ

Maktül
Mahcup
Onla
Eşdeğer
Gerisingeri

DOĞRUSU

Maktul
Mahcup
Onunla
Eş değer
Gerisin geri

TAKVİM YAPRAĞI

Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.
(3 Mart 1924)

Türkiye Diyanet Vakfı kuruldu.
(13 Mart 1975)

İstiklal Marşı "Millî Marş" olarak
kabul edildi.
(12 Mart 1921)

Çanakkale Zaferi kazanıldı.
(18 Mart 1915)

Samiha Ayverdi vefat etti.
(22 Mart 1993)

MERAK EDİYORUM

Arılar Peteği Nasıl Yapar?

Kusursuz altıgen şekliyle bal peteği matematiksel bir mucize olarak kabul edilir.

Öyle ki peteği oluşturan altıgenlerin birleşim yerleri kesinlikle belli olmaz ve açılarında herhangi bir

kayma görülmez. Petek hücrelerinin duvar kalınlıkları aynıdır ve kusursuzdur. Yiyecek stoklamak, larvaları büyütmek veya barınmak amacıyla inşa edilen peteğin üretimi takım işidir. Kalabalık bir arı grubu toplanır ve bu altıgen bölmeleri üretmek için işe koyulur. Sonuç muazzamdır.

Peteklerin temel malzemesi bal mumudur. Arılar, bal mumunu, karınlarının altında bulunan dört çift salgı bezinden salgılar, bacakları yardımıyla alırlar. Peteklerin üretim sürecinde kalabalık olmaları gereklidir çünkü birbirlerine kenetlenerek bal mumu için yeterli sıcaklığı sağlamaya çalışırlar. Yeterli sıcaklık sağlandığında bal mumu salgılanır. Arılar, ürettikleri bal mumu ile binlerce altıgen hücre üretir ve bu hücreleri birleştirerek petekleri oluştururlar. Petek hücrelerinin genişliğini ve kalınlığını da hassas algılayıcı tüyleri vasıtasıyla ölçerler. Bu nedenle altıgen şekiller tamamen kusursuzdur.

BİR ACAYİP KELİME

Kaleydoskop

Yunanca kalos (güzel), eidos (biçim), scopos (izlemek) sözcüklerinden türetilen ve çiçek dürbünü olarak da adlandırılan kaleydoskop, içine bakıldığında renkli desenler görülen bir aygıttır. 1816'da İskoç Sir David Brewster tarafından ışığın polarizasyonundan yararlanılarak icat edilmiştir.

İç kısmı siyah ya da koyu bir renge boyalı olan dürbünün içinde, arasında 60 derecelik eğimle birbirine bitişik üç ayna, aynaların arasında renkli cam parçaları, tüyler, pullar, ince boncuklar gibi malzemeler bulunur. Bu dürbünün bir ucundan bakıldığında şekil değiştiren çokgenler, çoğunlukla bir daha aynı olmayacak görüntüler izlenir.

KADIN KİMDİR?

■ Halime KARABULUT

Kadın, kimdir? Şeklinde bir soruya Müslüman olarak cevabımız şöyledir: Kadın, insanlığın annesi Havva'dır. Mabede adanan pak, afife Meryem'dir. Kadın; Rabiâtü'l Adeviyye, Nene Hatun, Halime, Ayşe'dir. "Dünyanın yarısı kadın, diğer yarısı da kadınların yetiştirdikleridir" der bir âlim. Kadın insan yetiştiren başöğretmendir. Allah'ın rahim sıfatını yüklediği bedeninde sabırla çocuk büyütendir.

Kadın Hz. Muhammed'i (s.a.s) doğuran Amine'dir. Onu ilk tasdik eden Hz. Hatice'dir. Musa'ya annelik eden Asiye'dir. Tevekkül ve gayretin vücut bulduğu Hacer'dir. Hz. İbrahim'e yoldaşlık eden Sare'dir. Hz. Hasan ve Hüseyini terbiye eden Fatıma'dır.

En tanıdık ve alışık olduğumuz hâliyle; evimize döndüğümüzde bizi güler yüzüyle karşılayan huzur kaynağı eşimizdir kadın. Cennet kokulu kızımızdır. Kadın, şefkat ve merhamet kucağı annemizdir. Kadın öteki değil, rahminden kucağına düştüğümüz güven yurdumuzdur.

Bugün de dünyanın dört bir yanında Müslüman kadınlar birer Hacer, Hatice, Zeynep olarak güzel işler yapmaya devam ediyorlar. Yüreğindeki iman ile evlat yetiştiriyor, ailelerinin huzuru ve selameti için çalışıp gayret ediyorlar. Nerede yardıma muhtaç birini duysalar Peygamber Efendimizin (s.a.s) eşi Hz. Zeyneb (r.a) validemiz gibi elinin emeğiyle yardımda bulunurlar. Ümmü Seleme validemiz gibi hicret ettikleri uzak memleketlerde eşlerine hayırlı yoldaş olup çocuklarını İslami terbiyeyle eğitiyorlar. Mümine kadınlar ve Mümin erkekler her dönemde olduğu gibi bugün de birbirlerinin velileridirler.

Yüce kitabımız Kur'an'ın verdiği örnek kadın şahsiyetler biz Müslüman kadınların rehberidirler ve bizlere en güzel örneklerdir.

KALPTEN GELEN, DİLDEN DÖKÜLEN DUA

■ Dr. Melek YILMAZ GÖMBEYAZ
KKÖ/Kocaeli Başiskele Müftülüğü

Bir çağrıdır dua, bir sesleniş, bir nidadır kuldan Allah'a... İcabetine inanarak davette bulunmak, ilmine, hikmetine, takdirine teslim olarak gönül dolusu el açmak Rabb'e... Kalbin için için yakırışı, "Medet yâ Rabb!" diyerek arşa doğru kanatlanışı, sonsuz meveddet, merhamet, ikram ve ihsan sahibi olana teslim olmakla huzur buluşudur... Arz-ı hâlidir kulun; hâlini bir de kendi gönül diliyle arz etmesidir varlığının sahibine... Keza, "abd" yani kulun Allah'a (c.c.) yönelerek "abdullah" olduğunu ikrar etmesi, en yüce mertebe mesabesindeki Allah'a kul olabilme izzetinin farkındalığını yaşaması,

hissetmesidir... Kalbiyle, kavliyle ve hâliyle kabul ve itiraf etmesidir kulun Mevla'sının velayetini (sahipliğini, dostluğunu)...

Tüm samimiyetiyle, benliğiyle Allah'a yönelen yani münîb olma şerefine nail olan kul, dua ile aynı zamanda Allah'ın varlığına ve birliğine olan inancını tahkim etmiş, imanını tazelemiş, gönlünü tevhit ile temizlemiş, arındırmış olur. Zira Allah'a yönelerek "ıyyâke" şuuruyla, sadece O'ndan medet uman, maddi manevi her şeyin asıl ve tek sahibinin Allah Teâlâ olduğunun bilincinde olan kul, dua ile Rabbine her yöneldiğinde iman tazelemiş; dil ile ikrar ve kalp ile tasdikte bulunmuş olur.

Dua, kulun Rabbine olan bağlılığına işaret etmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Öyle ki Allah Teâlâ, kullarından sadece kendisine dua etmelerini istemekte, duanın kulluk anlamına da geldiğini işaret etmekte, hatta insanların değerlerinin dua ile belirleneceğini ifade etmektedir: "De ki: "Duanız (kulluğunuz ve niyazınız) olmasa Rabbim size ne diye değer versin!.." (Furkân, 25/77)

Öte yandan, dua eden insanın çok yönlü bir kazanç içerisinde olacağını da ifade etmek gerekir. Zira dua ile insan, hem Allah Teâlâ'dan dünya ve ahirete dair güzel, helal olan taleplerde bulunarak nasiplenmekte, hem de

Dua eden insan
Allah'ın (c.c.)
rahmetinden
payını almakta,
hayrı celb
ederken şerri
de def etme
rahmetine yol
almaktadır. İnsan
dua ile Rabbine
her yöneldiğinde
iman tazelemiş;
dil ile ikrar ve
kalp ile tasdikte
bulunmuş olur.

Rabbini anmakta, zikretmekte, O'nun yüceliğine boyun eğerek yücelmektedir. İçerisinde fikri, zikri, şükrü barındıran dua, kulun kulluğunu bereketlendiren, kibirden koruyup tevazuyu arttıran bir yöneliştir, itaattir: "Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir." (Mü'min, 40/60) "Rabbinize yalvara yakara ve gizlice (için için) dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez...Allah'a korkuyla ve ümitle dua edin..." (Ar'âf, 7/55-56)

Dua eden insan Allah'ın (c.c.) rahmetinden payını almakta, hayrı celb ederken

şerri de def etme rahmetine yol almaktadır: "Sizden her kime dua kapısı açılmışsa, ona rahmet kapıları açılmıştır... Dua, başa gelen veya gelmeyen belaya karşı fayda sağlar." (Tirmizî, Deavât, 101) Ayrıca unutulmamalıdır ki dua, sağlam bir itikatla, Allah Teâlâ'nın "Mücîbü'd-deavât" olduğuna hakikaten inanarak yapıldığında gerçek hüviyetine kavuşur. Nitekim Allah Resulü (s.a.s.), "ibadetin özü" dediği (Tirmizî, Deavât, 2) dua hakkında şu telkinde bulunmuştur: "Kbul edileceğine kesin inanarak Allah'a dua ediniz ve biliniz ki, Allah gafil bir kalpten gelen duayı kabul etmez." (Tirmizî, Deavât, 66)

Duayla ilgili olarak, "Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki, şüphesiz ki ben yakınım, bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. Şu hâlde benim davetime gelsinler ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulabilsinler." (Bakara, 2/186) ayeti de Allah'ın kullarına sunduğu muhteşem lütuflardan biri değil midir? Her daim açık olan dua kapısının sahibi ne kadar da cömerttir, ne kadar da yüce, ne kadar da merhametlidir kullarına... Yeter ki kul dua nimetinin kadrini bilse, Rabbine doğru dua dua yükselse, O'na hasret ruhlar dua ile özlemini giderse bir nebze...

Ve son olarak, Allah'ın (c.c.) kulun duasına icabet etmesi, duayı kulun belirttiği hâliyle kula sunması, dünyada iken önüne koyması şeklinde sınırlandırılmamalıdır. Zira dua ve icabet, kapsamı ve etkisi, kulun hayal bile edemeyeceği kadar geniş olan ikramlardır. İcabet denen tecelli, bazen dünyada gerçekleşir aynıyla, bazen farklı şekillerde, içerisinde hikmetlerle ve bazen de ahirette ve çok daha güzeliyle... Velhasıl, dua edenin kaybedeni olmaz...

Şimdi üç aylar dediğimiz mübarek bir zaman dilimindeyiz. Şimdi dua dua yakarma vaktidir. Avf ve mağfiret mevsimidir. "Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin beni de affet!" (Tirmizî, Daavât, 84)

VEFAYA ÇAĞRI

■ Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN

İnsanlık, bilim ve teknolojide baş döndürücü bir ilerleme yakalamış gibi görünmekle birlikte hayatın gittikçe zorlaştığı bir çağa doğru da alabildiğine koşmaktadır. Bunalım ve acılarla dolu böylesi bir çağda kurtuluş reçetesi, yine insanın kendi özünde gizlidir. İnsanoğlu, ilkin Yüce Yaradan'a bezm-i elest'te verdiği "Evet, sen bizim Rabbimizsin!" vaadini hatırlayarak kurtuluş yolunu tutabilir. Bu kutlu hatırlayış, insanoğlunu gerçek yaratıcısı ve sahibi ile buluşturacağı için onu aslına döndürecektir. Bu dönüş, kendini kaybetmiş insanoğluna, âdeta bir can suyu olacak ve onu inşiraha kavuşturacaktır. Akabinde

insanın ruhu; hak ve hakikate, Kur'an'a, Kutlu Elçi'ye, kutlu mekânlara, eş, dost, arkadaş ve akrabaya, halka, öze ve söze vefalı olmakla yeniden can, yeni bir heyecan bulacaktır.

İnsana insanlığı hatırlatan ve onu insanca yaşatan birçok değer gibi vefa duygusu da insanı yücelten bir duygudur. Nitekim vefalı davrananlara vefakâr denir. En büyük vefakârlık, Yüce Yaradan'ı tanımak, verdiği nimetlerin kıymetini bilmek, kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirmektir. Bir ayette Allah (c.c.), "Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim." (Bakara, 2/40) buyurmaktadır. Yaşayan

Kur'an diye tavsif edilen, önderimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı vefa örnekleriyle doludur. Onun her düşüncesi, her söylemi, her eylemi, Allah'a (c.c.) vefa ile müstahkemdir. Çünkü o, Yaradan'a ve davasına sonuna kadar sadıktır.

Vefa; yapılan her iyiliğe misliyle iyilik, her güzelliğe fazlasıyla güzellik, her bağlılığa fazlasıyla bağlılıktır. Hatta vefasızlığa karşı dahi vefalı davranmaktır. İyilik ve güzelliğe sadakat göstererek misafiri olduğumuz şu üç günlük dünyayı cennete yol eylemektir vefa... Garip gurebaya, fakir fukaraya varlığımızı kol eylemektir vefa...

Vefa, hakkı gözetmektir. Herkese hakkını vermek, haksızlıktan kaçınmak, insanlara sevgi ve ilgi göstermektir. Her daim hak ve hakikatin safında yer almaktır. Zalimin hasmı, mazlumun hısmı olmaktır vefa...

Vefanın en güzeli ahde vefadır. Vefa, verdiği sözü mutlaka tutmak, yapamayacağı sözü vermemektir. Büyük küçük, çoluk çocuk demeden her kiminle konuşulursa, ağızdan çıkan bir sözün aslında bir ahit olduğu bilinciyle hareket etmektir. Yerine getirilmeyen sözün gerçekte yalancılık olduğunu asla unutmamak gerekir.

Vefa, bizlere bu cennetvari vatani yurt eyleyenlerin izinden gitmektir. Ecdadın açtığı yoldan yürümek, kurduğu medeniyeti yüceltmektir. Tarihimize, kültürümüze, irfanımıza, değerlerimize sıkı sıkıya

bağlanmaktır vefa... Vefanın en anlamlı bir başka göstergesi de fâni âleminden göç edip gidenleri hayırla yâd etmek, her daim hatırlamak, onlara dua etmektir.

Vefalı bir insan olarak Mehmet Akif Ersoy'un hayatından örnek alacağımız çok şey vardır. Ersoy, Üsküdar'da oturduğu bir dönemde, Çengelköy'de oturan arkadaşıyla buluşmak için sözleşir. Pazar günü, yağmur çamur fırtına demeden Çengelköy'ün yolunu tutar. Eve varır varmasına da sırlıslık olmur. Kapıyı hizmetçi açar ve ev sahibinin komşuya gittiğini söyler. Hizmetçi haber vermek ister ama Ersoy bunu kabul etmez. "Havanın biraz soğuk olmasına bakarak sözümü tutamayacağımı düşünen bir insanın evine misafir olamam." der. Tekrar o yağmur ve fırtınada Üsküdar'a döner. O, verdiği söze sadık, fedakâr ve vefakâr bir adamdı.

Mehmet Akif Ersoy ile Baytar Mektebinde beraber okuduğu ve sevdiği arkadaşı Hasan Tahsin Bey anlaşırlar. Hayatta kalanın daha önce ölenin ailesine bakacağına dair birbirlerine söz verirler. Mehmet Akif Ersoy, ahde vefa göstererek ölen arkadaşının çocuklarını sokakta bırakmaz ve kol kanat gerer. Ersoy; hayatını İslam'a adanmış, Peygamberimizin (s.a.s) hayatını kendi hayatına tatbik etmiş, sünnet-i seniyyeye uyan örnek bir şahsiyetti.

Yaşadığımız çağın manzarası ortada: Kimi insanlar hayatta

kalmanın yegâne çıkar yolunu "çıkart"da arıyor ne yazık ki. İnsanın değerinin "eşya"ya yüklendiği, vefanın yerine "para"nın taht kurduğu hazin vakitlerden geçmekteyiz.

Dostane sohbetler yerine gözlerin ekranlara dikildiği; dert deşenin çoğalıp dertleşenin azaldığı "sanalsı" zamanları idrak etmekteyiz! Birileri, sözde ilerleme adına insanlığı, uygarlığı talan ederken bizler inancımızın, töremizin gereğince insan kalalım. Cihanın dört bir yanına şanla şerefle insanlığı yayalım. Al bayrağımız vefayı, insanlığı, merhameti, sadakati dalgalandırsın gök kubbede bir hoş seda olarak...

Dört bir yandan dijital çağın kuşatması altında olan insanlık, aradığı çare ve çözümü en başta vefa olmak üzere, insana özgü duygu ve değerlerde bulacaktır. Bunun için sanal dünyadan çıkıp doğal dünyaya kadem basmalı, aileye kulak asmalıdır. İnsanın gerçek dostunun yine insan, tüm canlıların imkân ve doğanın hakiki mekân olduğunu hatırlaması şarttır. Ey insanlık! Ekranlardan kurtulup akranlara, sanaldan doğala, hesaptan kitaba yöneldiğin gün, kurtuluş günün olacaktır!

Bu noktada son sözü Üstat Ömer Hayyam'a bırakalım:

Yalnız bilgi olmak değil, adam olmak;

Vefalı mı değil mi insan, ona bak.

Yücelerin yücesine yükselirsin, Halka verdiğin sözün eri olarak.

Vefanın en güzeli ahde vefadır. Vefa, verdiği sözü mutlaka tutmak, yapamayacağı sözü vermemektir.

SANAL KUMAR BAĞIMLILIĞI

■ **Esra OBUZ**
Uzman Klinik Psikolog

Bağımlılık; bir nesneye, bir varlığa, bir kişiye, bir maddeye ya da bir davranışa karşı konulamaz bir istek duyma hâlidir. Günümüzde en net kriterleri belirlenmiş bağımlılık türü kumar bağımlılığıdır. Pandemi ile birlikte kumar bağımlılığı çok hız kazanmıştır. İleriki zamanlarda da çok daha hızlı ilerleyeceği öngörülen bir bağımlılık türü hâline gelmiştir.

Salgın süreci ile birlikte bireyler teknolojiye daha çok yönelmiştir. Bu sebeple kumar oyunlarının erişilebilirliği sanal ortamda kolaylaşmış, oynayanların sayısı gün geçtikçe çoğalmıştır. İnternette kumar bağımlılığını; aşırı derecede kumar oynama, alışveriş yapma, açık artırma ya da bahis sitelerinin kullanımı

olarak tanımlayabiliriz. Artık, tablet, bilgisayar ve cep telefonları sanal bir kumarhaneye dönüşmektedir. Özellikle çocuk ve ergen yaş grubunda daha da dikkate alınması gereken, sanal kumar bağımlılığıdır. Yer ve zaman açısından serbest olması, kolay ulaşılabilir olması ve kişinin kimliğini gizleyebilmesi gibi avantajları internet üzerinden oynanan kumarı normal kumara göre daha da çekici kılan sebeplerdir. Sanal kumar da davranışsal bağımlılığı doğurabilmektedir. Kişi, kumar ortamına ulaşamadığında veya kazanamadığında kendini kötü hissetme, sıkıntıya düşme gibi davranışlar sergilemektedir.

Kumar Bağımlılığının Kişiy Etkileri

Kumar bağımlısı bireyde; hayat kalitesinde düşüş, aile hayatı düzeninde bozulma, diğer bağımlılıkları daha kolay edinme olasılığında artış, fiziksel zararlara yol açabilecek karmaşık ilişki ağlarına dâhil olma gibi etkiler görülebilir. Ailede güven ortamı kaybolur, maddi kayıplar yaşanır ve bu kayıplar nedeniyle psikolojik, ailevi ve sosyal sorunlar ortaya çıkar (boşanma, aile içi şiddet vb.). Haksız kazançlar geçerli olur. Toplum için çalışmak, adalet ve hukuk gibi temel anlayışlar önemini yitirir. Kazanma ve kazanma tutkusu tüm sosyal ilişkileri zedeler. Kumar oynayan bireylerde oynamayan bireylere göre psikolojik rahatsızlıklar daha fazladır.

Örneğin kumar bağımlılığı ile birlikte anksiyete bozuklukları, depresif bozukluklar ve alkol/ madde kullanımı görülme ihtimali daha fazladır.

2012 yılında bahis siteleri kullanımı incelendiğinde çevrim içi kumar aktivitelerinin yüzde 41.5'lik bir oranla en popüler olduğu ortaya çıkmıştır. Son günlerde incelenen internet bahis sitelerinden birinin 3,5 milyon üyeye sahip olduğu, diğer bir sanal bet sitesinin de 2 milyon üyeye ve ayda 30 milyon tıklanma sayısına eriştiği tespit edilmiştir. Türkiye nüfusunun 85 milyon olduğunu düşünürsek sorunun acil çözülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2019 yılında ise Türkiye'de yapılan çalışmada 756 (yüzde 12,4) ergen bireyin çevrim içi bahis oynadıklarını bildirmelerine rağmen sadece 176 ergen (yüzde 2,9) problemlili internet kullanıcısı olarak sınıflandırılmıştır. Neredeyse katılımcıların dörtte birinin, sanal bahise ergenlik döneminde başladığı görülmektedir. Avustralya'da yeni teknolojilerin ve internet ortamının kumar üzerindeki etkilerini ve kumar yaygınlığını incelemek üzere, 2010-2011 yılında 18 yaş üstü 1767 yetişkin ile bir çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, internet ortamında kumar oynayan ve bağımlı olanların oranı yüzde 2,7 iken internet ortamı haricinde normal ortamlarda kumar oynayan

bağımlıların oranı yüzde 0,9 çıkmıştır. Araştırmada internet ortamının bağımlılık adına üç kat daha fazla risk taşıdığı görülmektedir.

Sanal kumar bağımlılığının, fiziksel problemler (uykusuzluk, yetersiz beslenme, mide problemleri), ruh sağlığı problemleri (depresyon, kaygı problemleri, panik atak, stres, intihar düşüncesi ve intihar girişimleri), duygusal sağlık (düşük benlik saygısı, düşük öz saygı, suçluluk duygusu), ekonomik problemler, sosyal ve kişisel problemler gibi olumsuz sonuçları tespit edilmiştir.

Özetle bahis siteleri tarafından bireyleri oynamaya teşvik etmek için öne sürülen heyecan, eğlence, macera, bahisseverlik gibi tehlikelerine karşı özellikle ergen bireyler kontrol altında tutulmaya çalışılmalıdır.

Çevrim içi kumar bağımlılığı bir hastalıktır. Tedavi sürecinde ilaç, psikoterapi ve aile görüşmeleri etkili olmaktadır. Kişinin bağımlılık tedavisi sürecinde psikolojik destek alması oldukça önemlidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) "Kıyamet gününde hiçbir kul, ömrünü ne için tükettiği, bilgisiyle ne yaptığı, malını nereden kazanıp nerede harcadığı ve bedenini neyle yıpratmış olduğunu hesaba çekilmedikçe bir yere kıpırdamamaktadır." (Tirmizî, Sîfâtü'l-kıyâme, 1)

DEDEMİN ANLATTIKLARI

■ Gülşen ÜNÜVAR

Anlatılana kulak vermekle başlar aslında tüm zenginlikler. Dinlemek, kulağımızın erişebileceği en büyük hazinelerden biridir belki de. Güzeli, iyiyi, yaşanmış, yaşanmamış, olmuş, olmamış... Hatta muhterem dedemin bu konuda sık sık dile getirdiği bir deyişi de vardı; “Sözün yavanını kulağının ardına at evlat. Sözün hasını ise kulağına küpe yap evlat!”

Elbette bu kadarla kalmazdı bu sözlerin önü arkası. Her özlü konuşmayı bir yaşanmışlık, bir hikâye ya da okkalı bir tecrübeyle noktalar mı dedem. Başında şapkası, omzuna attığı ceketi ve elinde tesbihi ile ceviz ağacına yaslanır, bağdaş kurup oturduğu dizlerini ovalaya ovalaya hem konuşur hem ah çekirdi. Neredeyse her tespih tanesine bir ah düşerdi. Bilirdim ki dedem eski günlere özlem duyar, eskiyi arar, eskiye yorardı. Arada bir de içli bir türkü tutturdurdu; *Gesi bağlarında dolanıyorum/ Yitirdim yârimi amman aranıyorum...* Türkü bitince başlardı anlatmaya. Eskiden üzüm bağlarıymış buralar. Parmak kadar üzüm taneleri

olurmuş asmalarda. “Vallahi tadından yenmezdi.” diye hayretle elini savururdu. Bağ bozumu zamanı konu komşu bir araya gelir, imece usulü çalışırlarmış; bugün bize, yarın size. Toplanan üzümler çuvallara koyulur, çuvalın ağzı sıkıca bağlanır, çizme giymiş güçlü kuvvetli kişiler tarafından çiğnenirmiş. Şıra bir tarafa, posa bir tarafa.

Tüm bunları anlatırken sık sık iç çekirdi dedem; “Ne günlerdi be! Bayram yeri gibi olurdu şu cevizin dibi. Gelene geçene, fakire, fukaraya, uçan kuşa bile yeter de artardı kazanlarda kaynayan nimet. Türkü söyleyenler, masal anlatanlar, taklit yapanlar hiç eksik olmazdı. “Kolay gelsin, bereketli olsun.” diyen buyururdu soframıza. Yufka ekmeği kıvrırır da daldırır dık sahandaki kıvama. Karnını bir güzel doyuran ahali, kazanlardaki pekmezi toprak küplere boşaltırdı. Kurdun kuşun hakkı da gözetilirdi elbette. Kepçe kepçe boşaltılırdı etrafa pekmez; karıncalar, sinekler, böcekler de nasiplensin diyeydi bu nimetten.”

Dedem tüm bunları öyle güzel, öyle içten, öyle özlemle anlatırdı ki onun

sözlerini pekmezden daha tatlı bulurdum ben. Pekmeze değil de eskilerde yaşanan komşuluk ilişkilerine, birlik beraberliğe, samimiyete ve berekete olan hasretin vücut bulmuş hâlini görürdüm dedemde.

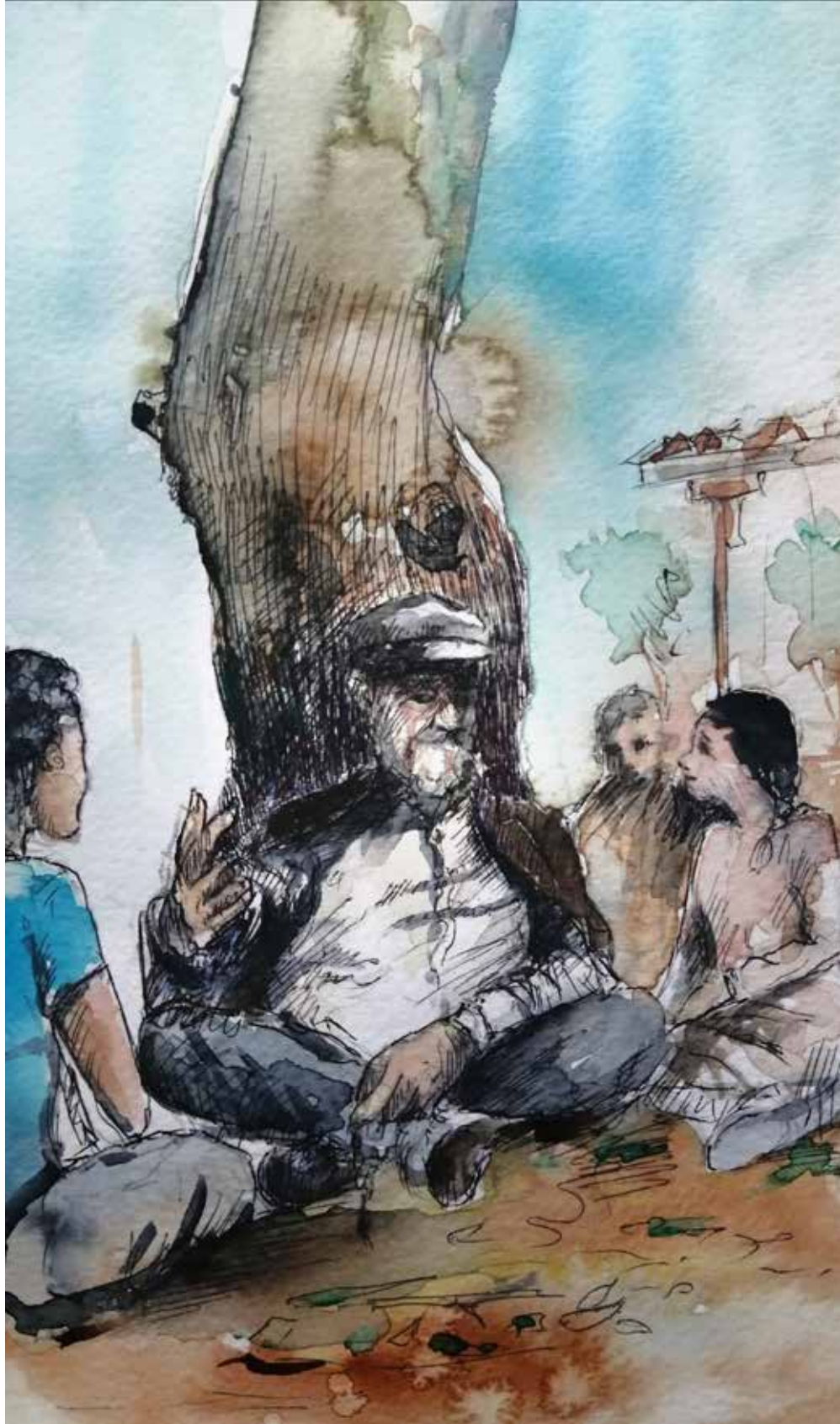
Sadece bağ bozumu vaktinde böyle değillermiş elbette. Aynı şenlik, aynı yardımlaşma, aynı coşku harman zamanında da benzer şekilde sürer gidermiş. Buğday başaklarının altın sarısı rengine türküler eşlik edermiş; *Harmana serdiler sarı samanı/ Hiç bitmiyor Emir Dağı'nın dumanı da dağın dumanı/ Gel otur yanıma benim sevdiğim/ Ayrılık mı olur harman zamanı da yayla zamanı...*

Uçsuz bucaksız buğday tarlalarını ve harman yerini bir masal coşkusuyla anlatırdı dedem; “Orakla biçer, dirgenle toplardık. Çapayla eker, sıpayla yığardık. Öbek öbek ekinler, düvenle sürülürdü. Ambarlara doldurulan buğdaylar, bahara kadar yenilirdi. Ot samanı ile ak samanı karıştırır ahırlara yığardık, bu da hayvanların aş olurdu. Kış boyu onları idare etmeye yeterdi.”

Düven sürme işi hep dedemdeymiş. Öküzleri en iyi dedem zapt edermiş çünkü.

Buğday tanelerini saplarından ayırmak öyle kolay iş de değilmiş hani. Defalarca dönmek icap edermiş ekin yığınlarının üzerinde. Memiş Ağa derler bir zat varmış köylerinde. Yorulunca bir iskemle koyarmış düvenin üzerine. Ona oturup öyle dönermiş. Başının üzerinde de gölgelik niyetine şemsiye. Bunu bir çeşit lüks gibi anlatırdı dedem. “Ağa ya elbette iskemleyle dönecek.” derdi demesine ama pek de tasvip etmediği bir davranışmış gibi gelirdi bana. Çektikleri zahmetten dolayı yorgun düşen öküzlere karşı bir çeşit haksızlık duygusu sarıyordu sanırım içini. Bir tarafta sıcağın altında ter döken hayvanlar, diğer tarafta iskemlesinde rahatça oturan ve öküzlere emir yağdıran Memiş Ağa! Merhameti, boyundan çok çok büyüktü benim dedemin.

Neyse, gel zaman git zaman öküzler bir gün Memiş Ağa'yı atıvermiş düvenden aşağı. Ağa bir tarafa, iskemle bir tarafa! Düvenle birlikte, göbelek tutmuş gibi koşarak, haldır haldır uzaklaşmış iki öküz. Harmanlıktan çok uzakta, köyün çıkışındaki pancar tarlasında bulmuşlar zavallı hayvanları. Güneşin en tepede olduğu öğle vakti vuku bulmuş bu olay. E tabii, bu kadar eziyete gelir mi bu hayvanlar? Bu kadar sıcakta bu kadar çalışmaya, tere, koşturmaya. Elbette onların var bir canı. Velhasıl, o gün ağanın son günü olmuş harmanda. Ne

bir daha tarlaya inmiş ne de harmana gelmiş. Bu olaydan sonra, köy yerinde birisi bir yerden fazlaca geçerse ya da bir yerin etrafını çok gezerse; “Memiş Ağa’nın düveni gibi ne dönersin?” sözü kullanılır olmuş. “İşte bu dünya böyledir evlat...” derdi dedem, “Bazen başardıklarınla, bazen de başaramadıklarınla namın duyulur. Bazen özünle, bazen sözünle şanın yürür. Kiminin diline saygıyla düşersin kimininkine kaygıyla. Kimi rahmet okur otuna ocağına kimi ilenç! Kimi hayır dua ile anılır kimiye doğru bildiğinde yanılır...”

Uzunca bir bekleyişten sonra kaldığı yerden anlatmayı sürdürürdü sonra. Az önceki altın değerinde nasihatleri veren sanki bir başkasıymış gibi ustaca süzülürdü konunun dışına. Maharetlice değiştirdi bahsi, hissettirmeden verirdi mesajını. Omzundan hafifçe aşağıya kayan ceketini düzeltir, tespihinden birkaç tane çeker ve araya hiç zaman girmemişçesine bir önceki konuyu kaldığı yerden devam ettirirdi;

“Düveni iyi sürmeyene kız vermezlerdi o zamanlar evlat!” İçten içe gurur duyardı kendisiyle, bunu mimiklerinden anlardım. Öküzlerine gözü gibi baktığını da anlatırdı uzun uzun; “Harman döven öküzün ağzı bağlanmaz evlat! Yediğinin üç katını yedireceksin, içtiğinin beş katını içireceksin. Mal dediğin beklemeyi bilmez,

sabretmeyi sevmez. Bu yüzden kendinden önce onu düşüneceksin. Sen ona iyi bakacaksın ki o da sana baksın. Harmanda yüzünü kara çıkarmasın. Ho deyince gitsin, ha deyince bitsin. Her sözüne itaat etsin! Ha bu iş öyle bağıra çağıra, tekmeyle silleye olmaz. Tatlı dille, has sözle, güler yüzle yaklaşmak icap eder.”

Dedem yumuşak mizaçlı bir insandı. Merhameti hırından katbekat fazlaydı. İnsana ne ise, hayvana, taş a toprağa da oydu. Ekmek kırıntısını nasıl ziyan etmez de işaret parmağının ucunu ıslata ıslata, tek tek toplarsa tabağının içinden, odun kıymıklarına da aynı özeni gösterir, hiçbir parçayı boşa götürmezdi. Elinde bir süpürge bir kürek, üzerine basılmasına zinhar izin vermediği en ufak odun tanelerini bir araya getirir,

ya sobada ya da ocakta kullanılmak üzere biriktirirdi. Hiç olmadı, bahçeye gömer, toprağa katık ederdi. Sonra da büyük bir gururla derdi ki: “Biz anamızdan, atamızdan böyle gördük evlat!”

Tek bir zerreyi bile boşa götürmemeyi dedemden öğrendim ben. Nafakasını nice zahmet çekerek kazanan bir insanın, bir çöpe dahi böyle bu kadar kıymet vermesini anlamak zor değildi elbette. Onun hayat felsefesi “değer” üzerineydi. Hayatta her şey değerliydi onun gözünde; parmağının ucundaki tırnak, ara ara boza çalan toprak, ağacın dalında salınan yaprak, çok uzaklardan gelip geçen kuşlar, ağacın gövdesine yapışıp kalmış sorguçlar, kelebeğin kanadındaki benek, kırlent kenarlarına ilıştırılmış nakışlı çiçek... Bir sandık dolusu altın ne kadar değerliyse ucu işlemeli,

anasından kalma solmuş bir mendil de aynı ayardaydı onun gözünde.

Dedemin anlattıkları sadece çalışmak, iş gücü, tarla tapan üzerine değildi elbette. Gençlik çağlarında, hatta daha sonrasında da oynadıkları oyunları zevkle aktarırdı bana. En kıymetli mirasını bırakırcasına özenli, dikkatli ve ayrıntılı. Hâlâ evimizin bir köşesinde çiviye asılı duran demir halkayı gösterir ve en sevdiği oyunun çember olduğunu söylerdi. Mahalledeki çocuklarla bir araya gelirler ve bir sopa yardımı ile çemberi en uzak noktaya vardırma çalışırlarmış. Hiç düşürmeden bitiş noktasına ulaşan çocuk oyunu kazanırmış. “Dünyanın bütün işini gücünü, derdini tasasını unutturdum bu yarışta.” derdi dedem. Hâlbuki yarışmayı, rekabeti pek sevmez diye bilirdim ben. Kazanmaktan değil de o anki heyecandan, çemberini ayakta tutabilme başarısından, birliktelikten, dostluktan, mücadeleden aldığı haz diye yorumluyorum şimdilerde bu duyguyu.

Bayramdan bayrama kurulan “cığındırık” oyunundan bahsedip mahallenin delikanlılarıyla nasıl eğlendiklerini ballandıra ballandıra anlattığında gözümde bir oyun aracı canlandıramamıştım. Ne zaman ki dedem, bir bayram arifesinde evinin bahçesine bizim için bir cığındırık yaptırdı, o zaman

kendi gözlerimle görme şansını yakaladım bu harika oyuncağı. Çoluk çocuk, torun tombalak nasıl da eğlenmiştik o bayram sabahı. Mahallenin tüm çocukları da bize katılmıştı hatta. Onların zamanında da aşağı yukarı böyle olurmuş. Bir direği dikine yere gömüp, üzerine, enlemesine başka bir direk gerilerek sağlamlaştırılmış. Bir çeşit tahterevallî. Bayram münasebetiyle üç etek giyen genç kızlar ve ışıkleriyle arziendam eden genç oğlanlar meydanda toplanır, kurulan cığındırığa binilirmiş. Direğin her iki ucuna sımsıkı tutunan gençler, hızla dönerler, dönerken de bir aşağı bir yukarı, ayaklarından da güç alarak kâh alçalır kâh yükselirlermiş. Durup durup; “Hayat gibi işte,” derdi dedem, “bir inişli bir çıkışlı. Bir dönüşlü bir düşüşlü. Bir yerde bir gökte. Kâh kazanırsın kâh kaybedersin. Her şey vardır bir oyunda. Her duyguyu yaşama fırsatı verir oyunlar sana. Önemli olan güzellikleri yaşayabilmen. Oldu da düştün şaştın, yuvarlandın yandın! Ayağa kalkabilmeyi de öğretir sana. Sadece kendini değil, karşıdakini de kollaman gerektiğini anlarsın. Yaralanmayı, yaraları sarmayı, hatta yaralamamayı öğrenirsin.”

Meyrem derler bir kız varmış köylerinde. Cığındırıktan düşünce genç kız, ayağını kırmış. “Vay gençliğim, gitti elden bileğim.” diye bir yas tutturunca bütün köy

toplanmış başına. Ah vah edenlerin arasından biri çıkmış da bir avuç una bir yumurta kırmış, bir miktar da sabun koymuş, bir güzel karmış. Elde ettiği alçıyla genç kızın ayak bileğini sarmış. “On gün sonra keklik gibi sekerek geçtiydi bizim evin önünden, hiç unutmam.” diye anlatırdı dedem. O gün o kalabalıkta bulunan herkes gibi dedem de öğrenmiş alçı karmayı. Bana da öğretmiş ve şöyle demişti: “Öğren de karnında dursun evladım.”

Dedem, anlatmak kadar dinlemeyi de severdi. Sabırla dinlerdi yanında yöresinde bulunan her şeyi herkesi; çoluğu çocuğu, hayvanı haşereyi, dağı taşı, yağmuru yaşı... Ama bizler isterdik ki sürekli o konuşsun, geçmiş günlerden renkli bir pencere aralasin hayallerimize. “Tatlı söz dinletir, acı söz esnetir evladım,” der ve şefkatlice gülümserdi. Neyi anlattığınızdan çok nasıl anlattığınız daha mühimdi. Ben bunu ve buna benzer birçok kıymetli değeri dedem sayesinde öğrendim. Bugün bu satırları yazabiliyorsam ve geçmişin zenginliklerini bir nebze de olsa sizlerle paylaşabiliyorsam bu, muhterem büyüklerimiz sayesinde. Bilir misiniz ki “saye” gölge demektir. Dilerim ki ulu çınarlarımızın, ulu bilgelerimizin gölgesinde, bu meziyeti yeni nesillere aktarabilmek mefkûremiz olsun.

ANNE SIKILDIM! OYUN KURAMAYAN ÇOCUKLAR

■ Asuman DÜZGÜN

Eğitimci

21. yüzyıl çocuklarında bulunması gereken becerilerle ilgili ufak bir araştırma yapıp bu konuda söz sahibi olan insanları dinlediğimizde iletişim ve iş birliği gibi ötekiyle birlikte hareket edebilme kabiliyetlerinin ön plana çıktığını görürüz. Fakat kendisiyle baş başa kalamayan, yine kendiyi keyif alarak üretken vakit geçiremeyen birinin edindiği bu beceriler, eksik kalacaktır diye düşünüyorum. Özellikle içinden geçtiğimiz bu salgın hastalık döneminde, işi başından aşkın modern zaman insanının kendisiyle baş başa kalmada nasıl zorlandığını zaman zaman müşahade ettik. Günümüzün yoğun ve her zaman aktif dünyasında kendi hâlinde kalabilme süremiz sanki değersizleştiriliyor. Sürekli eylem hâlinde olma durumu ise, bir onur nişanesi gibi algılanır oldu. Toplumsal yaşam tarzındaki bu değişme, gelişme ve algılardan çocuklarımız da paylarına düşeni aldılar. Hani Cemal Süreya dizelerinde; *"Biz yeni bir hayatın acemileriyiz / Bütün bildiklerimiz yeniden biçimleniyor."* diyor ya. Özellikle bilgi ve teknolojiyi şekillendiren, yönlendiren kişiler çocukluğun da yeniden biçimlendirilmesinde etkin rol oynuyorlar. En göze çarpan yönüyle çocukluğun merkezinde yer alan oyun ve oyuncak da mevzi değiştirerek tüketim aracına dönüştü diyebiliriz. Hep bir başkası tarafından planlanmış, kurgulanmış meşguliyetlerle zamanı doldurulan çocuk, kendiyi baş başa kalınca bocalayabiliyor. Öyle

ki çocukların ustaca yaptıkları ve en önemli uğraşları olan oyunu dahi kendi başlarına kurup sürdüremediklerine şahit oluyoruz. Acaba çocuklarımızı içine doğdukları çağdan koparmadan, kendileriyle keyifli vakit geçirebilmeleri için biz ebeveynler neler yapabiliriz?

Oyun, çocuğun doğal yaşamının bir parçasıdır. Çocuk, oyun sayesinde sosyalleşmeyi, paylaşmayı, problem çözmeyi ve yeni alışkanlıklar edinmeyi öğrenir. Kısaca çocuk, oyunun içinde hayatı prova ederek bütün gelişim alanlarını destekler. Bu yönüyle çocuk için oyun, soylu bir eylem biçimidir diyebiliriz.

Son zamanlarda şehirleşme ve teknolojinin ilerlemesiyle çocuk oyunları, sokaklardan dijital ortama doğru kaydı. Çocuğun hiçbir çaba sarf etmeden, düşünmeden, planlama yapmadan elde ettiği hazır eğlenme ortamı, onun üretme hazzını da elinden aldı. Çocuklara izleyici rolünün biçildiği ve hareket ihtiyacının karşılanmasına olanak tanımayan bu dijital oyunlarla çocukların beyni sürekli uyarılıyor. Sanal, gerçeklik ile kıyaslandığında günlük hayatta uyarıcının azaldığı ortamlar da hâliyle çocuk için daha sıkıcı hâle gelebiliyor. Yine eczanelerden ilaç alır gibi satın alınan, çocuk adına başkalarının düşünüp ürettiği hazır kutulu oyunlar, çocukların üretkenliklerini gölgeleyebiliyor.

Oyun, çocuğun doğal yaşamının bir parçasıdır. Çocuk, oyun sayesinde sosyalleşmeyi, paylaşmayı, problem çözmeyi ve yeni alışkanlıklar edinmeyi öğrenir.

Teknolojik cihazların anında erişilebilirliği ve taşınabilirliği, dijital dünyanın bir başka yüzü olan YouTube ile çocukları çok erken yaştan itibaren tanıştırdı. Çocukların günlük yaşamının bir parçası hâline gelen YouTube yayıncılarının çocukların kimlik inşa süreçlerine yansması ile ilgili yapılan araştırmalarda, YouTube videolarının çocukları tüketime teşvik ettiği, üretkenliklerini azalttığı ve çocukların oyun kurma becerilerini körelttiği görülmüştür. (*Türkiye Bilimsel Araştırma Dergisi* 5(2), s. 98-109) Tüketici konumundaki çocuk ise oyun ve oyuncağa karşı doyumsuzlaşabiliyor.

Bütün bunları düşündüğümüzde kendilerinin yapılandıracağı, serbest zaman oyun ve oyuncakları çocuklarımızın gelişimlerinde etkin rol oynayacaktır. Evde, parkta, bahçede kendilerinin oluşturduğu oyunlarla çocuğun kendi içine derinleşeceği ve kendisiyle baş başa kalmasını sağlayacağı ortamlar oluşturmamız. Çocuğun kendi yaşam temposu içerisindeki doğal uyarıcılar, çocuk için çok daha anlamlı olacaktır. Hepimiz gözlemlemişizdir; çocuğun oyuncak sepetinde birçok oyuncak vardır ama çocuk mutfaktaki kepçe ve kaşıklarla oynamaktan büyük keyif alır. Yine bizim için hiçbir anlam ifade etmeyen ambalaj lastiği, bir çocuk için müzik aletine dönüşebilir. Burada çocukların hayatına soktuğumuz uyaranların onların gelişimini desteklediğini biliyoruz. Fakat sürekli doğal olmayan aktivite ve uyarıcıya muhatap olan çocukta uyarı bağımlılığı gelişebiliyor. Bu çocuk boş kaldığında ya kendisini oyalayacak birini istiyor ya da teknolojik bir araç arıyor.

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren yaşamını devam ettirmek için, gelişme ve kendini gerçekleştirme çabası içine girer. Bir insanın tek başına kalabilme kapasitesi, değerlendirilmesi gereken önemli alanlardan biridir. Aristoteles: "Mutluluk kendi kendine yetinenlerindir."

Çocuklarımız bizim onlarla kurduğumuz ilişki ve iletişim biçimlerimizle kendilerini yarına taşıyacaklardır. Çünkü insan, doğup büyüdüğü evi hep sırtında, hep ruhunda taşır.

diyor. Çocuklarımızın kendi kendilerine yetebilmeleri için öz düzenleme becerisini kazanmaya ihtiyaçları var. Kaynaklarda öz düzenleme, "kişilerin kendi davranışlarını kendi amaç ve standartlarına göre düzenleme becerisi" şeklinde tanımlanıyor. Bu tanımda davranışı yönlendiren iki önemli kelime geçti. "Amaç ve standart" Burada öncelikli olarak biz anne

babalar manadan mahrum bir hayat yaşamamak için gösterdiğimiz gayret ve davranış kalıplarımızla çocuklarımıza örnek olmalıyız. Yine çocuklarımızın duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine yardımcı olacak ebeveyn yaklaşımı da etkili olacaktır. Ayrıca öz düzenleme için çocuğun hayatında kuralların olması ve çocuğun bu kuralları içselleştirmesi de faydalıdır. Çocuğun sorumluluk alma, hazzını öteleyebilme ve karar verme becerileri kazanması da öz düzenleme için önemli başlıklardandır. Çocuklarda ilkin düşünme, daha sonra problem çözme ve buna bağlı olarak da en son karar verme becerileri gelişmektedir. Bilgi çağında çocukların düşünmeyi öğrenmeleri için erken yaşlardan itibaren masal okumak ve masalla ilgili konuşmak, yine çocuğu etkin dinlemek çocuğun dil gelişimini destekleyecektir. Dil gelişimi ise düşünceyi besleyecektir.

Tek başına zaman geçirmesi ve oyun kurabilmesi için bebeklik döneminden itibaren çocuğun temel güven duygusu desteklenmelidir. Çocuğun sevgi ve ilgiye olan ihtiyacının yeterince ve zamanında karşılanmaması, ebeveyninden ayrılmayan, yapışık çocuklar ortaya çıkaracaktır. Yine ebeveynin aşırı korumacı tutum sergilemesi, çocuğun bağımlı kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir. Anneye ya da bakım verenine bağımlı çocuklar, genellikle kendi kendilerine oyun kurmak istemezler. Hep yanlarında ebeveyni olsun

isterler. Ailenin birbirleri ile vakit geçirmesi, çocuğun sosyal-duygusal gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuğa kendisini değerli hissettiren şey; kendisi için ayrılmış zaman, dikkat ve emektir. Fakat bu, bütün oyun zamanlarında onun oyun arkadaşı olmak anlamına gelmiyor. Ebeveynin sürekli çocuğun yanında olması; çocuğun hayal gücünü, problem çözme yeteneğini, psikolojik dayanıklılık ve yaratıcılık gibi özelliklerinin gelişmesini engelleyebilir.

Çocuklarından, "Ben sıkılıyorum." cümlesini duymayan bir ebeveyn hemen hemen yoktur herhâlde. "Sıkılmak" kelimesi negatif olarak algılandığı için bazı anneler bu kelimeye karşı aşırı hassasiyet geliştirerek "Eyvah! Çocuğumu oyalayacak bir şey bulmalıyım." düşüncesine kapılabiliyorlar. Çocuğumuzun problemini çözmeye girişmeden önce "Acaba ne yapsan bu sıkılma duygun geçer?" sorusunu ona yönelterek problemlerine yönelik düşüncelerini sağlayabiliriz. Eline hemen kumanda, tablet ya da telefon almadan en az bir saat düşünmesi, onun pasif edilgen bir durumdan aktif üretken boyuta geçmesine fırsat sağlayacaktır. Aslında, ne yapmamız gerektiğine bir başkasının karar verdiği zamanlar, sıkıcı zamanlardır. Kendi planlarımızla doldurabildiğimiz zaman dilimleri, bize daha fazla şey katar. Montaigne: "Aylak Ruhlar" adlı denemesinde, "Boş bırakılmış topraklar, gübreli ve bereketli iseler yüz bin çeşit otlarla dolar." der. Hayal gücü ve yaratıcılık, çocuğun içindeki tohumsa can sıkıntısı onu ortaya çıkaracak su, diyebiliriz. Bu can sıkıntısı ile geçen zaman sonucunda, çocuklar genelde bir uğraşın içine giriyorlar. Fakat çocuklarımıza zaman tanımamıza rağmen hâlâ "Sıkıldım" diyorlarsa onlara meşguliyet bulmaları noktasında rehberlik edebiliriz. Bunun için, çocuklarımızın ilgi ve kabiliyetleri yönünde yeni hobiler edinmelerine imkânlar oluşturabiliriz. Çocuklarımıza yeni faaliyet alanları oluştururken de çocuğun tüm zaman dilimlerinin doldurulmasını kastetmiyorum. Bütün zamanı piyano, basketbol, okul, vs. dolan ve üstelik kısa boşluklarında da tv, bilgisayar başında zaman geçiren çocuğun durup kendi iç dünyasını gözlemlemesi ve kendiyile bağlantı kurması

zayıflıyor. Üretkenlik için dinlenmek nasıl ki iyi bir şeyse çocuk için de serbest zamanlar o kadar değerlidir. Çalışmak ve dinlenmek, günümüz dünyasında zıt kavramlar olarak görülür oldu. Nefes alıp verirken bile nasıl bir denge varsa meşguliyet ile dinlenme arasında da o dengenin olması gerekir.

Çocuklarımız bizim onlarla kurduğumuz ilişki ve iletişim biçimlerimizle kendilerini yarına taşıyacaklardır. Çünkü insan, doğup büyüdüğü evi hep sırtında, hep ruhunda taşır. Evlatlarımızın kendileriyle keyifli ve üretken zaman geçirebilme kapasiteleri geliştikçe onlar geleceğe daha emin adımlarla ilerleyeceklerdir. Biliyoruz ki, ancak iç kaleleri sağlam inşa edilmiş çocuklar, büyük şehirler kurabilirler.

BİR KALP KAÇ DEFA ATAR?

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

“Gönül Çalab'ın tahtı...”

Yunus Emre

Cevap veriyorum 78. Hatta akademik bir dille cevap veriyorum 78 bi, pi, em. Yani 78 BPM. Türkçeye “Dakikadaki Vuruş Sayısı” olarak çevirebileceğimiz Beats Per Minute tabirinin baş harflerinden mürekkep BPM, ritimli olarak yapılan vuruşlar için kullanılan bir ölçü birimi.

Peki 78 nedir? Kalp niçin 78 defa atmalıdır? Bu soruların cevabını vermek için biraz daha geriye gitmek, konuya daha

geniş perspektiften bakmak gerekiyor. O hâlde başlıyoruz.

Her şey bir gaz ve toz bulutu idi. Sıkıştı, sıkıştı pat... Yok; o kadar da geriye gitmeyelim. Burası biraz fazla uzak oldu. Ama bir başka yazıda da o kadar geriye gidip gaz kütlelerinin akıbetini işleyelim.

Yaşam döngümüz içinde harekete ilk başlayan organlarımızdan birisidir kalp. Daha miniminnacık bir embriyo

iken; kolumuz, gözümüz ve sair uzuvlarımız dahi yok iken atmaya başlıyor kalbimiz.

Ömür denilen bu uzun yolculuğun ilk yolcularından biri olan kalp; hayatımızın son demine, vefa eden ömrümüzün son anına, aldığımız son nefesin son zerresine kadar atmaya da devam ediyor. Hem de aralıksız. Durmaksızın. Gece gündüz, sabah akşam, hastalıkta ve sağlıklıta, iyi günde ve hatta kötü günde bile.

BİLİYOR MUSUNUZ?

- BPM yalnızca kalp çarpıntısını ölçmek için kullanılmıyor. Müziğin olmazsa olmazı tempodur ve her parça mutlaka belli bir tempo içinde çalınmalıdır. Dolayısıyla BPM terimi müzik için de oldukça önemlidir.
- Gelelim 78 BPM meselesine. Sağlıklı bir kalp dakikada 70 ila 85 vuruş arasında atmalıdır. Bu nabız sayısı, kalbimiz için optimum olanı. Tabii unutmadan şunu da belirtelim: İstatistiki olarak ortalama bir insana ait değer bu sayı. Yani sizin normaliniz 78'den farklılık gösterebilir.

DAHA FAZLASINI MERAK EDENLERE

- Vücut kitle endeksi için oranlar şu şekilde:
 - 18,5 altı zayıf
 - 18,6 - 24,9 normal
 - 25 - 29,9 kilolu
 - 30 - 34,9 obez
 - 35 üstü morbid obez
- Diyanet TV'de yayınlanan *Yeni Güne Merhaba* programının 1327. bölümü. "Op. Dr. Mete Hıdıroğlu ile Kalp Sağlığı".

KALBİNE İYİ BAK

- Nasıldı o şarkının sözleri:
Kendine iyi bak / Beni düşünme... İşte öyle bir şey. Kendine iyi bakmanın yolu kalbine iyi bakmaktan geçiyor desek abartmış olmayız. Kalp sağlığı, vücut senfonisinin olmazsa olmaz enstrümanlarından biri olarak sahnede yerini alıyor. Tam merkezde sanatını icra eden onur konuğu, tempo virtüözü hatta.
- Kalp sağlığına giden yol da mideden geçiyor desek şaşırmayız değil mi? Yiyip içtiklerimiz, kalp sağlığını doğrudan etkiliyor. Bu yüzden özellikle Omega 3 yağ asitleri içeren besinleri tüketmek kalbimizi çok mutlu ediyor. Ne damarları daralıyor, ne de atım sayısı aritmik oluyor.
- Fiziksel aktivite de bu iş için olmazsa olmazlardan. Fiziksel aktiviteyi yani daha geniş bir ifadeyle sporu hayat tarzının içine almak kalp için de çok yararlı. Şöyle ki haftada üç kez en az 30 dakikalık tempolu bir aktivite, tabiri caizse kalbinizdeki tüm kiri pası temizliyor. Tempolu aktivite denildiğinde gözünüz korkmasın, normal yürüyüş hızınızın bir tık üstü bile bu sınıfta kendine yer buluyor.
- Ve tabii ki ideal kilo. Vücut kitle endeksi denilen ve hepimizin malumu olan bir ölçek var. Metre cinsinden boyunuzu boyunuzla çarpın çıkan sonucu kilonuza bölün. Örnek vermek gerekirse boyunuz, $1,70 \times 1,70 = 2,89$; kilonuz $65 / 2,89 = 22,49$. Bu oran önemli. 25'in üstündeyse dikkat. Obezite riskiniz var. 25-18,5 aralığında ise değerler normal.
- Yazımızı yine müzikle bitirelim. Kimi klasik musiki makamlarının farklı hastalıklar üzerinde tesirli olduğunu biliyoruz. Bunlardan ikisi tam olarak kalbimizle ilgili. Osmanlı bimarhanelerinde uşşak makamı kalp hastalıklarının tedavisi, neva makamı ise sakinleştirici etkisiyle kalp ritmini düzenlemek için dinletilirdi. Belki sakinleşmek için bir ikinci vakti deneriz biz de, neva makamıyla icra edilmiş "*Ben yürürüm yane yane*"...

DR. MUSTAFA MERTER İLE PSİKİYATRİ BİLİMİ ÜZERİNE...

■ Mahir KILINÇ / Zeynep KAPANCI

Dr. Mustafa Merter, 1947'de İstanbul'da dünyaya geldi. İlkokulu Cihangir'de, Ortaokulu ise Avusturya Lisesinde okudu. Daha sonra tahsiline devam etmesi için ailesi tarafından İsviçre'ye gönderildi. St. Moritz'de Montalya Lisesinden Lozan Lemanian Lisesine geçti ve 1969 yılında İsviçre Federal Lise Diploması olarak buradan mezun oldu. 1975'te Lozan Tıp Fakültesinde tıp tahsilini tamamladı.

Almanya'da bir süre dahiliye asistanı olarak çalıştıktan sonra branş değişikliği yapmaya karar verdi ve İsviçre'de psikiyatri uzmanlık eğitimine başladı. Uzmanlığını Zürih Üniversitesi Hastanesine bağlı Burghölzli Psikiyatri Hastanesinde tamamladı. Ardından, "Flufenazin Dekanoat" nöroleptik çalışması ile doktora tahsilini de tamamlamış oldu. 1987 yılında Türkiye'ye yerleşti ve Turgutreis'te serbest psikiyatr olarak mesleğini icra etti.

2005 yılında İstanbul'da Türkiye Benötesi Psikolojisi Derneğini kurdu; daha sonra bu kurumla ilişkisini kesme kararı aldı. Bu süreçte, "öğrenim analizi" adını verdiği maarif metodu ile pek çok psikoterapist yetiştirdi. *Dokuz Yüz katlı İnsan* ve *Nefs psikolojisi* adlı iki kitabı bulunan yazar, altı yılı aşkın bir zaman önce başlamış olduğu "Kur'an-ı Kerim'in Psikolojik Açıdan Tefsiri" adlı çalışmasını sürdürmekte.

İsviçre’de tıp tahsili görmüş ve kendi tabirinizle depresyon, evham, obsesyon, nörostan oluşan dört dairenin içerisinde sıkışmış biri olarak psikiyatri, hayatınıza nasıl ve ne şekilde girdi? Sizin psikiyatri alanına yönelmenizi sağlayan etmenler ve kişilerden kısaca bahsedebilir misiniz?

Aslında psikiyatriye beni yönelten kendi rahatsızlıklarım oldu. Hatta bazı yerlerde de söylerim “Kendi deliliğime çare bulmak için bu işlere girdim.” diye. Fakir problemleri biriydim. Nevroz bunlardan bir tanesidir. Nevroz, kavgalı olmak demektir. İnsan ilişkileri dört kategoriye ayrılır. İnsan-insan, insan-kendi kendisi, insan-dünya ve insan-Rabbi. Bu dört ilişkiyle kavgalı olmaya ve kavgalı düşünceler üretmeye nevroz denir. İşte benzenizde bu nevroz vardı. Bir diğer problemim de aileden gelen bir evham hastalığından muzdarip olmamdı. Evham olduğunda arada sırada zaten depresyona girersin. O yüzden tekrarlayan depresyonlarım da başka bir problemimdi. Son olarak saplantı takıntı hastalığı olarak da nitelendirilen obsesyon vardı ki o da bir karakter tipidir aslında yani her şeyin simetrik, düzenli, kusursuz olmasını istemektir.

Bu yapıdaki bir insan olarak çok nevrotiktim. İsviçre’de bir psikiyatra gittim fakat pek fayda göremedim. Ankara’da başka bir psikiyatra gittim, o da bana elektrik vermek istedi. En sonunda -Allah rahmet eylesin- Engin Geçtan Bey’le tanıştım. Engin Bey, Türkiye’nin o zamanlar en

önemli psikiyatrlarından biri ve vazifesini âdeta ibadet eder gibi yapan bir psikiyatrdı. Onunla karşılaştığımda ilk defa bir insanın karşısına oturduğum zaman ciddiye alındığımı hissettim. Şimdi bakmaktan bakmaya fark var. Biri bakar size ama akıllı başka yerdedir ve sizinle ilgilenmez. Biri de vardır ki size öyle bir bakar ve bütün olarak kabul edirsiniz, ciddiye alınırsınız. Engin Bey’le karşılaştığımda kendime “Doğru yerdeyim, bu adam beni ciddiye alıyor.” dedim. Onun düzenlemiş olduğu terapilere başladım, grup terapilerine katıldım. Grup terapisi, psikoterapide çok önemli bir boyuttur çünkü insanların çoğu sahte rollerle gezer. Roller, insan hayatında çok rahatsız edici bir yükür. Bu rolleri atmada bu fakirin bildiği en etkili yönlerinden biri grup terapisi. Grup terapisinde on, on iki kişi bir arada oturur dertlerini anlatmaya başlar. Bizcesi nedir bunun? Mevlana’nın da ifade ettiği gibi “Ya göründüğün gibi ol ya olduğun gibi görün!” hâlidir. Psikolojinin keşfettiğini sandığı bu durum aslında tasavvufun temelinde olan bir şeydir. Batı psikolojisi bunu grup terapisi şeklinde yapıyor. Grup terapisi güzeldir çünkü insanın üstünden tonlarca yük kalkar. İşte Engin Bey’in böyle bir grup terapisine katıldım. Bu terapiler hayatımda çok şey değiştirdi. Bu arada tabii Engin Bey, tıp doktoru olmam münasebetiyle “Psikiyatr olmayı düşünür müsün?” dedi. “Benim gibi deli biri psikiyatr mı olacak? Kelin merhemi olsa kendi

başına sürer.” dedim. Güllüştük. Daha sonra Almanya’ya gittim, orada kardiyoloji ihtisası yaptım. Sonrasında eşimin memleketi İsviçre’ye döndük. İsviçre’de bana kardiyoloji bölümünde iş vermediler. Mecburen psikiyatride asistan oldum. Sevdim ve öğrendiklerimi aynen tatbik etmeye çalıştım. Engin Bey’in insanlar karşısındaki duruş ve samimiyetini uygulamaya çalıştım, psikiyatriye ısınmaya başladım.

Deneyisel bilimin içerisinde gelmiş kimliğinizle sizi psikiyatri bilimini sorgulamaya iten saikler nelerdir? Psikiyatri biliminde neyi sorguladığınızdan ve sorgulamadaki amacınızdan söz eder misiniz?

Psikiyatri ile yollarımız kesişince insan üzerine tefekkür etmeye başladım. O zamanlar çalışmaya başladığım küçük şehir hastanesinden Zürih’teki Burghölzli Psikiyatri Üniversite Hastanesine geçtim. Bu hastane, psikiyatrinin üç büyüğünden biri kabul edilen Karl Gustav Jung’un asistan olarak çalıştığı, meşhur bir hastanedir. O zamanlar çok okudum. Freud’u, Adler’i. Jung’u esas kaynaklarından okudum. Ve çok şey biliyorum iddiasıyla Türkiye’ye döndüm, Bodrum’a yerleştik. Bodrum’da çalışmaya başladım. Bodrum’u çevreleyen dağlarda gezdiğim bir gün yaşlı dedeyle karşılaştım. Dede benim psikiyatri doktoru olduğumu öğrenince: “İyi, tam yerine geldin.” dedi. Güllüştük ve ayrıldık. Ondan sonra dedenin dediği gibi de oldu. Neredeyse bütün

Bodrum, muayenehanemden geçti. Fakat o konuşmadan sonra bir şeyin farkına vardım. Dede bana sorsaydı “Oğlum, madem psikiyatrısın. Bu ‘psi’ ne demek?” İşte o an “psi”nin ne olduğuna dair bir cevap veremeyeceğimi fark ettim. Beni bırakın, psikiyatrinin ağa babalarına sorsanız, mesela Jung’a sorsanız küre gibi diyecek, Freud’a sorsanız buzdağı diyecek ve aslında ne olduğunu bilmediğini itiraf etmiş olacak. Bu tam anlamıyla bir trajedidir. “Psi”nin ne olduğunu bilmeyen psikiyatr ve psikologlar dünyası... Bu, bizim mesleğin birinci tenakuzu, çelişkisi. İkinci çelişki de biz, iki yüz senedir varız, sayımız her geçen gün artıyor, milyonlarca sayfa makale yayımlanıyor fakat insan psikolojisi hep daha kötüye gidiyor. 1900’lerin başında % 2 olan depresyon oranları şu an % 40’lara çıktı.

Bunun üzerine dedim ki mademki bu psikiyatri, psikoloji tam manasıyla işe yaramıyor, insana kısmi ve geçici bir şifa getiriyor, bu durumda İslam ve tasavvufa göre psikoloji ne olabilir? Ve tasavvuf üzerinden insanı anlama çalışmalarına başladım. Ondan sonra uzun süre okumalar yaptım. Tabii iki farklı sistemi birbirine bağdaştırmak biraz zor çünkü başka terimler var.

Batı psikolojisiyle tasavvuf psikolojisi arasında karşılaştırma yapmış biri olarak Batı psikolojisinin eksiklikleri, yetersizlikleri nelerdir?

Batı medeniyeti, 1750’lerde başlayan “aydınlanma

hareketi”nden sonra tamamen din, maneviyat düşmanı bir bilimsel materyalizm paradigmasına tebdil olmuştur. Psikoloji, diniyle kavgalı olan bir medeniyetin dine alternatif olarak ortaya çıkardığı bir kurumdur. Dolayısıyla insanın manevi sıkıntılarına çare bulmaya çalışan psikoloji ilminin dini ve yaratıcıyı yok sayarak yol almaya çalışması onu yetersiz ve eksik kılmıştır. Bu durum, yapımcısını hiçe sayarak kullanma kılavuzunu okumadan bir aleti kullanmaya benzer. Mesela insana, Tin suresinde “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” ayet-i kerimesi üzere bakmak yerine “İnsanın aslı kötüdür.” diyen Freud gibi yaklaşmışlardır. Bilimsel materyalizm üzerine kurulmuş bir anlayışa dinden ya da maneviyattan söz edildiğinde bunun laboratuvarındaki kanıtını sorarlar. Sanki laboratuvarında sevgi, nefret gibi duygular ölçülebilirmiş gibi. Bu bağlamda bilimsel materyalizm, dünyanın gördüğü en büyük tehlikelerden biridir ve bugünkü ekolojik felaket ve çevre kirliliğinin de sebebidir.

Din eksenini dışında var olmaya çalışan Batı psikolojisinde ayrıca infak ve isar da eksik. Tam tersine bencil bir hayat tarzı ve hedonizm teşvik ediliyor. Güzel ahlakın olmadığı bir yerde ise uzun vadeli bir psikolojik düzelme beklenemez, tekâmül etmek mümkün değildir. Güzel ahlaktan kasıt da ahlak-ı hamidiyedir. Yani Efendimiz Muhammed Mustafa’nın hayat-ı seniyyeleri. İslam

Din eksenini dışında var olmaya çalışan Batı psikolojisinde ayrıca infak ve isar da eksik. Tam tersine bencil bir hayat tarzı ve hedonizm teşvik ediliyor. Güzel ahlakın olmadığı bir yerde ise uzun vadeli bir psikolojik düzelme beklenemez.

sadece, namaz, oruç gibi ibadetlerden müteşekkil değildir, İslam başlı başına bir hayat tarzıdır, her an, her ilişkide yaşanır ve incelikleri de Efendimiz’den (s.a.s.) öğrenilir. Batı’nın bize kabul ettirmeye çalıştığı ahlaki rölativizm, psikolojinin “Bu senin hayatın istediğin gibi yaşa!” tabiriyle buluştuğunda, sözde bir özgürlük adına aslında serserilik ile sonuçlanır.

Nefs Psikolojisi adlı kitabınızda “İlahi kurallara uymada gösterilen hassasiyet, gönlümüzde bir hazine gibi saklı olan latif duyu ve duyguları izhar ediyor.” derken sözünü ettiğiniz o latif duyu ve duygular nelerdir ve bunların nefis yapısını korumaya yönelik hangi psikolojik etkilerinden bahsedebilir?

Tasavvuf, hâl ilmi olarak da tanımlanır. Hâller, İslam üzere bir yaşantıyla Rabbimizin bizlere ihsanda bulunduğu vehbi duygular, insanlara ferahlık ve yükseklik kazandırır

şuur değişikliktir. Az önceki sorunuzda da bahsettiğimiz o güzel ahlak, bir hayat tarzı olarak yerleşince bu hâller ortaya çıkıyor. Mesela sekine, bu hâllerden bir tanesidir. Nedir sekine? Fetih suresinin 4. ayetinde “O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir.” geçen huzur ve güven duygusudur. Yani bir temel sükûnet ve rahatlama hâlidir. Yine birçok ayette “reca” kelimesi zikredilir. Reca, süreklilik gösteren bir ümit hâlidir. Bu sebepten dolayı recayı aslı varoluş ümidi diye tercüme ediyoruz. Başka bir hâl, itminan yani güven. Bu güven de bitmeyen, devam eden bir güven hâlidir. Bunların dışında bir hâl sürur yani neşe hâlidir. Bir de hayret hâli vardır. Bu hayret hâli de bitmez tükenmez bir hayranlık hâlidir. Eşya ve insanın hakikatine nüfuz edilebildiğinde ortaya çıkan bir hâldir. Yüzlercesinden sadece birkaçını saydığımız bu hâller çok önemli. Çünkü bu hâller, insanı depresyondan çıkartıyor ve vehimlerden, korkulardan uzak kılıyor.

“Kur’an-ı Kerim bilinmeden insan anlaşılamaz, nefis bilinmeden de Rab bilinemez.” sözünüzü okuyucularımız için açıklayabilir misiniz?

Kur’an-ı Kerim insan için bir hayat kitabıdır. Dolayısıyla insanın, Kur’an-ı Kerim’de kendine dair tüm detayları ve incelikleri bulması mümkündür. Tabiri caizse Kur’an-ı Kerim, insanın öncelikli olarak kendini bulması ve bilmesine, sonrasında ise Rabbini bilmesine yöneliktir.

Sözün ikinci kısmı ise “Kim nefisini tanırsa Rabbini de tanır.” kısmıdır. Bu söz, insanın iç âlemindeki tevhide işaret ediyor aslında. İnsan kendi iç âlemindeki işaretleri, delilleri okuyabilirse Rabbini tanıyor. Rabbini tanıdıkça da O’nun yüceliğini, bize karşı olan merhametini, şefkatini ve sevgisini görüyor. Dolayısıyla nefisini bilmeyen kişi Allah’ı yeterince bilemez ve bilemediği için de sevemez. O’nu yeterince sevmeyen kimsenin O’nun sevgisinden ve rızasından mahrum kalması ne acı!

Kurucusu olduğunuz nefis psikolojisi ekolünün metne dönüşmüş hâli olan “Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili” adlı kitabınızda psikolojinin üçüncü boyutundan söz ediyorsunuz. Nedir bu üçüncü boyut ve psikolojide ne gibi bir eksikliği kapatmaya yöneliktir?

Bu kitap yazıldıktan sonra biraz tefekkür ettik. Biz bu çalışmamıza başladığımız zaman (30 sene evvel) “transpersonal psychology”yi, “ben ötesi psikolojisi” olarak tercüme ettik. Sonrasında gördük ki “ben ötesi” bunu kapsamıyor, “nefis psikolojisi” dedik. Şu anda da geldiğimiz bu noktada “nefis psikolojisi” değil de “nefis ilmi” dememiz gerektiği kanaatini taşıyorum. Çünkü psikoloji kelimesi bunu anlatmaya yetmiyor. Hangi açıdan bakarsak bakalım tüm bu söylediklerimizi psikoloji bilmiyor. Ancak psikoloji yetersiz kalıyor diyerek de psikolojiyi ve o alanda yazıları bir kenara atacak değiliz. Elbette, bu alanda yazılanları naslar filtresinden geçirerek okuyacağız. Bu şekilde yapılan bir okumayla ancak “Doğrusu budur, yanlış budur.” kanaatine ulaşabiliriz.

Bu kitapla sadece akılla yürümeye çalışan ve bir türlü başarılı olmayan Batı psikolojisinin maneviyattan uzak kalmasıyla bu işin olmayacağını anlattım. Yine psikoloji tarafından bilinmeyen ve tanımlanamayan nefis ve nefsin yapısından, verme ahlakından, güzel ahlaktan ve kulluk şuurundan bahsetmeye ve bunları delilleriyle ortaya koymaya çalıştım.

LÜTFUN GÖSTERGESİ OLARAK

UTANÇ

■ Ali Necip ERDOĞAN

Eskiler, “Utanmazsan yap!” demişlerdir. Burada “yapılacak olanın” ne olduğu ve “utanılacak olanın” kim olduğu herkes tarafından bilinir. Çünkü ifadenin ima ettiği şey gayriahlaki (meşru olmayan) bir fiil ve bu fiili kınayacak olan diğerleri yani toplumdur. Kinik filozof Diyojen, utanma duygusunu ortadan kaldırmak için toplumsal değerleri dikkate almadan yaşamayı ilke edinmiştir ve felsefesini bunun üzerine kurmuştur. Descartes da *Duygular ya da Ruh Halleri* isimli kitabında Diyojen’e atfen, utanma duygusunun bütünüyle ortadan kaldırılmasının iyi bir çözüm olmadığını, diğerleri tarafından değerli bulunmanın ve davranışlarımızın dışarıya nasıl yansıdığını görebilmenin önemli olduğunu, bunun için de diğerlerinin fikirlerini kendi fikirlerimizden üstün tutmamız gerektiğini söyler. Şu hâlde utanma duygusu hem kendimizle hem de diğerleriyle kurduğumuz iletişimin temelini teşkil eder ve diğer bütün duygular bu temel üzerine inşa edilir. Zira utanma duygusu olmadan birini sevemezsiniz ya da birine kıyamazsınız.

Utanmanın Göstereni Olarak Örtü

“Nihayet ikisi de o ağaçtan yediler. Bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü, üstlerini cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem Rabbine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmıştı.” (Tâhâ,

20/121) Hem Yüce Allah’tan (c.c.) hem de birbirlerinden utanmış olmaları, üstlerini cennet yapraklarıyla örtmeye çalışmışlar. Belki bir de “Rablerine karşı gelmek”ten duydukları utanç nedeniyle de “Cennet yapraklarıyla üstlerini örtmeye çalıştılar.”

“Mahrem yerlerinin kendilerine görünmesi” ile “Rablerine karşı gelmiş olmaları” utanma duygusunun ortaya çıkmasına (böylelikle kendilik bilincinin doğmasına); bir nesnenin (cennet yaprağı) gizleyen olarak varlık kazanmasına (örtünün doğmasına); kendilerini örtmeye çalışmaları birbirlerinden ayrışmalarına ve ayrılmalarına (toplumsallığın doğacağına); cennet yaprağıyla örtünmeyi düşünmeleri hayal gücünün devreye girmesine

Utanma duygusu hem kendimizle hem de diğerleriyle kurduğumuz iletişimin temelini teşkil eder ve diğer bütün duygular bu temel üzerine inşa edilir. Zira utanma duygusu olmadan birini sevemezsiniz ya da birine kıyamazsınız.

(nesnelerin işlevselliğine) neden olmuş gözükmetedir. Zira örtünün gizleme biçimi, hayal gücünü şekillendiren bir etkiye sahiptir. “Örtüsüz olarak sunulan nesne hayal gücünü devreden çıkarır.” (Byung-Chul Han, *Şeffaflık Toplumu*, Metis Yayınları, 2018, s.32.)

Kendinden Utanmak

Kişi, kendini ait hissettiği toplumun kültürünü ve değerlerini sahiplenir. Böylelikle toplum onun “kendisi” olur. Yani “kendim” dediği anda içinde yaşadığı toplumu kasteder. Tam bu anda utanma duygusu “kendinden utanmaya” dönüşür. Öncelikle kendinden utanır, sonra içinde yaşadığı toplumdan utanır. İbni Miskeveyh, çocukta ayırt etme gücü oluştuktan sonra bir de utanma duygusu oluşur, der ve bu duygunun ortaya çıkmasını, kişinin kendisinden kötü bir şeyin ortaya çıkma korkusu olarak tanımlar, bunu da aklın varlığının bir göstergesi olarak kabul eder. Utanma duygusunun kişinin kendisinde başlaması kendilik bilincini var eder. Kişi kendisini sınırladığı an bu, muhatabı (ve diğerleri) tarafından görülür, böylelikle kişi muhatabını da (diğerlerini de) var eder. Varlığı onaylanan muhatap kesinlikle o kişiye karşı sınırı aşma cüreti göstermez. Şu hâlde utanma, kişiye kendi sınırlarına çekilmeyi, kendi kozasını örmeyi ve içeride kalıp kendisi ve hayat üzerine düşünmeyi mümkün kılar.

Toplumdans Utanmak

Toplumsal ve ahlaki olarak kendini onaylatmanın en etkili yoludur utanma duygusu. “Anında ve apaçık bir ifade biçimidir.” Kimden ve ne için utanacağını bilmek, hem kendi konumunu hem de muhatabının konumunu belirler. Utanmak, zamansal mesafe koyar ve eylemsizlik bildirir. Utanılanın zamanına göre daha dar ve sınırlı bir zamanı vurgular; utananın zamanı son derece yavaştır, neredeyse geçmiyor gibidir. Böylelikle utanma duygusu, utananın üzerinde kıymetli ve etkili bir mücevher gibi “gösterene” dönüşür.

Elmas kolye, zenginliğin göstereniyken utanma duygusu utananın elmas kolyesi gibi “gösterenine” dönüşür. Utanma duygusunun alıcısı, kendisinden utanılandır. Aldığı şey, doğrudan kendi içine bakmasına sebep olur.

Kutadgu Bilig’te Yusuf Has Hacıp, “Edep ile insanın şerefi artar. Utanma duygusu taşıyanın bundan dolayı gözü parlar.” demiştir. Edep, kişinin topluluk içinde takınacağı tavidir ve kişiye şerefi toplum atfeder. Göz parlaklığı ise yine toplum tarafından yani diğerleri tarafından görülebilecek bir parlaklıktır. Kişi, kendi gözündeki parlaklığı

göremez ama diğerlerinin kendisine gösterdiği saygıyı görebilir. Şu hâlde Yusuf Has Hacıp, utanma duygusu olanın diğerleri tarafından görülebileceğini ve takdir edilebileceğini söylemektedir. Toplum aynı zamanda bu kişiyi yetiştiren yapı olduğundan kendini de takdir etmektedir.

Utanans ve Utanılan İlişkisi

İletişimin sözel olmayan kodlarının göstereni imadır ve muhatabı tarafından kesinlikle çok ciddiye alınır. Çünkü utanma duygusu bir geri çekilmedir. Geri çekilen kişi sınırı görmüştür ve o sınırı aşmayacağını davranışıyla ima etmiştir. Hiç kimse kolay kolay bu geri çekilmenin üstüne gitme cüreti göstermez. Descartes, başkalarının fikirlerini kendi fikirlerimizden üstün tutmamız gerektiğini söylemişse de aslında bu, diğerlerinin duyguları için daha çok geçerlidir ve biz başkalarının duygularını kendi duygularımızdan üstün tuttuğumuzda muhatabımız da bizim duygumuza üstünlük tanıyacaktır. Geri çekilme (negatif bir tutum olsa da) tam da böyle bir üstünlüğü ima eder. Çünkü utanma duygusu kişinin kendisinde başlayan ve muhatabında görülen bir etkiye sahiptir.

Utanma duygusu, utananla utanılan arasına görünmez bir sınır çizgisi çizer ve mesafenin biraz uzayıp kısalabileceğini ama asla geçilemeyeceğini gösterir. Sınırın ihlal edilemezliğine yönelik kesin bir belirlemedir.

Böylelikle hem utananın hem de utanılanın değerini görünür kılar. Utanan geri çekilir. Utanılan hem bu geri çekilmeyi hem de geri çekilmede “kendisini” görür. Bu görme, kendisini fark etmesine ve kendisi üzerine düşünmesine neden olur. Utananın geri çekilerek kendini sakınması, utanılanın kendisini bilmesini sağlar. Bu bilme gerçek/sahih bir bilmedir. Çünkü ona (utanılana) kendisini duyumsatır.

Utanma, utananın sırrını korumasını, geliştirip vasıflandırmasını sağlayan duygudur. İfşa edilmeyen sır, tüketimin nesnesi olmaktan korunmuş olur. Utanan, sırrını utanılandan koruduğunda utanılan da bu sırda saygı gösterir, sır derinleşip olgunlaşırken utananla utanılan arasında çözülemez, ifşa edilemez güçlü bir bağ oluşur.

Utanma duygusu bir geri çekilmedir. Geri çekilen kişi sınırı görmüştür ve o sınırı aşmayacağını davranışıyla ima etmiştir. Hiç kimse kolay kolay bu geri çekilmenin üstüne gitme cüreti göstermez.

Oyun ve İletişim

Utanma anı, zamanı genişletir, etkiler ve sarsar; hatırlanmayı ve üzerine düşünülmeyi ister. Böylelikle utanan da utanılan da gerçek bir oyun oynama imkânı bulur. Oyun, utanma duygusunun ima ettiği “var olma” zevkini en küçük ayrıntısına kadar hissettirir. Utanan, gözlerini kaçırıp başını yere indirdiğinde utanılan onu (utananı) dikkatlice ve saygıyla seyredebilir, çünkü seyrettiği kendisidir; utanan için zaman daralırken utanılan için olabildiğince genişler ve derinleşir.

Utanma, utanılana yönelik sessiz bir bekleyişi doğururken;

utanılandan utanana doğru mecazı doğurur. Bu, ilk aşamadır. Artık sözel iletişime geçilebilir. Meczaz daha yukarıda olandan (utanılandan) geldiği için artık utanan da kendi mecazını söyleme cesaretini bulur. Böylelikle davranışsal kodların başlattığı ve görünür kıldığı mesafe, gerçeği son ana kadar gizleyecek olan mecazla muhatapların gerçek sınırlarına kadar kısılacaktır. Mecazın garanti ettiği şey, sınırın kesinlikle aşılamayacağıdır. Oyunun şekli ve kuralları belirler.

Lütuf

Utanma, yüce olana yani temsil edilemeye yönelik ise kesinlikle lütufla ödüllendirilir. Çünkü buradaki utanma sorgulanmayan ve şüpheye düşürmeyecek olan utanmadır. İma'nın gösterenidir. Yüce olanın lütfu ise utananın hem kendi içinde hem de toplum içinde değerini artırmak şeklinde görünür olur. Ona (utanana) feraset ve basiret verilir. Korku ondan giderilir. Adaletin ve dengenin mihengi olur.

Utanma, utanılanın büyüklüğünü, utanılmaya değer olduğunu ima eder. Utanılan, bu imayı anladığında utanana değer verir, onu herhangi biri olmaktan çıkarır. Kendi etkisini, utanan üzerinde gördüğü için değer vermek zorunluluk hâline gelir, eğer utanana değer vermezse kendisine değer vermemiş olur. Hiç kimse kendisine değer vermekten kaçınmaz.

Küçük Bir Sızı

■ Reyhan Elif YALÇIN

Sakin, duru, ama soğuk bir günün içindeydim. Otobüs, geç kalmış ama yine de vazgeçmemiş bir ümit gibi yaklaştı durağa. Açılan kapısından bir buhar dalgası yükseldi ve üşüyen günün içine dağıldı. Sıcaklığın verdiği güvenle boş bulduğum ilk koltuğa sığındım.

Dışarıyı izleyebilmek için camın buğusunu silerken bir çocuk oturdu karşıma. Zannımca altı, en fazla yedi yaşında, esmer tenli, cılız bir çocuk... Oturduğu koltukta ayakları yere değmiyor, dışarıya bakmıyor, etrafına göz gezdirmiyordu. Bir çocukta olması gereken meraklı gözleri kaybetmiş olabileceği düşüncesi ok gibi saplandı kalbime. Önünde birleştirdiği ellerini birbirine kenetleyip açıyor ve yalnızca ellerine bakıyordu. Ayırsa birbirinden diğer elin canı yanacaktı sanki. Elleri kirli, elleri çizik, yara... Hırkasının kollarının ucuna silmiş hep burnunu, yol yol uzamış lekeler. Ağlamış mı, yoksa hasta mı olmuş anlayamadım.

Bir an bile başını kaldırıp bakmadı nerede olduğumuza. Nerede olduğunu pek umursamıyor, yalnızca ısınmaya çalışıyordu hafif titreyişleriyle, belli ki otobüsün

içi daha ısıtamamıştı onu. Gideceği bir yer, onu bekleyen sevgi dolu endişeli bakışlar yok gibiydi, belki o yüzden hiç acelesi yoktu. Hatta ne kadar yavaş giderse o kadar canına minnetti. Belli ki o da ısınıp rahatlayacaktı sığındığı koltukta. Isındıkça elleri çözülüp ayrılacak, tek başına da durabilecekti dizlerinde.

Farkında olmadığını sanarak uzun uzun onu izledim, en sonunda bunu fark ederek başını kaldırıp bana baktı. İri kara gözlerinde, yemeği önünden alınan yavru bir köpeğin hınçlı ve mazlum bakışlarını gördüm. İçimde suçluluğa benzer incecik bir SIZI...

Ellerine, yere, dışarıya, yine ellerine sonra bana baktı tekrar. Gözleri dökülmeye yüz tutmuş sarı zayıf yapraklarını zorla tutan bir ağaç gibiydi. Son bir rüzgâr daha geçse dallarının arasından dayanamayıp düşecekti gözyaşları.

Beni kendisini izlerken yakaladığı için utandım, gözlerimi kaçırdım. İnsan, masumiyet karşısında daha çok utanıyor. Buğular içinde aniden beliren büyülü bir manzaradan mahrum kalmışım gibi dayanamayarak tekrar gözlerimi çevirdim ona. O, hınçlı ve mazlum bakışların

ardındaki masum çocuk kalbini, gözyaşlarıyla ıslanmış sıcacık bir gülümsemeyle gösterdi bana. O an, şu soğuk kış gününde, dondurucu soğuğu yenen bir güneş açtı gökyüzünde, öylesine ısıttı içimi. Kalbin kendini anlayan başka bir kalbe sunduğu hediye idi bu gülümseme. Nasıl güzeldi...

Bir çocuk gibi
gülümsemek ne
kadar zormuş; ben
farkında olmadan
değişmiş gülüşüm.
En son ne zaman
bir çocuk gibi
gülümsemiştim
hatırlamıyorum.

Bu yaşta, tek başına, otobüste, soğukta, eski montuyla... Her şeye rağmen gülümsemesi, aynı ince sızıyı bir daha duyurdu bana. Her şey olmasa da çoğu şey yolunda giderken sürekli somurtmak, yüzümü asmak, hatta bana tesadüfen de olsa bakan insanlara baktıkları için sinirlenmek, küçük bir çocuğun yaptığı gibi

bu yaşımda yapamamak değil, yapmamak... Umutsuz bulduğum bir yaşamı zorla sürüklemeye çalıştığımı fark ettim.

Birkaç dakika boyunca bu düşüncenin zihnimde dolaşmasının rahatımı bozduğunu hissettiğimden derhâl başka bir şeye odaklanmaya çalıştım. İyi olduğumu kendime kanıtlamak istercesine yüzüme bir gülümseme kondurmaya yeltendim, başaramadım. O çocuğun gülümsemesini görenler benim gülüşümün gerçekliğine asla inanmazlardı. Onun sıcak, gerçek, güneş gibi gülümsemesi vardı; gülümsemesindeki gün

ışığı, umut doğuruyordu. İmkânsızlıkların arasında açılmış çiçek gibi gözlerinde görülebiliyordu bu. Benimse sadece dudak kenarlarım yukarı kalkıyor, kaşlarım hâlâ çatık duruyordu.

Bir çocuk gibi gülümsemek ne kadar zormuş; ben farkında olmadan değişmiş gülüşüm. En son ne zaman bir çocuk gibi gülümsemiştim hatırlamıyorum. Peki ya o ne zaman bir çocuk gibi gülümsemeyi bırakacaktı? O sıcak ve samimi gülümsemesini ne zaman kaybettiğini ileride ayırt edebilecek miydi? Dahası ruhsal kayıp ve kazançlarının farkında olacak mıydı? Gülümsemek en değerli kazanç ve onu kaybettiğinin farkına varmak insanın kayıp acısını ikiye katlıyor. İçimi oyan kaçınıcı sızı...

Delikanlı hâlini düşündüm çocuğun; yepyeni, temiz

pak elbiseleriyle duruyordu, kaybetmemişti masum gülüşünü. Umudu onu kaybedenlerden olmanın çöküntüsünden korumuştur. Umut her şeydi, umutsuzluk derin bir uçurum... Düşmeden tutunabildiğim bir çocuk gülüşü...

İneceğim durağın anonsunu duyduğumda sıyrıldım düşüncelerden. Gelecekteki delikanlı, bugünkü çocukla yer değiştirdi yeniden. Otobüs durduğunda kapı açılırken başımı çevirip çocuğa baktım, o da bana bakıyordu.

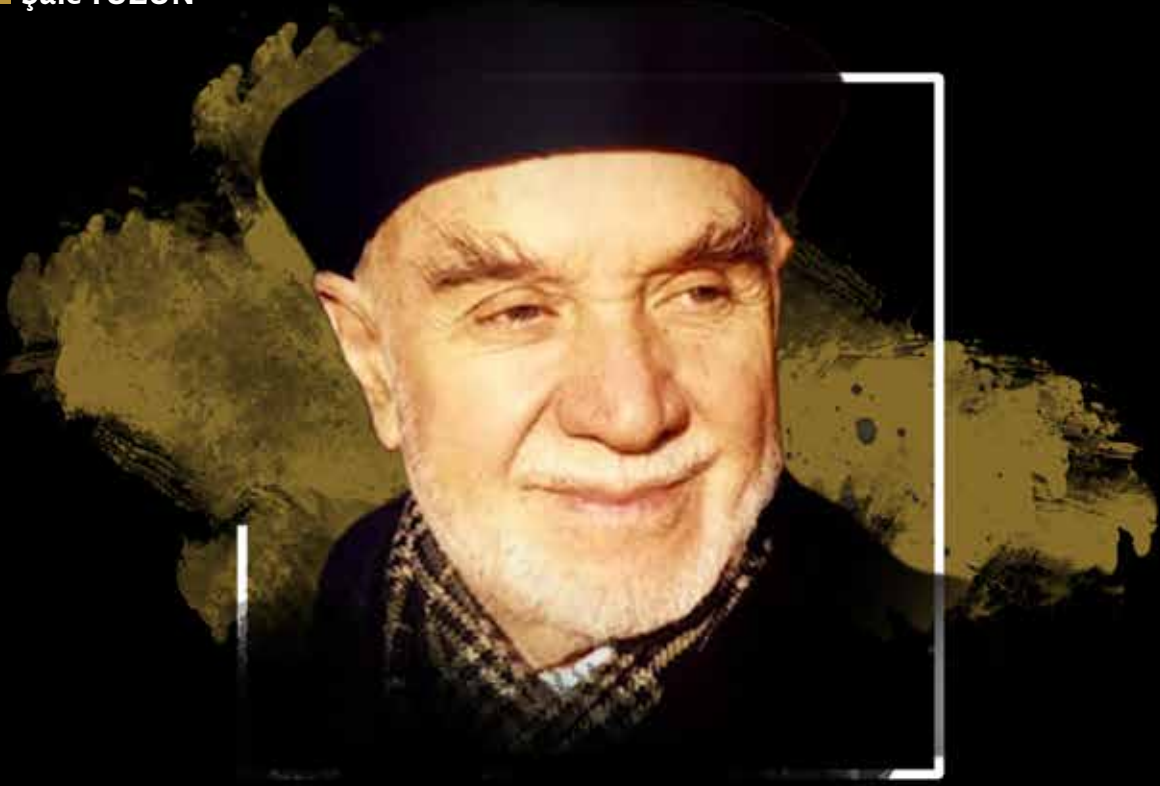
Yüzümde yumuşacık bir gülümseme duyumsadım, inerken bana el sallıyordu.

Soğuk günün içindeydim yine, o incecik sızı da benimleydi.

ÂLİM BİR ŞAHSİYET: PROF. DR. SABAHATTİN ZAIM

■ Şule TÜZÜN

Ülkemizde hocaların hocası olarak anılan

Prof. Dr. Sabahattin Zaim'i, oğlu Prof. Dr. Abdulhalim Zaim'e sorduk...

Hocaların hocası olarak anılan Sabahattin Zaim'i siyaset, sanat, kültür ve iş dünyasının yanı sıra gönüllü kuruluşlardaki başarısıyla tanıyoruz. Babanızın sizdeki karşılığı neydi, desek neler söylemek istersiniz?

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, sadece bir aile reisi, baba değil, aynı zamanda topluma

mal olmuş, binlerce insana yol gösterici, hocaların hocası, rol model bir şahsiyettir. Bu nedenle aslında biz, hayatımız boyunca babamı toplum ile paylaşmak zorunda kalmış durumdayız. Buna mukabil, babam bütün iş yoğunluğuna rağmen ailesine zaman ayırmaya özen gösteren bir insandı. Aile içinde görev

dağılımı noktasında ise içerideki işleyişi tamamen anneme bırakmıştı ve olayları üstten gözleyen konumundaydı. Çocuklar ile ilgili işlerle genelde annem Ülya Zaim ilgilenirdi. Babam önemli olaylarda elbette devreye girer ancak evin gündelik düzeninde çocukların problemlerine ilk elden

müdahale etmezdi. Kendi tabiri ile çocuklarla yüz göz olmazdı. Ancak önemli bir mesele olduğunda arkamızda olduğunu da bilirdik. Otoriter yapısının yanında fırsat buldukça bizlerle de vakit geçirmeye gayret ederdi. En önemlisi yazın bir aylık iznini bilhassa ailesi ile geçirirdi. Bodrum Turgutreis'te bulunan ve kendisinin kurucuları arasında olduğu bir devremülk tesisinde büyük aile üyelerine ve hatta iş arkadaşlarına devre aldirtmıştı. Bu sayede o bir aylık dönemde, bütün aile aynı yerde toplanır, bu sayede dostluk ve muhabbet artardı. Yine boş olan hafta sonlarını muhakkak bizlere ayırır, birlikte birtakım aktiviteler yapmaya özen gösterirdi.

Sabahattin Zaim, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra Kâhta'ya kaymakam olarak atandı. O yıllarda ilk defa Ankara'nın doğusuna geçen mülkiyeli bir kaymakamdı. O dönem ile ilgili anılarından bahseder miydi?

Babam, her zaman hayatın güzel yönlerini gören, olumsuzluklara çok takılmayan bir mizaçtaydı. Kâhta yıllarını da aynı şekilde genel olarak güzel yönleri ile anlatırdı. Hatta o kadar ki kuzeni Prof. Dr. Cevat Babuna bir gün babama "Mektuplarında Kâhta'yı öyle bir anlatırdı ki sanırsınız Türkiye'nin doğusunda az gelişmiş bir yeri değil de Paris'i anlatıyor." diyerek takılmıştı. Bunun önemli nedenlerinden

biri de elbette ülkeyi kalkındırma idealiydi. Ülkeye hizmet aşkı ile yoğrulmuştu. Bu azmi ve pozitif mizacı sayesinde gittiği ortamların iyi yönlerini görmeye, çevresine de bu şekilde pozitif bir resim çizmeye, moralleri daima yüksek tutmaya özen gösterirdi. Batı kültürü ile yetişmiş bir aydın olsa da halkın içinden bir insandı ve bunu hissettirmeye özen gösterirdi. Kaymakam olarak görev yaptığı yerlerde hep çok sevilmiş, onlardan biri olarak kabul görmüş, kendisi de o yerleri ve o insanları hep güzel sözlerle anmıştır.

Zaim, 1960 ve 1970'li yıllarda uluslararası çapta Müslüman iktisatçıların çabaları sonucu

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, hem kendi kurduğu çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri kürsüsü itibarıyla çalışma hayatı ve endüstri ile hem de sosyal siyaset tarafı ile toplumsal problemlerle ilgilenir ve bu alanlarda var olan sorunlara çözümler üretmeye çalışırdı.

oluşturulan İslam iktisadi çalışmalarının içinde yer aldı. Ülkemizde İslam ekonomisine yaptığı teorik katkılar ve hizmetler nedeniyle pek çok ödüle layık görüldü. Onun İslam ekonomisiyle ilgili çalışmalarından bahseder misiniz?

Babam, ekonomik sistemlerin başarısının insan ile kaim bulunduğunu, İslam'ın da aynı şekilde yalnızca öbür dünyayı değil, bu dünyayı da tanzim eden bir din olduğunu ve İslam ekonomisinin de başarısının bu sistemi hazmedecek insan yapısı ile mümkün olacağını savunurdu. Bu nedenle konu hakkındaki bir kitabına *İslam, İnsan ve Ekonomi* adını vermiştir. Güzel insan yetiştirme idealinin arkasındaki sebeplerden biri de keza İslam ekonomisinin başarılı olmasının aslında güzel insanların artmasıyla kalıcı olacağına olan inancıydı. İslam ekonomisinin temelinde iyi niyet olduğu ortadadır. Bu nedenle kapitalist mantık ile İslam ekonomisini şekillendirmek pek mümkün olmamaktadır.

Sabahattin Zaim, Türkiye'de sosyal siyaset kürsüsünü zenginleştirmiştir. "Sosyal siyaset kürsüsü fildişi kulede hiçbir zaman oturmadı." diyor bir söyleşide. Bu sözün onun fikir dünyasında ve sosyal yaşamında karşılığı neydi?

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, hem kendi kurduğu çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri kürsüsü itibarıyla

çalışma hayatı ve endüstri ile hem de sosyal siyaset tarafı ile toplumsal problemlerle ilgilenir ve bu alanlarda var olan sorunlara çözümler üretmeye çalışırdı. Sahaya inmeyen bir akademisyenin iyi bir akademisyen olamayacağını ifade ederdi. Hatta bir anekdot aktaralım: Bir gün bayram ziyaretine gelen iktisatçı bir akademisyen ile sohbet sırasında son dönemlerde neler ile meşgul olduğunu sordu. O da son bir yıl içinde dört adet makale yayımladığını ifade etti. Babam ısrarla sektör veya toplum ile alakalı neler yaptığını sorunca cevap alamadı. Bunu üzerine biraz sesini yükselterek: “Bizim görevimiz toplumun sorunlarını dinlemek ve onlara çözüm önerileri geliştirmektir. Dört duvar arasında akademisyenlik, hele de sosyal bilim alanında çalışma olmaz.” diyerek çıkmıştı. O nedenle akademisyenlere tavsiyesi, daima sektörle, sanayi ile ve toplum ile sıkı ilişkiler kurmaları ve onların sorunları ile ilgilenmeleri idi.

O, uluslararası bazı cemiyetlerin üyelikleri dışında 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de millî ve manevi değerler temelinde kültür ve eğitim faaliyetlerine önem veren sivil toplum kuruluşlarının kurucuları arasında yer almış ve yürütülen faaliyetlere hayatının sonuna kadar katkıda bulunmuştur. Bize biraz bu yönünü ve yaptığı çalışmaları anlatır mısınız?

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, sadece bir aile reisi, baba değil, aynı zamanda topluma mal olmuş, binlerce insana yol gösterici, hocaların hocası, rol model bir şahsiyettir.

Babam, Türkiye’nin güçlü sermaye birikiminin eksikliğini, kendi kültürüne sahip çıkan okumuş aydın insan sayısının azlığını ve akademik alanda yetişmiş insan gücünün çok kısıtlı olduğunu tespit etmiştir. Bu amaçla farklı alanlarda kuruluşunda önayak olduğu STK’lar aracılığıyla bu eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Bunların başında İlim Yayma Vakfı, Türkiye Millî Kültür Vakfı, İş Dünyası Vakfı gibi öne çıkan STK’ları sayabiliriz. İlim Yayma Vakfı, ilim insanı ihtiyacını gidermek; Türkiye Millî Kültür Vakfı, ülkenin kültür mirasına sahip çıkarak bu mirası sonraki nesillere yaymak; İş Dünyası Vakfı, sermaye birikimi artırabilmek için iş insanlarını bir araya getirmek gibi amaçlara hizmet

etmektedir. Tabii bunların dışında daha nice STK’larda Osmanlının vakıf bilincini yeniden zenginleştirebilmek için gayret etmiş ve ülkenin bugünkü güçlü STK yapısına kavuşmasına katkı sunmuştur.

Zaim, “Güzel insanlar güzel müesseseler kurarlar. Bu güzel müesseselere de yeni yeni güzel insanlar gelir ve bu, bir salih daire oluşturarak tüm toplumu zamanla güzelleştirir.” dediği hayat düsturunu ömrünün sonuna kadar sürdürdü. Bu fikrinin aile yaşantısındaki yansıması nasıldı?

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, en güzel tebliğ yönteminin örnek teşkil etme olduğuna inanırdı. Nasihat etmek, konuşmak, anlatmak elbette önemlidir ancak bu büyük ideali yaymaya çalışan bir insan olarak aynı zamanda rol model olmak gerekir. O bilhassa kendi yaşamında bu öğretileri hayata yansıtmaya özen göstermiştir. Herkese de bu şekilde tavsiye etmiştir. Yine bir örnek ile konuyu netleştirelim. Oğlum Kerem doğduğunda ABD’de doktora yapmaktaydım. Annem ve babam da yanımıza gelmişti. Üç ay kadar yanımızda kaldılar. O gittikten sonra gayrimüslim olan karşı komşumuzdan site içinde ring sefer yapan otobüs şoförüne, İslam Merkezi’nin imamından site yöneticisine kadar herkes, onun ne kadar iyi bir insan olduğundan bahsetti. Site yöneticisi olan Mısırlı Yusuf Bey, şöyle demişti:

“Babanız gibi insanlar artsa İslam’ı anlatmak ne kadar kolay olurdu.” Bu nedenle insanın önce iyi bir birey olma yolunda çaba sarf etmesinin işin başlangıç noktası olduğunu hep tavsiye etmiş ve kendi hayatında da bunu düstur edinmiştir.

Son olarak babanızla ilgili paylaşmak istediğiniz anınız var mı?

Babam bize meslek seçimi noktasında hiç karışmamıştır. Ancak bilgisayar mühendisliğini bitirip de akademisyen olup olmama noktasında kararsız kaldığım sırada kendisine danıştığım da bana şöyle tavsiyede bulunmuştur: “Oğlum, akademik hayata şimdi girersen sana göre olmadığını gördüğünde vazgeçip sektöre geçmen mümkündür. Ancak özel sektöre geçersen daha sonra oradaki maddi imkânlardan vazgeçip akademik hayata geçmen zor olur. Çünkü akademik hayatın başı çilelidir. Ancak sonrasında biraz daha rahatlırsın. Ancak şunu da bil, hayatta ya unu seçersin ya da ünü. İkisi birden kolay kolay olmaz.” Ben de tavsiyesini dinleyerek akademik hayatı tercih ettim. Bu tercihimden dolayı da pişman olmadım. Hadis-i şerifte belirtildiği gibi: İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olanıdır. Bu aşk ile babamızın izinden giderek ülkemize hizmet etmeye gayret ettik ve etmeye de devam ediyoruz.

Sabahattin Zaim Kimdir?

Makedonya’nın İştîp kazasında dünyaya geldi. Babası Mehmed Efendi, annesi Saime Hanım’dır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra Yugoslavya’da Türklere ve Müslümanlara uygulanan baskılar yüzünden 1934’te ailesiyle birlikte İstanbul’a gitti. İştîp’te başladığı ilköğrenimini İstanbul’da tamamladı (1937). Fatih Ortaokulunu, ardından Vefa Lisesini bitirdi (1943). Bu lisede Nurettin Topçu, Reşat Ekrem Koçu gibi ünlü hocalardan ders aldı. Aynı yıl girdiği Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari Şubesinden 1947’de mezun oldu. 1950 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden öğrenim denkliği aldı. Devlette ilk görevine İstanbul maiyet memuru olarak başladı, Fatih ve Eyüp’te kaymakam vekilliği yaptı (1947-1949). Ardından Malatya’nın (şimdi Adıyaman) Kâhta, Sinop’un Ayancık ve Kastamonu’nun Abana ilçelerinde kaymakamlık görevinde bulundu (1950-1953). Akademik hayatla tanışması, maiyet memurluğu esnasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde doktora başlamasıyla gerçekleşti. 1953’te kaymakamlık görevinden ayrılıp İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Kürsüsünde asistan oldu. 1955’te doktorasını verdi; aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri’ne gitti, Cornell Üniversitesi’nde çalışmalarına devam etti. Cornell’de doçentlik tezini hazırladı ve iki yıl sonra Türkiye’ye döndü. Doçentlik sınavını verince 1957’de Sosyal Siyaset Kürsüsünde kadrolu hocalığa başladı. 1963’te Almanya’da Münih Üniversitesinde iki yıl kaldı. Türkiye’ye geldikten sonra 1965’te profesörlüğe yükseltildi; 1979’da kürsü başkanlığına getirildi ve bu görevini emekli oluncaya kadar sürdürdü. 1980-1982 yıllarında Suudi Arabistan’da Cidde Melik Abdülaziz Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde iki yıl misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. Temmuz 1993’te emekli oldu. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) mevzuatında aynı yıl yapılan bir değişiklikle yeni kurulan Sakarya Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesinde kurucu dekan sıfatıyla yeniden görev aldı. Bu görevini sürdürürken İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi Bölümünde yüksek lisans derslerine girdi. Üniversitelerdeki görevlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası kuruluşlarda akademik ve idari görevler üstlendi, ulusal ve uluslararası ödüller aldı. 1998’de tekrar emekliye ayrılan Zaim’in son akademik görevi, 1998-2000 yıllarında sürdürdüğü Yükseköğretim Kurulu üyeliğidir. Ardından akademik ve bilimsel hayatın içinde olmaya devam etti. 2003-2004’te Uluslararası Saraybosna Üniversitesinin kurucu rektörlüğü görevine getirildi. Sabahattin Zaim, 9 Aralık 2007 tarihinde İstanbul’da vefat etti. Edirnekapi’daki aile kabristanına defnedildi.

ANADOLU'NUN KUZEYDOĞUSUNDA ENFES BİR YURT: BAYBURT

■ Zeynep UZUN

*"De get Bayburt de get sende nem kaldı
Hasan kalasında (aman) ceketim kaldı"*

Anadolu'daki şehirlerin, bucakların, yörelerin her biri bağrında yanık bestelerle bizlere kadim hikâyeler fısıldar. Dağın ve taşın içinde biriken şiirleri vardır da bekler erenlerin duymasını. İşte Bayburt ili de bu tınılarla bezenmiş diyarlardan biri.

Kaynaklara göre Bayburt'un tarihçesi MÖ 3000 yılına dayanıyor. Roma hâkimiyetinde uzun yıllar kalan Bayburt, 850 yılından sonra Türklerin yoğun yaşadığı bir yer olup 1054 yılında Büyük Selçuklular tarafından fethediliyor. Moğol istilasını ile büyük bir yıkıma uğrayan kent, 1514'te Yavuz Sultan Selim'in fethiyle Osmanlılara katılıyor.

1800'lü yıllarda Ruslarca büyük bir işgale uğrayan Bayburt'un acısını meşhur şair Bayburtlu Zihni şöyle dile getiriyor;

Bayburt Kalesi

*Vardım ki yurdumdan ayağ
göçürmüş,
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı,
Camlar sikeşt olmuş, meyler
dökülmüş,
Sakiler meclisten çekmiş ayağı.*

Kurtuluş Savaşı yıllarında da büyük bir Rus ve Ermeni mezalimine maruz kalan Bayburt, bu işgalden 21 Şubat 1918'de kurtulmuş. Tarihî İpek Yolu güzergâhında bulunan kadim şehir, Marco Polo'dan Whitman'a, Âşık Mehmed'den Evliya Çelebi'ye pek çok seyyahın uğrak yeri olmuş.

Bayburt, dışarıdan göç almayan ama çokça göç veren bir il olması sebebiyle kültürünü büyük oranda muhafaza ediyor. Gelenekler hâlâ yaşatılıyor. Bir kısmı yemyeşil ormanlar ve dağ çiçekleriyle süslü Bayburt'un Erzurum'a yakın kısmı biraz daha kurak sayılır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunması ona Doğu ve Karadeniz kültürünün mecz olduğu bir renklilik katmış.

Erzurum havaalanından inerek Kop Dağı'nı aşırıp Bayburt'a ulaştım. Yolculuğum bir saat kadar sürdü. Önce konaklamak için tavsiye usulü Bayburt Konağı'na geçtim. Konak, Bayburt'ta üretilen Bayburt taşından yapılmış. Şehrin geleneksel mimari usulünce inşa edilen otelin iç dekorasyonu da yerel motiflerle bezeli. Yazları serin, kışları sıcak tutan taş ev mimarisi Doğu Anadolu'nun birçok ilinde bulunuyor. Konakladığım bu taş ev, Çoruh Nehri'ne bakıyor. Gezi planımı yaparken Dede Korkut şenliklerinde bulunabilmek için temmuz ayını tercih ettim.

Kaynaklara göre Bayburt'un tarihçesi MÖ 3000 yılına dayanıyor. 1054 yılında Büyük Selçuklular tarafından fethedilen şehir, zaman içerisinde işgal ve savaşlara şahit olsa da güzelliklerini korumaya devam ediyor.

Bayburt'un sakin, huzurlu ve çok samimi bir yer olduğunu söylemeliyim. Özellikle güvenlik açısından yıllardır hiçbir sorun yaşanmadığını buranın halkı ısrarla dile getiriyor. Küçük olmasının en güzel yanı bu işte. Tanıdıklığın verdiği iç huzuru ve sonsuz güven.

Gün ağarıyor. Güneşin ışıklarının doğmasına ramak kala uyanıyorum. Abdestimi alıp namazımı kılar kılmaz kahvaltıya iniyorum. Yöresel tatlardan kuymak (Karadeniz'de mıhlama deniyor) ile kahvaltımı yapıp yola koyuluyorum. İlk planım otelden de görülen şehrin tam ortasındaki yüksek Bayburt Kalesini gezmek.

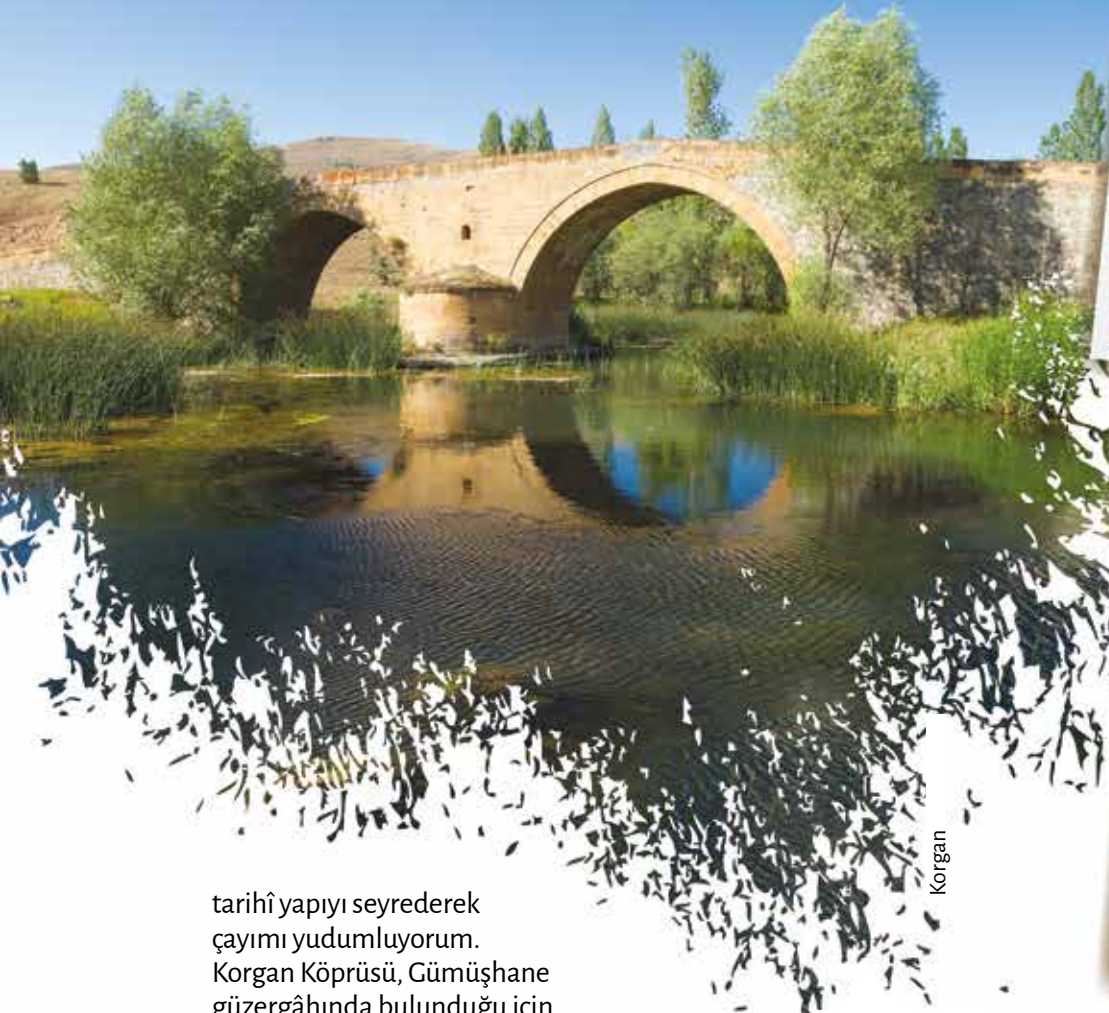
Şehrin Ortasında Yükselen Tarih: Bayburt Kalesi (Çinimaçın)

Eğer kondisyonunuz iyiye şehir merkezini yürüyerek dolaşabilirsiniz. Kale biraz yüksek olduğu için ben araçla

çıkiyorum. Tüm manzara ayaklarımın altında ve muhteşem görünüyor. Başımı eğdiğimde dağın eteklerinden süzülen Çoruh Nehri beni biraz sendeletiyor. Şehrin kuzeyinde yalçın kayalar üzerinde inşa edilmiş olan kalenin kimler tarafından yapıldığı bilinmiyor. Osmanlı-Rus savaşı sırasında Ruslar tarafından büyük çapta tahrip edilen kaleye "Çinimaçın Kalesi" de deniliyormuş. Bunun sebebi de dış yüzeylerindeki mor ve yeşil renkli firuze çini süslemeleriymiş. Güneş doğduğunda bu çiniler kente öyle güzel yansımış ki muhteşem bir ışık şöleni olurmuş. Gerek savaşlar gerekse tahribat yüzünden bugün bu çinilerden ne yazık ki eser kalmamış. Bayburt Kalesi, Dede Korkut hikâyelerinden "Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek Boyunu Beyan Eder" adını taşıyan hikâyede Beyrek'in (Bey Böyrek veya Bamsı Böyrek) fethedip ün kazanmak için yola çıktığı kaleymiş. Yüksekliğinden ve manzarasından çok etkilendim. Çinilerinin bugüne kadar ulaşmasını ne çok isterdim.

Meliğin Köprüsü: Korgan

Kaleden inince bu kez Çoruh Nehri'nin üzerine inşa edilen Korgan Köprüsü'nü görmeye gidiyorum. Akşar Belediyesi sınırları içindeki köprü, merkeze yaklaşık 20 dk. uzaklıkta bulunuyor. Tarihî İpek Yolu üzerindeki köprüye yöre halkı Meliğin Köprüsü diyor. Yapı, klasik Selçuklu köprüleri gibi kesme taştan; iki gözlü ve sivri kemerli. Nehrin üzerinde çok asil duruyor. Yanıma aldığım termosumla bir ağaç dibine oturup bu

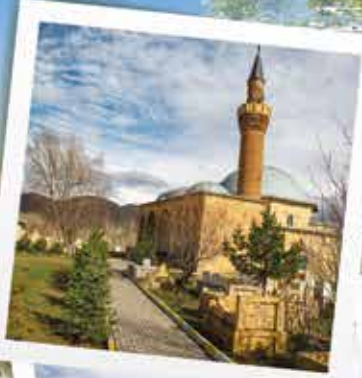
Korgan

tarihî yapıyı seyrederek çayımı yudumluyorum. Korgan Köprüsü, Gümüşhane güzergâhında bulunduğu için etrafı yemyeşil. Bu manzarayı doyasıya seyretmek harika hissettiriyor. Sırada Baksı Müzesi var.

Dünyaca Ünlü Baksı Müzesi

Baksı Müzesi, merkeze 45 km uzaklıkta bulunuyor. Fakat daha yola çıkmadan öncelikli planlarım arasına aldığım bu müzeyi muhakkak görmem gerekiyor. Uzun bir yol katedince nihayet müzenin bulunduğu köye varıyorum. Eski adıyla Baksı, bugünkü adıyla Bayraktar Köyü'ndeki müze, çağdaş sanat ve geleneksel el sanatlarına aynı çatı altında, iç içe yer vermekte. Baksı sözcüğü eski Türklerde bilgin, hekim, şaman anlamlarına geliyor. Bu

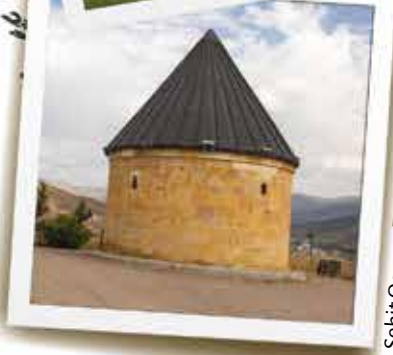
açıdan da müzenin misyonuyla son derece örtüşüyor. Zira burası, kendisini sadece seyirlik bir müze olarak sınırlamayan, o bölgede yaşayan insanlara imkânlar sağlayan, eğitim veren, o topraklarda yaşamayı bir sevinç hâline getirmek isteyen bir müze olarak tanımlıyor. Sergi salonları, atölyeler, konferans salonu, kütüphane ve konukevi ile 40 dönümlük bir araziye yayılan Baksı Müzesi, Çoruh Nehri'ne bir tepeden bakmakta. Müzenin özellikle kütüphane bölümü çok dikkatimi çekti. Buradaki çocuklara halk bilimi, sanat ile ilgili geniş bir perspektif sunacak şekilde tercihlerde bulunulmuş.

W

Baksı Müzesi

Şehit Osman Tepesi

Sosyal Mimari Örneği Mahalle Odaları

Size daha önce hiçbir kentte görmediğiniz bir sosyal yapıdan bahsetmek istiyorum. Bayburt kültüründe önemli bir yer edinen mahalle odaları keşke tüm illerimize yayılsa. Mahalle odaları; taziyelerin kabul edildiği, düğünlerin yapıldığı, misafirlerin ağırlandığı, dinî sohbetlerin edildiği, orta oyunlarının oynandığı, halk hikâyelerini anlatıldığı, âşıkların atıştığı dolayısıyla kültürel değerlerin yaşatıldığı mekânlar. Bu odalarda mahalle sakinleri bir araya gelerek özellikle ramazanda sahura kadar oturup dinî konularda sohbetler

yapıyorlar. Mahallenin önde gelen isimleri edebiyattan ekonomiye kadar her konuda fikrî tartışmalarda bulunuyor. Buraların öncelikle yapıma amacı mahallelinin ihtiyaçlarını karşılamak olsa da zamanla etki alanı oldukça genişlemiş. Hakeza mimari yapı da ona göre şekillenmiş. Önceden içeri girdiğinizde hol denilen yerde abdest almak için kurulan su ibrikleri, havlu ve abdest suyunun akıntısını sağlayan kerhiz taşı bulunurmuş. Ortada süslü bir soba, etrafta oturulmak için kırlent ve yastıklar varmış. Şimdiki yapıda ise kaloriferler bulunuyor. Ancak üzerinde kırlentlerin bulunduğu sedirler hâlâ mevcut. Bu odalar oturma düzeni olarak da son derece kendine has. Önceden başköşede ulemadan olan kişiler oturur sağında ve solunda imamlar, öğretmenler ve azalar yer almış. Günümüzde de bu âdet nispeten devam ediyor. Odalar, camilere yakın bir yerde bulunuyor ve hayırsever kişilerce yapılan bağışlarla ihtiyaçları gideriliyor. Günümüzde taziye evi, kahve içme merasimi ve bayramlaşmalarda aktif kullanılıyor. Mahalle odalarında işten çıkarılanlara, borçlu olanlara çözümler bulunuyor, toplumsal dayanışma sağlanıyor. Açıkçası daha önce hiçbir şehirde görmediğim bu sosyal yapı beni inanılmaz derecede kendine hayran bıraktı. Keşke tüm şehirlerimizde uygulansa. Hele de modern çağın dayattığı metropollerdeki bireyselliğe bir çözüm olsa...

Bir Şanlı Bekçi: Şehit Osman Tepesi

Şehrin tam ortasından yükselen bu iki tepe, güneşin doğuş ve batışını huzurla selamlıyor. Malumdur büyük sevdalar kavuşulmayınca yazılır. İşte bu tepelerin sevdası da onlara gönülden bakanlarca hissediliyor. Şehit Osman Tepesi'ne geldiğinizde iki büyük kümbetle karşılaşıyorsunuz. Bu iki türbenin Saltuk Oğullarına ait olduğu biliniyor. Saltuk kumandanlarından Mengüç Gazi'nin kardeşi Osman ve kız kardeşine ait olduğu söyleniyor. Türbelerin kitabeleri silik olduğundan okunamasa da taş işleme sanatının güzel örneklerinden biri olarak karşımızda duruyor.

Kültür Şöleni Dede Korkut Şenlikleri

Yazımın başında Bayburt'a gelirken Dede Korkut şenliklerine göre bir planlama yaptığımdan bahsetmiştim. İşte büyük gün geldi. Her yer

şenlik süslemeleri ile dolu. Şehir merkezinde yapılan gösterilerin yanı sıra Soğanlı Yaylası'na da çıkılıyor. Orada da piknikler yapılıyor, canlı konserler veriliyor. Prof. Dr. Fuat Köprülü, Dede Korkut için; "Terazinin bir kefesine Türk edebiyatının tümünü, diğer kefesine de Dede Korkut'u koysanız yine de Dede Korkut ağır basar." demiş. Dede Korkut hikâyeleri Bayburt'ta canlılığını korumakta. Türkiye Türkçesinde anlatılan hikâyelerden Beğ Bögrek'in (Bamsi Beyrek) pek çok varyantı Bayburt'ta tespit edilmiş. Hikâyelerde Bayburt, "Parasarin Bayburt Hisarı" adıyla geçiyor. Beğ Bögrek'in mezarı Bayburt Kalesi'ndeki "Zindan"ın tam karşısındaki Duduzar Tepesi'nde konumlanıyor. Dede Korkut'un Bayburt ilindeki hikâyeleri 1995 yılında canlı tutulmak amacıyla şenliklere dönüştürülmüş. Tüm Türk dünyasının büyük ilgi gösterdiği şenlikler büyük bir coşkuyla kutlanıyor.

Son olarak Anadolu geleneklerine son derece bağlı olan Bayburt'ta yemek kültürünün etkisinden muhakkak bahsetmeliyim Bayburt ketesi, pekmez ve karla yapılan tel helvası, köme, Bayburt tava, kavut çorbası, imir dolması buna örnek olarak verilebilir. Patates ekimi kent kültüründe önemli bir yer tuttuğundan akşam sohbetlerinde kartol (fırınlanmış patates) tercih edilmekte. Bunu tatmak bana da nasip oldu. Buralara geldiğinizde Soğanlı yaylalarına çıkıp kartol yemenizi şiddetle tavsiye ediyorum. O koku ve tadı unutamayacağınıza eminim.

Anadolu'daki şehirlerin, bucakların, yörelerin her biri bağrında yanık bestelerle bizlere kadim hikâyeler fısıldar. Dağın ve taşın içinde biriken şiirleri vardır da bekler erenlerin duymasını.

GÜN IŞIĞINA ZARİF BİR PERDE: ŞEMSIYE

■ Süreyya MERİÇ

Şems ve kamer, güneş ve ay... Cöğü bezeyen iki eşsiz inci, gece ve gündüzün remzi. İnsanoğlu ay ışığına meftun, mehtaplı gecelere mısralar okurken güneşin güçlü ışınları karşısında kendini korumak için ağaç gölgelerini, serin su kenarlarını tercih etmiş. Bilhassa yaz aylarında güneşin ışıktan orduları yeryüzünü yakıp kavururken insanoğlu da kendini bu hararetili savaştan korumak için çeşitli yöntemler geliştirmiş.

Evin bir köşesinde bütün bir yaz kaderine terk edilmiş şemsiyenin kıymetini yağmura yakalanınca anlar insan. Oysa şemsiyelerin ortaya çıkış hikâyesi yağmurdan değil güneşten kaynaklanmaktaydı.

İnsanları gün ışığından koruyan en zarif kalkan şüphesiz ki şemsiyelerdir. Evet, yanlış duymadınız, şemsiyeyi insanoğlunun yoldaşı yapan asıl etken yağmur değil güneştir. Günümüzde her ne kadar yağmurlu havalarla, gri bulutlarla kaplı gökyüzüyle birlikte anılsa da şemsiyeyi ortaya çıkaran Mezopotamya'nın yakıcı güneşi.

Şemsiyenin ne zaman ve nerede icat edildiği tam olarak bilinmiyor. Tarihî bulgular yolumuzu medeniyetlerin beşiği Mezopotamya'ya çıkarıyor. Kızgın güneşin yakıcılığından ağaç gölgelerine sığınan insanoğlunun, geniş yaprakları kullanarak kendine

gölgelik bir alan oluşturmayı akıl etmesiyle şemsiyenin de tarihî serüveni başlamış oldu.

MÖ 1200 yıllarında Antik Mısır'da yine gün ışığından korunmak amacıyla şemsiyeler kullanılıyordu. Mısır'dan Roma'ya geçen şemsiye, özellikle kralların ve asilzadelerin önemli aksesuarlarından birine dönüştü.

Coğrafi şartlar, nesnelerin kullanım alanını çeşitlendiren en önemli faktörlerden biri. Mısır'da güneş, Uzak Doğu'da muson yağmurları... Şemsiyenin yağmurdan korunmak amacıyla kullanımı ise ilk olarak Çin'de görüldü. Kâğıttan yapılan şemsiyeler reçinelenerek su geçirmez hâle getirildi. Yağmura direnen bu zarif kalkan, yine yağmurlarıyla ünlü Londra'da tanınınca şemsiye asıl şöhretine kavuştu.

16. yüzyılla birlikte Avrupa'da yaygınlaşan şemsiyeyi Faslı seyyah ve yazar Janas Hanway (1712-1786), İngiltere'de kullanarak aksesuarın tanınmasını sağladı. Şemsiye, bu dönemde Londra burjuvazisi tarafından "Hanway" olarak adlandırılmıştı.

İlk dönemlerde şemsiyelerde reçineli kâğıtlar yahut yağlı kumaşlar kullanılıyordu. Bu şemsiyeler çok dayanıklı olmamakla birlikte önemli oranda yaygınlık kazanmıştı. Sanayi inkılabının eşyanın imalatında meydana getirdiği değişiklik, şemsiyelerde de kendini gösterdi. 1830 yılında seri üretimin kapıları açılırken plastik malzemeler de kullanılmaya başlandı. Londra'da "James Smith and Sons" şirketinde üretimine başlanan şemsiyelerin saplarının yapımında balina kemiği ve ahşap tercih edildi. 1852'de Samuel Fox adlı bir üreticinin çelik tel kullanmasıyla ergonomik modellerin üretimine başlandı.

Türkiye'de şemsiyelerin kullanımı ülke dışından getirilen örnekler vasıtasıyla oldu. Osmanlı döneminde

renk renk dantelalı şemsiyeler kadınların vazgeçilmez aksesuarları arasında yerini aldı. Yazın güneşten, baharda nisan yağmurlarından korunmak için şemsiyeler vazgeçilmez bir enstrümandı. 1882 yılında İstanbul'da yaşayan Robenson adlı bir İngiliz'in üretime başlamasıyla

ilk yerli yapım şemsiyeler de kullanıma girdi. Günümüzde hem dünyada hem de ülkemizde, çeşitli modellerde, boy ve renklerde şemsiyeler, değişik yay mekanizmaları aracılığıyla açılıp kapanan, manuel, yarı otomatik ve tam otomatik modelleriyle kullanılageliyor.

Şemsiye: Arapça kökenli sözcük, "şems" kelimesinden türetilmiştir ve güneşlik anlamına gelir. Ahmet Vefik Paşa, *Lugat-ı Osmani*'de kelimenin halk dilinde güneş ve yağmur siperliği olarak kullanıldığını ifade eder.

Tarihteki İlk Şemsiye: İlk şemsiyenin bundan dört bin yıl önce yapıldığı düşünülmektedir fakat kimin yaptığı belli değildir. MÖ 2 bin yıllarında Asurlulara ait kalıntılarda kralın başının üzerinde hizmetkârları tarafından şemsiyenin tutulduğu bir kabartma bulunmuştur.

Renk Renk Desen Desen: İlk şemsiye dükkânı yağmurlu havalıyla ünlü Londra'da 19. yüzyılda açılmıştı. Şimdilerde şemsiyeler artık güneşlik ve yağmurluk işlevinin yanında aksesuar olarak da kullanılıyor. Özellikle gökkuşağı şemsiyeler sokakları, dükkânları süsleyerek gri bulutları renk renk boyuyor.

Şemsiye mi Şapka mı?: Kullanım kolaylığı söz konusu olduğunda sınır tanımayan insanoğlu, katlanabilen, küçük çantalara dahi sığabilen şemsiyelerle yetinmeyince şapka şemsiyeler de üretilmeye başlandı. Başa geçirilen şemsiyeler, taşıma kolaylığı sağlasa da estetik açıdan yeterli takdiri toplayamadı ve kısa ömürlü oldu.

Eskidendi, eskimeyen zamanlardan, dağların dağlara kavuştuğu, insanın insanı anladığı, yürekçe konuşulduğu zamanlardan... Aile olmak; sevmek, kucaklamak ve toplumsal düzenin devamına ilişkin türlü kaygılar gütmek demektir. Türk toplumunda aile, toplumun her kesiminden de destek görür ve onanır. Aile yapısı gelenek, görenek, örf, âdet ve törelerle geleceğe aktarılır ki yeni nesiller tarafından devam ettirilebilsin. Yeni nesli temsil edecek çocuklar, çeşitli geleneklerin içine doğarlar. Bebeklikten itibaren bilinç dünyaları bu âdetlerle donanır ve gelenek hâline gelerek devam ettirilir. Bebeğin doğar doğmaz karşılaştığı geleneklerden biridir “nini görme” geleneğimiz.

Nini kelimesinin, “ninni” kelimesine dair söylendiği ve yöreye göre değiştiği düşünülmektedir. (Nini/ninni/nenni. Nini görmek, bebek görmek derdi babaannem.) Ninni, bebeğin uyutulabilmesi için sade dille söylenen bir çeşit türküdür ve mâniye benzer dörtlüklerden oluşur. *Divan-ü Lügati't Türk'te* de “balubalu” olarak geçen ninnilerimiz; bebeklerin özlerine, gözlerine, yüzlerine seslenen içten türküler, cici maniler, mutlandıran şiirlerdir. “*Ninni bebek ninni, güzel uyu, güzel büyü*”, “Ninni diyelim ninni!” ile başlayan manilerle büyür çocuklar. Buna bir de nini görme geleneği eşlik eder: “Falancanın ninnisini gördünüz mü?”, “Neye ihtiyacı varmış nininin/bebeğin?”,

NİNİ GÖRME

■ Ayşe ÜNÜVAR

“Maşallah, maşallah yeni gelinin ay yüzlü bir ninisi olmuş!”, “Allah hayırlı evlat eylesin!”, “Biz de gidelim görelim niniyi, bir göz boncuğu iğneleyelim kundağına, bir hayır dua edelim.”, “Gidin görün tabii, kırkı çıkmış gayrı”...

Bebeğin doğumunun üzerinden kırk gün geçmeden anne başka eve gitmez, bebeği götürmez ve bebek evde yalnız bırakılmaz. Konu komşu, hısım akrabadan da kimse yeni doğan bebeğin evine gitmezdi. Doğumun üzerinden kırk gün geçtiğinde ise “kırk çıkarma” gerçekleşirdi. Annenin lohusalığı biter bitmez bebeği kırklamak gerekirdi. Bu âdete “kırk banyosu” da denilir kimi yörelerimizde. Bebek, kırk banyosunu yapar yapmaz sosyalleşmek maksatlı dışarıya çıkarılabilme lüksünü de kazanır. Ailenin büyüklerinden ağız dualı bir kadın tarafından bebeğin banyosu yaptırılır. Bebeğin sağlıklı büyümesi gelecekte anne babasına hayırlı bir evlat olması için dualar edilir. Salih bir mümin

olarak büyümesi için niyazda bulunulurdu. Bebek bu su ile yıkanırken “Su aşağı, boyu yukarı” derler kırklamaya katılanlar. Ya da “Su gibi uzun olsun ömrü.” derler hep bir ağızdan ve hayır dua ederler. Kırk suyu, hem annenin hem de bebeğin başından döküldükten sonra kırk çıkmış veya kırklanılmış olur. Kırk çıkarma işlemi bitince bebeğe de anneye de yeni ve güzel kıyafetler giydirilir. Böylece kırk çıkarılmış bebek de anne de bebeği görmeye gelecekler için hazırlanmış, buyur kapısı açılmış olur. Nini görme geleneği böylece başlar; bebek kız ise pembe, kırmızı kıyafetler alınırken erkek ise mavi ve yeşil renkler tercih edilir. Nini/bebek kundaklara sarılır, beşiğe ya da karyolaya yatırılır. Kimin gönlünden ne koptuysa kimin bütçesi neye yetmişse ona göre hediyelerle beşiğin başı, karyolanın başlığı, bebeğin kundağı veya bebe yastığı doldurulur. Özellikle hısım akraba ve uzaktan kan bağı olanlar, altın asarlar beşiğin

başına. Ya da kundağın içine para sıkıştırırlar. O beşik, o kundak, o karyola ve o bebe yastığı günlerce rengârenk hediyelerle dolar taşar ve “Kismetli bebekmiş.” denilir...

Kapı çalınır, nini görmeye geldik müsaade var mı, denilir. Ev sahibinin büyükleri “Buyurun, buyurun; misafir başımız üstüne.” diyerek gelenleri bebeğin odasına buyur ederler. Gelenler, “Maşallah, maşallah bahtı açık olsun inşallah.”, “Hayırlı evlat olsun.”, “Analı babalı büyüsün.” vb. cümlelerden sonra hayır dua edip yavaşça hediyelerini bırakırlar uygun yere. Kimileri el örgüsü bebe kıyafetlerini çoktan hazır etmiştir. Patik, çorap, yelek, hırka, ceket, pantolon örülmüş, renkler bebeğin cinsiyetine göre seçilmiştir. Kimileri, ellerinde kundak örtüsü işlemiş, dikmiş veya örmüştür. Hepsisi, neşeyle takılır, asılır, dürülür. Niniyi/bebeği görmeye gelen o kadar çok olur ki bir bebeğin giyebileceğinden çok kıyafet hediye edilir bu geleneğimizle. Kimi anneler

hediye getirilen bu kıyafetleri ihtiyacı olan bir başka bebeğe armağan ederken kimi anneler de başka bir nini görme için sandığa kaldırır. Anadolu’da çoğu kadının çeyiz sandığında nini görme hediyesi olarak gelen onlarca kıyafet vardır. Bu kültürel zenginliğimizdir ki bir anne çoğu zaman nini görme hediyesi olan altını, parayı ve değerli eşyayı uzun yıllar çocuğu için saklar. Çocuğun bir ihtiyacı olduğunda hemen ortaya çıkarır. Bu gönül zenginliği bu kültürel dayanışma hem bizi bir arada tutar hem de ihtiyaç anında yaralarımızı sarıp sarmalar...

Anadolu’da bu güzel geleneğimize bizler de denk geldik ve cici bir kız bebeğin kundak bohçasına iliştirilen küçük altınlar için; “Okusun da büyüsün, büyüdüğünde okuluna harçlık edersiniz annesi.” deniliverdiğine şahitlik edip mutlu olduk...

MEDENİYETLERİN BELLEĞİ, İLMİN MENŞEİ KÜTÜPHANELER

■ Nagihan AYDIN

İnsanoğlu dünyaya geldikten sonra zamanla çoğalır ve birikir. Gördüğü, duyduğu, ayak basıp el sürdüğü ne varsa hafıza denen yerde kendine bir köşe bulup kurulur. İnsan hafızasında yer alan her öge, ayrı bir yaşanmışlığı temsil eder. Yeri geldiğinde kimi, hatıralardan çıkıp gelir kimi de hâlâ ilk günkü gibi canlı ve diridir. İnsan gibi yeryüzünün de bir hafızası vardır. Taşa, toprağa, kâğıda kulak verenler ancak bu sesi duyabilirler.

Yerleşik hayata geçişle birlikte yeryüzünde insanın, elde ettiklerini muhafaza etme ve aktarma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Temel ihtiyaçlar olan yeme, içme, barınma gibi pek çok alanda bu eğilimi gösteren insan, şüphesiz onu besleyen ve büyüten bilgiyi muhafaza etmek için de yollar aramıştır. Böyle bir arayışın neticesinde oluşturulan kütüphaneler şehirlerin en güzide alanı olmuştur.

Birey ve toplum için bilginin saklandığı, tasnif edildiği ve sistematik hâle

dönüştürüldüğü yerlerdir kütüphaneler. Düzenli hâle getirilen bilgiyi aktarma gücü, toplumsal gelişim açısından da önem taşır. Eski dönemlerden bu yana mimaride yer verilen kütüphaneler aslında toplumun önemli bir ihtiyacını karşılamak adına kurulmuştur. Sanatın her alanında estetik dokunuşların yanında, maddenin mana ile büyüdüğü, insanın bilim ve ilimde ilerleyişinin adı olmuştur. Ferdi içeriden besleyen, dışa dönüşte ise toplumun eğitim ve kültürel alanda açlığını gideren kütüphaneler, aynı zamanda farklı sanatsal faaliyetlerin ortaya konulduğu mekânlar olagelmıştır.

İlme olan kaynaklığından toplumsal olarak istifade edilen kütüphaneler, özellikle yerleşik hayata geçişten sonra okuryazar oranının artmasını sağlamıştır. Bireyin toplumsallaşmasını ve ortak bir amaçla hareket etmesini kolaylaştırmıştır. Aranan bilgiyi sistemli ve düzenlenmiş

şekilde bulabilmek de eğitim alanında kütüphanelerin önemini altını çizmiştir.

Eski Çağ Medeniyetlerinde Kütüphaneler

Tarihte ilk olma özelliğine sahip Asurlular tarafından kurulan Ninova Kütüphanesi (MÖ 625), sadece askerî alanda güç kazanmayı ve iz bırakmayı değil bilim ve ilimle de tarihe ismini yazdırmayı amaçlayarak oluşturulmuştur. İlmî, dinî ve edebî pek çok yapıtı bir araya toplamak bu görkemli koleksiyonun oluşmasını ve içinde Yaradılış ve Gılgamış Destanı'nın da bulunduğu

Celsus Kütüphanesi

İnsan, şüphesiz onu besleyen ve büyüten bilgiyi muhafaza etmek için de yollar aramıştır. Böyle bir arayışın neticesinde oluşturulan kütüphaneler şehirlerin en güzide alanı olmuştur.

seçkin tarihî eserlerin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

MÖ III. yüzyıl başlarında Mısır'ın İskenderiye şehrinde kurulduğu bilinen İskenderiye Kütüphanesi de zamanının en önemli kültür aynasıdır. Bilim, edebiyat ve çeşitli kitapların yer aldığı bu önemli merkez, Antik Yunan edebiyatı, felsefe ve bilim eserlerinin el yazmalarının kopyalanıp muhafazasının yapıldığı bir yer olma özelliği taşımaktadır.

Tarihin izlerine bakıldığında mimaride bırakılan eserlerin yanında medeniyetlerin

künyesi o dönemde zengin bir kütüphane ile ölçülebilirdi. Yine aynı titizlikle oluşturulan Endülüs Emevileri döneminde Halife II. Hakem, ilmî faaliyetlerde gösterdiği teveccühle toplattığı seçkin eserlerin Kurtuba Saray Kütüphanesinde muhafaza edilmesini sağlamıştır. Kurtuba Kütüphanesi kendi döneminde bu sayede Orta Çağ İslam dünyasının en büyük kütüphanelerinden biri hâline gelmiştir. Çok sayıda özel eserin bir araya getirildiği kütüphane, bir zaman sonra olduğu şartlara sığmayıp büyütülmek zorunda kalmıştır.

Şehirlerin gelişmişliği de kütüphanelerin oluşumunu etkilemiştir. Ticaretle yol katetmek kütüphaneler için bazı şehirlerin bir parçası olma özelliğini tetiklemiştir. Dönemin gelişmiş ve zengin nüfusuna sahip Efes şehrinde kurulan Celsus Kütüphanesi de bu bakımdan göze çarpan bir yapıdır. MS 135 yılında kurulan kütüphane dönemin en büyük kamu kütüphanelerinden biridir. Dikkat çekici bir özelliği ise estetik mimarisinin oldukça görkemli olmasıdır.

Sanat ve mimarinin en güzel örneklerinden biri de şüphesiz Bergama Kütüphanesidir. Kültür ve sanatın iç içe olduğu dönemin izlerine bu kütüphanenin mimari ve yerleşim şekilleri ile kullanılan eşyalardan anlamak mümkündür. Kütüphane içinde bazı bölgelere yerleştirilen heykeller, önemli şairlerin, yazarların heykel ve büstlerine de yer verildiğini göstermiştir. Kütüphane düzenine ait daha pek çok özelliğin Bergama Kütüphanesinde başlatıldığını da kütüphanenin iç düzeni ve muhafaza şekillerinden anlamak mümkündür.

İslam dünyasının ilk büyük kitaplığı olan Beytül-Hikme ise, Halife Memun zamanında Bağdat'ta kurulmuştur. Birçok bilime ev sahipliği yapan kütüphane felsefe, mantık, matematik, astronomi ve tıp gibi alanların İslam âlemine girmesiyle birlikte çeşitli dillerde eserlerin ve kaynakların oluşmasına katkı sağlayan bir merkez hâline gelmiştir.

Osmanlı Medeniyetinde Zengin Kütüphaneler

Yakın tarihimizde yer alan Osmanlı kültür ve medeniyetinde kütüphaneler, medeniyetin doğuşu, yükselişi ve sonuna kadar çeşitli alanlarda ve özellikle kurulmuştur. İlme ve bilime gösterilen özen, bu dönemdeki kütüphanelerin yapısında hayat bulmuştur. Bunların başında saraylarda şahsa özel oluşturulan kişisel kütüphaneler, müstakil konaklarda, evlerde oluşturulan kütüphaneler,

İskenderiye Kütüphanesi

dönemin eğitim-öğretim yerleri olarak bilinen cami, medrese, mektep, dershane gibi mekânların içinde ya da yakınlarına kurulan kütüphaneler ve müstakil kütüphaneler gelir.

Osmanlı medeniyetinde kütüphaneler tasnif edildiğinde vakfedilen, satın alınan, yazdırılarak çoğaltılan, çeşitli devlet büyükleri ve seçkin kimselerden gelen hediye, müsadere usulü alınan ve son olarak ganimet yoluyla elde edilen eserlerin yer aldığını görüyoruz.

İlk medrese Orhan Gazi tarafından kurulmuş ve Osmanlı medeniyetinde vakfiye sistemiyle oluşturulan kütüphanelere zemin hazırlamıştır. Bunların

başında, Edirne II. Murad Darulhadisi, Bursa Umurbey Camii ve Üsküp İshak Bey Medresesi kütüphaneleri geliyor. Kütüphanelerin sayısında görülen artışın İstanbul'un fethiyle zirveye çıktığını görüyoruz. Fethin ardından kütüphanelerin koleksiyonlarındaki zenginlik ve çeşitlilik de diğer göze çarpan hususlar arasındadır. 14. asır sonlarında ise kütüphaneler medreselerin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. İlk medrese kütüphanesi de Bursa'da Yıldırım Bayezid döneminde İnebey Medresesi bünyesinde kurulmuştur.

İlk bağımsız kütüphane olan Köprülü Kütüphanesi, dönemin bu artışa katkıda bulunan en önemlilerindendir. III. Ahmet, III. Osman ve özellikle I. Mahmut döneminde kurulan kütüphaneler geniş içerikleriyle dikkat çekmiştir. I. Mahmut dönemi, kütüphaneciliğin altın çağını yaşadığı dönemdir. I. Abdulhamid döneminde ise İstanbul'da kurulan kütüphanelere benzer yapıların Anadolu'nun pek çok yerinde oluşturulduğu bilinmektedir.

Fatih Sultan Mehmet şahsına ait ilk kütüphaneyi, Manisa Saruhan Sancakbeyliği

Lâleli'da Râgıp Paşa Kütüphanesi

Topkapı Sarayı içinde yer alan III. Ahmed Kütüphanesi

zamanında Şehzadeler Sarayında, ikinci özel kütüphanesini ise Edirne'de Cihannüma Kasrı'nda kurmuştur. Özel kütüphanesini daha sonra İstanbul'un fethinde Eski Saray'a getirdiği bilinmektedir. Zamanla bu genişlemeye müstakil kütüphanelerin de eşlik ettiğini söyleyebiliriz.

Bilimsel faaliyetler dikkate alındığında Osmanlı döneminde kütüphanelerin ev sahipliği, medrese ve külliye bünyesinde öğrencilerin eğitim-öğretim süreçleri için oldukça önemlidir. Osmanlı döneminde fetihlerin ve bırakılan zengin mirasın mimarideki maharetini, ilim ve bilimin kuşaklara hitap eden muhafazasında da görüyoruz.

Günümüzde Kütüphaneler

Değişen dünya, gelişen şartlar ve modern hayatın tam ortasında yer alan teknoloji kullanımı etkilerini artırmakta. İnsan, her alanda hızlı ulaşım için çaba sarf etmekte. Kolay ulaşım ve çabucak edinilen bilgiler bilimsel çalışmaların, ilmî araştırmaların yapısına da etki etmekte.

Toplumsal istifadesine sunulan büyük millî kütüphaneler, il ve ilçelerde kurulmuş halk kütüphaneleri, ihtiyacımız olan oksijeni vücudumuzun her noktasına taşıyan damar sistemi nispetinde. Bilimsel ve ilmî çalışmalara kaynaklık eden kayıtlı temel eserler, eski el yazması örnekler, dersler için oluşturulan çeşitli dokümanlar ve teknolojinin gelişmesiyle online tarama sistemi, zengin kütüphanelerimizin kıymetini bir kez daha ortaya koyuyor. Geçmişten günümüze safhalar geçiren kütüphaneler, canlı bir sistemin oluşması ve korunması için sağladığı haklı önemi böylelikle hatırdan tutmayı başarıyor. Varlık âlemi süresince bu mirasın ayakta kalması ve nefes alması için gösterilecek çaba da kaçınılmaz olacaktır. İnsanoğlu bütün zamanlarda gücünü aldığı, onu besleyen alanları koruyup muhafaza edecek, muteber mirasını asırların raflarına ihtimamla yerleştirecektir.

FOTOĞRAF

■ Muammer ULUTÜRK

İlk fotoğraf makinemle tanıştığımda çocuk yaşıydım. Fotoğraf makinesinin gerçekten büyük bir şey olduğunu bilmediğim zamanlardı. Onunla anıları sabitler, ileride bunlara bakarak yüzünüzde gülücükler oluşturur veya kaybettiklerinize hüzünlenirdiniz.

Çevrenizde fotoğrafın gerçekliğini kişisel veya kitlesel tarihini yazan bir anlatıcı olduğunu, olup bitenleri yakalamak, bunları tarihin ve sosyolojinin eline vermek için şehrin sokaklarında, kaybolmamaya direnen eski bir meslek erbabının dükkânında yahut taşrada bir tarlada olmanız gerektiğini söyleyenlerin bulunması güzel bir talihtir. Bunları öğrendiğimde analog makinelerin devri kapanmak üzereydi.

Yaşadığımız sürece makinesiz/aracısız fotoğraflar çeker, hatırlamayı düşünmediklerimizi zihinlerimizden silmeye çalışır, iyi olanlarını unutmayız. Burada göz vizöre, zihinse bellek depolama aparatına dönüşür. Bu, her insan bir fotoğraf makinesidir, demektir.

İnsan belki de şu iki şeyle varoluş kaygısının önüne geçmeye çalışır. İlki, kendi doğasının unutmaya yatkınlığı karşısında kalıcı olanı aramak. İkinci ve en önemlisi ise göstermeyi ve görünmeyi orada olduğunun kanıtı yapmak. Bir romanın, öykünün veya şiirin yazılma sebepleri de bunlar değil midir? Ben oradayım. Anlatmak şeylerim vardı, anlattım. Varoluş sancımı böyle dindirdim. Unutulup gitmeye razı olmadım.

Fotoğraf benim için söylenecek uzun sözleri, kurmacaları, hayattan sahneleri bir çerçevenin içine sığdırabileceğimiz görsel bir anlatma yolu. Tek eksiği çoğu zaman muhayyileyi aradan çıkarması. Bu yüzden ona gerçekliğin tarihi deriz. Fotoğraf icadından bugüne başka hiçbir anlatma aracının aşamayacağı insan mucizesidir de. Sosyal medyalarda her gün milyonlarca fotoğrafın yayılmasına sebep de budur. Vizörün ardındaki herkesin hissettiği şudur galiba: Ben buradayım çünkü anlatmaya değer gördüğüm bir öyküm var.

AVRUPA'DA CENAZE İŞLERİYLE UĞRAŞMAK

■ **Burhanettin UYSAL**
Duisburg/Almanya

Çalıştığım iş yeri, bir cenaze nakil ve defin şirketi idi. Avrupa'nın birçok ülkesinden Türkiye'nin il ve ilçelerine cenaze nakli yapıyorduk. Ben bu cenaze nakil şirketinin yeri geliyor muhasebesini yapıyor, yeri geliyor cenaze arabasını sürüyordum. Bir merakla başladığım bu iş, kısa süre sonra hayatımın kendisi olmuştu. İnsanların en acılı gününde onlara yardım etmek ve acılarına ortak olmak bana iyi geliyordu. İsmimin başına, "cenazeci" lakabı takıldı. "Cenaze şoförü" diyenler de oldu. İlginçtir, ölen kişinin şoförü olur muydu? Benden korkanlar bile oldu. Neticede onların da cenazeleri oldu, onların da yanında oldum. "İyi ki" dediler. "İyi ki sizler varsınız!"

Cenaze yakınlarından çok dua, çok teşekkür aldım. Bu işin zorluğunu, o dualarla yendiğimi düşünüyorum. Avrupa'daki her Müslüman'ın istediği, inançlarına uygun bir yaşam sürmek, imanla son nefesini vermek ve memlekete

defnolunmaktır. "Ehil kişiler, cenazemizi alsın, yıkasın, cenaze namazımızı kılsın ve tekbirlerle dualarla vatan toprağına koysun." diyorlar. Avrupa'nın birçok şehrinde Müslüman mezarlığı olmasına rağmen cenaze sahipleri Türkiye'ye, memleketlerine götürmek istiyorlar vefat eden yakınlarını. Gurbette kaybettiklerini memleket toprağına defnetmek, yüreklerindeki yangını biraz olsun söndürüyor sanki.

Bir merakla başlamış olduğum cenaze nakil görevlisi (cenazeci) olarak yaklaşık yirmi senedir çalışıyorum. Şiir yazdığım için bana "Cenazeci Şair" diyenler oldu. Ben bu şiirlerimi başıma gelen olaylardan ziyade, cenaze ortamlarından aldığım ilhamla yazıyordum. Ayrılıklardan, gözyaşlarından, kaybedilen sevgililerden, eşlerin ıssız kalışından, annelerin ağtılarından, babaların çöküşünden, kardeşlerin feryadından...

Avrupa'da cenaze işleriyle ilgilenmek, hayatın en çıplak gerçeklerine şahit olmaktır aslında...

Bir "alo!" sesinden sonra nasıl hazırlanıp gittiğimi dahi hatırlamadığım binlerce cenazenin hikâyesi birikti bende. Bir hastane odasında kiminin, yanı başında ağlaşan eşi, dostu, akrabası vardı. Bazı cenazelerin de hiç kimsesi yoktu. Bazılarının yakınları vardı lakin yabancıdan da soğuktu. Terk edilmiş, bir başına kalmışların cenazesini mi almadık soğuk odalardan, evlat ve akrabaları olduğu hâlde bakımevlerinde ölüme terk edilenlere mi ağlamadık hastane kapılarında...

Hani gurbette oluşumuzdan mıdır bilmem, ölümler çok acıtıyor bizi.

”

Mezar, ölüm,
ayrılık, hüznün...
Bu kavramlarla
yaşamaktır cenaze
işleriyle uğraşmak.
Bana korkutucu
gelmez bunlar. Çünkü
her gün ölümle kol
kola, sırt sırtayım.

Doğduğu yerde doyamayanlar, doydukları yerde öldüler. Yine de doğdukları yere gömülmek istediler. İnandığı gibi yaşayanlar için bu kolaydı. Ama inandığını yaşamayanlar, yaşadığı gibi öldü ve nasıl defnedileceği tartışma konusu oldu. Kiminin cesedi yakıldı. Kimininki kadavra olarak kullanıldı... Ben sadece bakakaldım. Maalesef bir şey yapamadım onlar için.

Hiç unutmam, Hristiyan kadınla evli bir Türk'ün cenazesi vardı. Kadın: "Cenazeyi sana veremem, o benim gibi yaşadı yıllarca. Benim inancıma göre girecek toprağa. Camide gören olduysa kocamı, onu getir şahitlik yapsın. O zaman izin veririm cenazenin İslami usullere göre defnolunmasına." dedi. Şahit olacak kimseyi bulamadım. Müslüman bir aileden doğdu lakin İslami usullere göre toprağa verilmedi.

Bunun tersi durumlarla da karşılaştım. Hristiyan bir aileden doğan, Müslüman'la evlenip onun dinini yaşaması için elinden geleni yapan, kocasının ibadet yapmasına bizzat vesile olan, kocası ıslanmasın diye yağmurlu havalarda şemsiye elinde cami önünde bekleyen kadının da cenazesini aldım. Yirmi yılı aşkın bu evliliğin akabinde Müslüman olan ve iki hafta sonra ruhunu Allah'a teslim eden kadını... Cenazesi yıkandı. Kapısında şemsiyeyle kocasını beklediği camide namazı kılındı. Beyazlar içinde Müslüman mezarlığına defnedildi.

Avrupa'da gitmediğim ülke, Almanya'da uğramadığım şehir kalmadı. Yeri geldi arabada yattım. Yeri geldi harabe otellerde...Cenazenin türlü hâllerini gördüm. Yanmış, parçalanmış, boğulmuş... Hepsinin hikâyesini dinledim. İyi insanmış, kötü insanmış... Neticede dünyaya gelmiş, yaşamış ve gidiyordu...

İnsanoğlu kuş misali... Yurdun en uzak doğusundan Avrupa'nın en kuzeyine gelmiş. Belki bir tahta bavulla gelmiş. En kısa zamanda geri dönerim diye o bavulu hep gözünün önünde tutmuş. Geri dönmek istese o bavul alabilir mi burada sahip olduklarını, eşyalarını, mobilyalarını, evini, arabasını, çocuklarını, torunlarını, bütün yaşamışlıklarını. Sığdırabilir mi acaba o tahta bavula koca bir hayatı? Fakat tahta tabutlar aldı içine her şeyi. Hiç modası geçmedi, dönüşleri hiç gecikmedi bu bavulların.

O bavullar, önce doğduğu eve uğradı, sonra da gerçek evine, kabristana... Son yolculuk için bazısına o bavul bile nasip olmadı/olmuyor. Ne cenazesi bulunuyor ne de bir mezarı oluyor. Mezar, kimisine geniş kimisine dar... Kimisine cennet bahçesi, kimisine cehennem çukuru... İnsan neden kendisini hazırlamaz ki o mezara? Yurdunu terk edip Avrupa'ya gidişler dünyanın geçici mekân olduğunun en ders alınası tarafı değil miydi?

Mezar, ölüm, ayrılık, hüznün... Bu kavramlarla yaşamaktır cenaze işleriyle uğraşmak.

Bana korkutucu gelmez bunlar. Çünkü her gün ölümle kol kola, sırt sırtayım. İbret alıyorum her cenazenin hayat hikâyesinden. İşte böyle bir meslektir halkın deyimiyle cenaze şoförü olmak.

Ne dünyada ne de Avrupa'da kalıcıyız. "Ne zaman döneceğiz?" sorusu ise sürekli sorulandır... Cevabı hâlâ verilmiş değil. Aslında cevabı belli. Bugüne kadar, vefat edenlerin kaç kaldı gurbette. Çoğunluk doğduğu topraklara çoktan kavuştu. Avrupa'da kalanlar ise, tıpkı inşa ettiğimiz mabetlerimiz gibi Avrupa'daki varlığımızın nişaneleri kabristanlarda olacaklar.

BİR KITA VE KAYIP HALK: KIZILDERİLİLER

■ Yusuf YILDIZ

Amerika'nın Yanlışlıkla Keşfi!

Kristof Kolomb, Cenevizli, gözü kara bir denizcidir. 1485 yılında Portekiz kralına gidip, "Bana büyük ama çok büyük yelkenli gemiler verin de sizi denizden Hindistan'a ulaştırayım. Belki daha önce hiç bilmediğiniz kıtalar da keşfederim." der. Portekiz kralı, Kristof Kolomb'a pek güvenmez ve teklifini reddeder. Denizcilerin yılmama gibi bir özelliği vardır, Kristof Kolomb da yılmaz tabii.

Kolomb, bu sefer İspanya'ya gelir. Kral ve kraliçe ile görüşür.

Bu görüşmeden tam altı yıl sonra Kraliçe İsabella ve Kral Ferdinand kendisine inanırlar. Büyükçe bir gemi ve bolca da yiyecek verirler. Tabii yanına güçlü kuvvetli yardımcılar vermeyi de ihmal etmezler. Hedefleri Hindistan'a denizden ulaşip ticaret yapmaktır.

Kristof Kolomb, 1492 yılında büyük yelkenlisiyle uçsuz bucaksız okyanusa açılır. Günlerce o büyük gemiyi yüzdürür. Bazen rüzgârı alırlar arkalarına bazen küreklere asılırlar. Derken bir adaya varırlar. Hindistan'a

ulaştıklarını düşünürler. (Bugün bile bu adalar Hint Adaları olarak anılmaktadır.) Orada yarı çıplak yerli halkla karşılaşırlar. Onları da Hintli zannederler. Batı dillerinde Kızılderililere "Indian" (Hintli) denmesinin sebebi de budur zaten. Yerliler önce çok korkarlar ama sonra "Bunlardan zarar gelmez herhâlde!" diye düşünerek gelen yabancılarla konuşmaya başlarlar. (Bu, onlar için yeni bir kültürü tanımaktan ziyade kendilerine doğru gelen felaketin habercisidir.) Yeni gelenler, Avrupa'dan getirdikleri boncukları yerlilere altın karşılığında verirler. Yerliler daha önce görmedikleri boncuklara bayılmışlardır. Avrupalılar da altınlara tabii. Kristof Kolomb yanına birkaç yerli alıp gerisin geri İspanya'ya doğru yola çıkar.

Kristof Kolomb'dan sonra Amerigo Vespucci de Amerika kıtasına gider ve buranın farklı bir kıta olduğunu anlayıp bugünkü adını verir. Daha sonra 1520 yılında ise Hernan Cortes Amerika kıtasına gitmiş ve artık Amerika sürekli gidilip dönecek bir yer hâline gelmiştir.

Avrupalılar, 1492 yılında Kristof Kolomb ile Amerika kıtasını

keşfettikten sonra İspanyollar, Portekizler, Fransızlar ve İngilizler buradaki yerli halktan daha fazla toprak sahibi oldular. Kendi ülkelerinden pek çok göçmen aile getirip bu kıtaya yerleştirdiler. Her gelen kabile bir koloni kurdu. 18. yüzyıla gelindiğinde ise tam on üç koloni olmuştu. İşte bu on üç koloni, bugünkü Amerika Birleşik Devletleri'nin kökenini yani temelini oluşturdu.

Günümüzde ABD'nin bulunduğu bölgede, ilk Avrupa kolonilerinin kurulmaya başladığı sıralarda 18 milyon Kızılderili'nin yaşadığı tahmin ediliyor. Orta Meksika'nın bulunduğu bölgedeki Kızılderililer tarıma öncülük ettiler; mısır, kabak ve fasulye yetiştirdiler. Bu konuda edinilen bilgi ve deneyim yavaş yavaş kuzeye doğru yayıldı.

Bir görüşe göre de Kristof Kolomb'dan çok daha önce Amerika kıtasına gidilmiştir. Norveçli Vikinglerden Kızıl Erik'in oğlu Leif Erikson, Grönland tarafından ilerleyerek Amerika kıtasına ayak basan ilk Avrupalıdır.

Kızılderililer; Maya, İnka ve Aztek imparatorlukları gibi gelişmiş devletler kurmuş, kendilerine özgü medeniyetler inşa etmişlerdir. Mesela 15. yüzyılın sonlarında şimdiki Meksika'daki Aztek İmparatorluğu'nun nüfusu o zamanki İngiltere'nin nüfusundan, başkentleri olan bugünkü Mexico'nun nüfusu Londra'dan fazlaydı. Kızılderililer,

İspanyollar ve Anglo-Saksonlar tarafından Kuzey ve Güney Amerika'da sistemli şekilde hayvan avlanır gibi imha edilmişler, birçok Kızılderili ırkı ortadan kaldırılmıştır. Komançi ve Siyu gibi ünlü ırklar da bunların arasındadır. Melez Kızılderililer, tamamen İspanyollaşmıştır, İspanyolca konuşurlar, Katolik'tirler (Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2018, ss. 71-87).

Mayalar, Aztekler ve İnkalar

Mayalar; Orta Amerika bölgesinde yani bugünkü Guatemala, El Salvador ve Güney Meksika bölgesini kapsayan yerde yaşadılar.

Mayalarda dinî inanış, sosyal hayatlarına ve yapılarına etki etmişti. Onlar; Ay, Güneş ve Venüs'ün hareketlerini gözlemliyor böylece tapınaklarını inşa ediyorlardı. Çiftçilik ve ticaret yapıyorlardı. MÖ 900 yılında Mayalar güçlerini kaybettiler. Mayalara Orta Amerika'nın en meşhur yerli Kızılderili halkı denebilir.

Aztekler; bugünkü orta Meksika bölgesinde 14. ve 16. yüzyıllar arasında yaşamış bir Orta

Amerika halkıdır. Mayaların bulunduğu topraklar üzerinde yaşamış, zengin bir mitolojik kültüre sahiptirler. Aztekler bu bölgede önemli bir medeniyet kurmuşlardı. Ta ki beyaz adamlar topraklarına ayak basana kadar.

Aztek takvimi ve inanışına göre 1519-1520 yılında tanrıları Tüylü Yılan dünyaya gelecekti. Sahiden de o yıl denizden beyaz tenli, sakallı bir adam gelir. Bu gelen İspanyol denizci Hernan Cortez'dir. Hernan Cortez'in gelişinden sonra kıtaya ölüm gelir. Birçok insan öldürülür, birçoğu da köle olarak gemilerle Avrupa'ya götürülür.

İnkalar da; Güney Amerika bölgesinde yaşamış bir uygarlıktı. Azteklerle hemen hemen aynı dönemde yaşadılar ve aynı kaderi paylaştılar. Beyaz adamlar geldikten sonra hayatlarıyla beraber topraklarını da kaybettiler (James C. Davis, *İnsanın Hikâyesi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, ss. 173-188).

Kızılderili Savaşları ve Kayıp Halk

Kristof Kolomb'un 1492 yılında Amerika kıtasını keşfiyle birlikte, bu yeni keşfedilen kıtanın sakin ve dingin yaşayışı bir anda bozuldu. Asırlar boyunca bu kıtada tekdüze bir hayata alışkın olan Kızılderililer, bir anda beyaz insanlarla karşı karşıya kaldılar. Bu, onlar için büyük bir savaşın başlangıcıydı.

Kızılderili Savaşları, Avrupalı göçmen yerleşimciler ile Kızılderililer arasında cereyan eden ve 1622-1924 yılları arasında belirli aralıklarla devam edip asırlara yayılan Amerikan Bağımsızlık Savaşı öncesi ve sonrası süregelen çatışmalar dizisidir. Bu savaşların temel sebebi, hiç kuşkusuz keşfedildiği andan itibaren Amerika

kıtasını doğudan işgal etmeye başlayan Avrupalı sömürgecilerin sürekli artması ve bu artış sonucunda yerlileri batıya doğru iteklemeleridir. Bu savaşlar, Amerika kıtasının doğu kıyısından batı kıyısına kadar genişlemenin kaçınılmaz olduğunu ifade eden "Kader Manifestosu" gibi ideolojiler tarafından teşvik edilmiştir. Kıtadaki yoğun yerli katliamı bu süreç içerisinde görülür (Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2018, ss. 423-449).

"Kızılderili Soykırımları" olarak adlandırılan bu olaylar, Amerika'nın keşfinin ardından, kıtaya ulaşan Avrupalıların ve ardından Amerikalıların bu kıtada yaşayan Kızılderililere karşı uyguladığı soykırımlardır. 1492'de başlayıp asırlar

boyunca devam etmiş, şüphesiz bilinçli bir şekilde ve çeşitli yollarla uygulanmıştır (Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2018, ss. 423-449)

Kızılderililerin Maruz Kaldıkları Soykırım ve Yaptırımlar

- Amerika'nın yerli halkı olan Kızılderililer topluca infaz edildiler. Bu infazların bugün katliam ve soykırım olduğu daha net bir şekilde görülmektedir.
- Yerli Kızılderililer, bulundukları topraklardan farklı bölgelere doğru göçe zorlandılar. Bu durum zorunlu tehcir olarak okunabilir.
- Çiçek hastalığı başta olmak üzere Avrupa'dan gelenlerin taşıdıkları bulaşıcı hastalıklar gayet bilinçli bir şekilde Kızılderililere bulaştırıldı. Kızılderililer daha önce tanışmadıkları ve bağışıklık kazanmadıkları bu virüs karşısında zayıf düştüler ve yoğun kayıp yaşadılar.

- Kızılderililerin çocukları, ailelerinden alınarak Kanada ve ABD'nin yatılı okullarında Hristiyan misyonerler tarafından eğitildiler. Bu eğitimler esnasında Kızılderili çocuklara ana dilleri unutturuldu. Ana dilini unutan bir halkın varlığını sürdürmesi uzun vadede neredeyse imkânsızdır.

- Yaşadıkları kıtanın yer altı ve yer üstü kaynakları sömürülen Kızılderililer yoksulluğa mahkûm edildiler. Bu durum, bilhassa Brezilya ve Arjantin Kızılderililerine uygulanmaya devam etmektedir.

- Kızılderililere uygulanan soykırımın başlangıç tarihi 12 Ekim, Kızılderililer tarafından bakıldığında büyük bir yas günüdür. Çünkü sakin ve dingin hayatları 12 Ekim 1492 tarihinden itibaren değişmiştir. Bu tarihten itibaren hayat artık onların alışık olmadığı bir biçimde devam edecektir. ABD ise, bu güne "Kolomb Günü" adını vererek bayram olarak kutlar. 1990 yılında, Kolomb Günü kutlamalarına karşı çıkan Kuzey ve Güney Amerikalı 350 temsilci, Ekvador'un başkenti Quito'ya giderek ilk toplantılarını gerçekleştirmişlerdir. 1992 yılında ise, 12 Ekim gününü "Uluslararası Yerli Halklar Dayanışma Günü" ilan etmişlerdir.

Kızılderililere karşı yürütülen savaşa başkomutanlık

yapmış General Sherman'ın Albay William Cody'ye yazdığı mektuptan aşağıdaki alıntıyı okumak, dönemi ve yerlilere bakış açısını anlamak adına faydalı olacaktır: "Tahmin edebildiğim kadarıyla 1862'de Missouri ile Rocky Dağları arasındaki ovalarda yaklaşık dokuz buçuk milyon bizon vardı. Hepsi yok oldu; etleri, derileri ve kemikleri için öldürüldüler. Aynı tarihte, yıllık besinleri bu bizonlara bağlı yaklaşık yüz altmış beş bin Pavni, Siya, Şayen, Kiyova, Apaçi bulunuyordu. (Bunlar Kızılderili kabile isimleridir.) Onlar da artık yok ve yerlerine bu toprağı bir bahçe hâline getiren, doğa ve uygarlık yasalarına göre sayımı, vergilendirilmesi ve yönetilmesi mümkün olan, onların iki ya da üç katı kadar

beyaz ırktan kadın ve erkek geldi. Bu değişiklik yararlı oldu ve sonuna kadar sürdürülecek."

Kızılderililere uygulanan bu katliamlar tüm dünya tarafından bilinmektedir. Bu nedenle ABD'nin Kızılderili İşleri Bürosu Başkanı, Avrupalıların yapmış olduğu bu soykırımlardan ötürü 8 Eylül 2000 tarihinde Kızılderililerden özür dilemiştir. Bütün bu yapılanları bir özür affettirebilecek midir? Ya da bir "pardon" sözü milyonlarca insanın gözünden akan yaşı silmeye kâfi gelecek midir? Hiç sanmıyorum...

Cümlelerimi Kızılderililere ait oldukça meşhur ve manidar şu sözle bitirmek istiyorum: "Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak."

HAWORTHIA FASCIATA İLE EVLERİMİZDE GÖRSEL ŞÖLEN

Haworthia fasciata, Güney Afrika'ya özgü sukulent (etli yapraklı) bir bitkidir. Yıldız penceresi, yılan derisi ve kaktüs olmamasına rağmen zebra kaktüsü gibi isimlerle anılır. Yeşil dış yüzeyinde ona zebra dedirten aslında bitki susuz kalıp büzüldüğü ve su alıp şiştiği esnada yaprak dış zarının yırtılmasını engelleyen beyaz yumrulu çizgileri (tüberkülleri) ve çok çeşitli yapraklarıyla öne çıkar. Bu bitkinin bilinen yaklaşık 80 türü vardır. Gözünüzün önünde mücevher gibi duracak bir bitkiye ihtiyacınız varsa o zaman haworthia dikmeyi düşünmelisiniz. Görsel olarak en çekici sukulentlerden biridir. Oturma odalarına ve ofislere yaban hayatı havası katar. Haworthia bitkisini, inci gibi siğillerinden hemen tanıyabilirsiniz. Yavaş bir büyüme hızına sahip bu bitki, en gelişmiş hâliyle 15-20 cm çapa ve 20-22 cm boya ulaşır.

Haworthia fasciata, ilkbahar ve yaz aylarında iyi gelişen mükemmel bir bitkidir. Evcil hayvanlarınız için toksik olmadığı gibi küçük çocuklarınız için de herhangi bir tehlike oluşturmaz.

Yetiştirdiğiniz yerin sıcaklığı 21 derece ve üzeri olursa maksimum gelişme sıcaklığını sağlamış olursunuz. Bitki, 10 derecenin altında deforme olmaya başlar, 4 derecenin altındaki sıcaklıklarda ise bitkinizi kaybedersiniz. İç mekânlarda başarıyla yetişebilen detaylı bakım istemeyen zebra kaktüsünü, kısmi güneş ışığı alan bir alana yerleştirdiğinizden emin olmalısınız. Güneş, her bitkinin sağlıklı büyümesi için gereklidir. Ancak haworthianızın sağlıklı büyümesi için dolaylı güneş ışığı en iyisi olacaktır. Haworthianızı, yaz aylarında dışarı çıkarırsanız yaprakları yanmasın diye çok fazla güneşe maruz bırakmamaya dikkat edin. Güneşte uzun saatler kalırsa yaprakların ucu kırmızıya dönebilir. Günlerce güneşte kalırsa yaprakları beyazlar ve bitkinizi kaybedebilirsiniz.

Haworthiayı çoğaltmak çok basittir. İlk olarak dip sürgünlerini gövdeden ayırın, ardından iyi drene edilmiş kumlu toprağa yeniden dakin. Çok az yer kaplarlar. O kadar ki küçük bebek patiği ve çay fincanlarını (drenaj deliği bırakmak kaydıyla) saksı olarak kullanabilirsiniz.

Haworthia fasciata bitkisinin toprak isteğine gelince, çok fazla detaya gerek yoktur. Onu verimli, iyi drene edilmiş toprağa ektiğinizde iyi sonuç verecektir. Gübre çok gerekli değildir, ancak büyümeyi artırmak için arada bir ekleyebilirsiniz. İlkbaharda seyreltilmiş kaktüs gübresi kullanmak harika olacaktır.

Bitkinin çok fazla sulamaya ihtiyacı yoktur. Bunu ayda bir kez yapabilirsiniz. Daima alttan sulayın, toprağın suya doyduğundan emin olun ve sonra saksı tabağında biriken suyu boşaltın. Hiçbir sukulent, sulu toprakta oturmaktan hoşlanmaz. Yaprak boşlukları arasındaki kronlarda su birikmesi nedeniyle yaprakların buruşması, çökme gibi sorunları fark edebilirsiniz. Haworthia fasciatayı etkileyen haşere ve hastalıklar da aşırı sulamadan kaynaklanır. Özellikle unlu bit, kırmızı örümcek ve akarlar sorun olabilir. Böyle durumlarda yaklaşık 1 lt suya 1 yemek kaşığı sirke koyarak bitkinize duş aldırabilirsiniz.

Yavaş büyüyen haworthia bitkisi, doğası nedeniyle özellikle iç mekâna dikildiğinde nadiren çiçek açar, ince uzun bir sap üzerinde küçük, boru şeklinde pembe veya beyaz çok gösterişli olmayan çiçekleri vardır. Çiçeklenme aralığı yıllar sürebilir.

Bitki, uzun ömre sahiptir, hediye etmek için mükemmeldir.

İNSANLIK AİLESİNİN ANNESİ HZ. HAVVÂ

■ Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

İnsanlık ailesi, Hz. Âdem ve Hz. Havvâ ile başladı. Onlarınki de her ailede olduğu gibi hem varoluşun hem düşüşün hem de yeniden kalkışın hikâyesiydi. Ancak ilk aileyi kurmak ve tüm insanlığa anne baba olmak, tahayyüllerin ötesinde meşakkatlere katlanmayı, hiç bitmeyecek bir dikkate ve teslimiyete sahip olmayı gerektirdi. Çünkü “Allah, birbirinden gelme nesiller olarak Âdem’i, Nûh’u, İbrâhim ailesini ve İmrân ailesini seçip âlemlere (bütün yaratılmışlara) üstün kıldı. Allah hakkıyla işitmekte ve bilmektedir.” (Âl-i İmrân, 3/33-34) Âdem ailesi için zorluklar ve zahmetler yaratılışla başladı, üstelik kıyamete kadar nihayete ermemek üzere.

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.” (Nisâ, 4/1)

İnsanın özü topraktı (Hicr 15/26). Aynı özden yaratılan iki kader ortağı idi Hz. Âdem

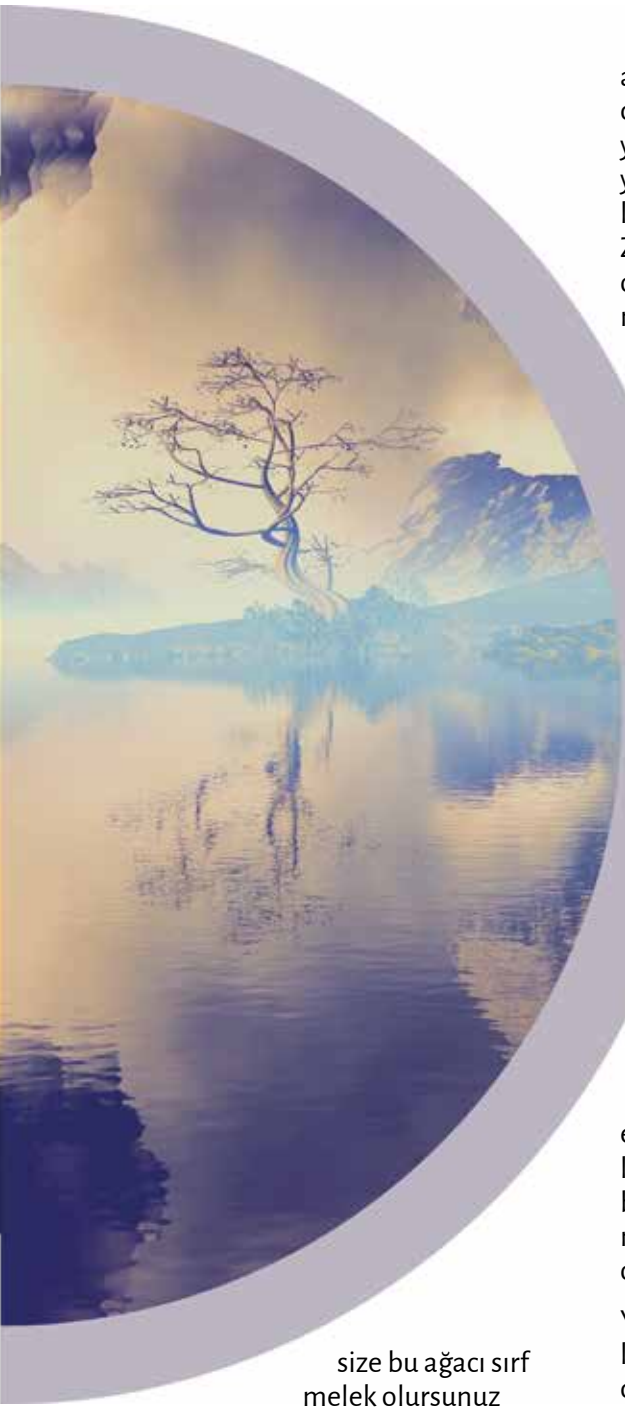
ve Havva, erkek ve kadın. Rabbin emrine muhatap olmada, kullukta, denenmede beraber yürüyeceklerdi yolu. Yaradan’a kul olabildikleri nispette kazanacak, mükâfata nail olacak; kulluktan uzaklaştıklarında ise insanlıklarını, özlerini kaybedeceklerdi.

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.” (Rûm, 30/21)

Âdem (a.s.) ile Havvâ hem aynı yolda ve uğurda yoldaş hem de birbirlerine eş kıldılar. Aralarında bir sevgi bağı var etti yüce Allah. O’nun varlığının ve kudretinin nişanesi olan bir sevgi... Meveddete, merhamete dayanan ve bir cana ruh veren... Bu sevginin Rabbin rızası üzere var edilmesi, korunması ve buna itina gösterilmesi icap eder bu sebeple. Çünkü Allah’ın (c.c.) varlığına delildir bu sevgi. Önce Havvâ ve Âdem için sonra tüm kadın ve erkekler için var eder yüce Allah bu sevgiyi. Bundandır aile kurarken inananların bu ilk sevgiye ve ilk aileye atfen duaya başlamaları.

Hiz. Havvâ ile Hiz. Âdem için yeryüzüne iniş yolculuğu ise Âdem’e haset eden, hasedinin şiddetiyle emre isyan eden ve kovulan şeytanın tuzağı ile başladı. Yüce Allah’ın emri açıldı. “Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediklerinizden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz.” (A’râf, 7/19) Ancak emrin tüm sarahatine rağmen insanın zaafı vardı ve şeytan Âdem ile Havva’nın ebedî olma zaafını kullandı. “Rabbimiz

size bu ağacı sırf
melek olursunuz
veya ebedî yaşayanlardan
olursunuz diye yasakladı”
(A'râf, 7/20) diyen şeytanın
sözüne kandılar. "Onlara,
'Ben gerçekten sizin iyiliğinizi
isteyenlerdenim.' diye de
yemin etti." (A'râf, 7/21) İblisin
bu yalanına inandılar. Her ikisi
de ağacın meyvesinden tattı.
Şeytanın vesvesesi Âdem'i tesir

altına aldığı kadar Havva'ya
da tesir etti. Şeytan, Âdem'i
yanılttığı kadar Havva'yı da
yanılttı. Ayakları beraberce
kaydı, beraberce kandırıldılar.
Zaaflarının farkında
olmayan insan kandırılmaya
mahkûmdu.

"Ağacın meyvesini
tattıklarında ayıp yerleri
kendilerine göründü. Ve
cennet yapraklarından
üzerlerini örtmeye
başladılar." (A'râf, 7/22)
Sonrası utanç, sonrası
pişmanlık, sonrası
tövbe... Utanç olmadan
pişmanlık, gerçek bir
pişmanlık olmadan
da tövbe olamazdı,
olmadı da.

Yüce Allah'ın "*Ben size
o ağacı yasaklamadım
mı ve şeytanın size
apaçık bir düşman
olduğunu söylemedim
mi?*" (A'râf, 7/22)

seslenmesine pişmanlıkla
karşılık verdiler. Beraberce
hatalarını fark edip itiraf
ettiler: "Ey Rabbimiz! Biz
kendimize zulmettik. Eğer bizi
bağışlamaz, bize acımazsan
mutlaka ziyan edenlerden
oluruz!" (A'râf, 7/23)

Yüce Allah'ın onların tövbesini
kabulü, mukadder yolu
değiştirmede. Âdem ailesi için
bir süreye kadar yerleşilecek,
faydalanılacak, ölünecek ve
diriltilip çıkılacak yer artık
yeryüzü idi (A'râf, 7/23-24).

Yüce Allah (c.c.), insanoğlu
için rüzgârlarla emre hazır
bekleyen bulutların evrilip
çevrildiği, gökten inen
yağmurlarla ölü toprağın
canlanıp birbirinden farklı

nimetlerin yetiştiği, gece ile
gündüzün bir intizam içinde
arka arkaya geldiği bir yeryüzü
ikram etti (Bakara, 2/164). Ve
insanoğlunu şerefli kıldı (İsrâ,
17/70).

İlk yaratılışa şahit olmamıştı
Hz. Havvâ. Ancak yüce Allah
(c.c.), lütfuyla ona bir mucizeye
tanıklık etme imkânını verdi.
Yaratılışa şahitlikti kadının
vazifesi. Rahîm olan yüce Allah,
rahimleri birer sığınak kılmış;
Havvâ ve kızlarına bu kıymetli
sığınağı korumayı ve onları
bu sığınaktaki evlada da kol
kanat germe vazifesini vermişti
(Müminûn, 23/13). Annelik
serüveni böyle başladı Havva
kızlarının ve annelik emaneti,
böyle verildi Havvâ kızlarına.

Hz. Havvâ, insanlığın annesi
oldu, yaratılışın şahidi,
yaratılışın sığınağı... Annelik
lütfuna erişen Hz. Havvâ
için anneliğin en zorlu, en
meşakkatlisi de vaki oldu.
Evladıyla sınıandı Hz. Havvâ.
Kabil gibi kardeşini kıskanıp
katleden evladı da oldu. İlk
günahı ona yakıştıran, onu
suçlayan, onun şahsında
kadınlığı tahkir eden çok
sonraki nesillerden çocukları
da oldu. Evladiyla sınıanan
Havvâ kızları bu sebeple onu
daha iyi anladılar. Çünkü Hz.
Havvâ, sadece kadınlığın değil
anneliğin de adıydı. Vazgeçişin
değil, sarıp sarmalamanın;
kızgınlık değil merhametin
adıydı, annelik. Hz. Âdem
(a.s.) ile çıktığı yolda yanlış
yaptığında tövbe etmeyi,
doğruda sebat etmeyi
Allah'ın nimetlerine hakkıyla
şükretmeyi öğretti tüm
insanlığa ve örnek oldu tüm
evlatlarına.

CROHN HASTALIĞI

■ Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

Crohn hastalığı, sindirim sistemini oluşturan ağız, yemek borusu, mide, ince ve kalın bağırsakları tutabilen kalınlaşma ve ülserler oluşturan bir hastalıktır. Bağırsaktaki kalınlaşma, bu bölgelerde darlıkların oluşmasına yol açabilir. Hastalıklı alan, birkaç santimetre uzunluğunda olabileceği gibi bir metreyi aşan uzunlukta

da olabilir. Ağızdan anüse kadar bağırsağın herhangi bir yerini tutabilse de en sık olarak ince bağırsağın son bölümünde ve kalın bağırsakta hastalığa neden olmaktadır. Anüs bölgesinde “fistül” olarak isimlendirilen, iltihabın aktığı delikler bulunabilir. Crohn hastalığı, gastrointestinal kanalın, nedeni bilinmeyen, süregelen, aktif ve sessiz dönemlerle seyreden inflamatuvar hastalıklarıdır. Hastalık, yüksek sosyo-ekonomik gruplarda ve kentsel bölgelerde

yaşayanlarda daha sık olarak görülür. Anne babadan çocuğa doğrudan geçiş olmamakla birlikte crohn hastalığı olanların akrabalarında bu hastalıklardan birinin görülebilme sıklığı %5 ile %20 arasında değişmektedir.

Crohn Hastalığının Nedenleri

Crohn hastalığının nedeni hâlen bilinmemektedir. Bulaşıcı bir hastalık değildir. Hastalıklı kişiden sağlıklı kişiye geçmemektedir. Günümüzde kabul edilen görüşe göre, genetik olarak hastalığa

Crohn hastalığı, sindirim sistemini oluşturan ağız, yemek borusu, mide, ince ve kalın bağırsakları tutabilen kalınlaşma ve ülserler oluşturan bir hastalıktır. Bağırsaktaki kalınlaşma, bu bölgelerde darlıkların oluşmasına yol açabilir.

yatkın bireylerde bilinmeyen çevresel veya mikrobik bir faktörün gastrointestinal kanalda anormal iltihabi yanıtı tetiklediği ileri sürülmektedir. Etken ne olursa olsun, bu zararlı faktöre karşı bağırsak mukozasında cevap olarak iltihap hücreleri artar, inflamasyon ve ülserler gelişir.

Crohn Hastalığının Bulguları

Hastalık tipine ve aktivite derecesine bağlı olarak değişmekle birlikte en sık rastlanan yakınmalar karın ağrısı ve ishaldir. Görülme

sıklığına göre bulgular şu şekilde sıralanabilir:

1. Karın ağrısı
2. İshal, kalın bağırsağın tutulduğu hastalarda dışkı ile kan gelmesi
3. İştahsızlık, kilo kaybı
4. Hâlsizlik, yorgunluk, ateş (hastalığın aktif döneminde)
5. Kansızlık
6. Bağırsakta ciddi daralmanın olduğu hastalarda bulantı, kusma, şişkinlik, ağrı ve kabızlık

7. Ağızda yaralar, gözde kızarıklık ve yanma, eklemlerde ağrı, ciltte döküntüler ve karaciğer fonksiyon testlerinde bozukluklar

8. Hastaların bir kısmında bağırsaklar ile diğer organlar, cilt veya makat arasında kanalların açılması (fistüller), buralardan akıntıların gelmesi, makatta şişlikler (abse) ve yaraların olması.

Crohn Hastalığının Teşhisi

Sıklıkla haftalar, aylar süren karın ağrısı, ishal, kilo kaybı

yakınmaları olan hastalarda crohn hastalığından şüphe edilir. Basit kan tetkikleri, kansızlık ve iltihaplanmanın bazı bulgularını gösterebilir. Daha ileri tetkikler ince ve kalın bağırsak filmleridir. Tanı için en önemli tetkiklerden biri, kolonoskopi ile kalın bağırsağın ve ince bağırsağın son kısmının incelenmesidir. Bu inceleme sırasında tanıda önemli olabilecek biyopsiler alınarak patolojik inceleme yapılır ve hastalığın tanısı konur. Ayrıca ince bağırsağın radyolojik tetkiki, karın bölgesinin bilgisayarlı tomografisi ve manyetik rezonansı da (MR) tanıya yardımcı olmaktadır. Hastalığın bütün bulguları aynı anda görülmeyebilir. Bazen gizli kansızlığa bağlı sadece hâlsizlik ve yorgunluk yakınmaları ya da eklemlerde şişmeler ile başlayabilir. Bazı hastalarda hastalığın ilk başlangıcı apandisit semptomlarına benzer ve tanı apandisit düşünülerek yapılan ameliyat sırasında konulur.

Crohn Hastalığı ile Beslenme Arasındaki İlişki

Crohn hastalığına özgü bir beslenme kılavuzu yoktur. Her hasta farklıdır ve kurallar her hasta için belirlenmelidir. Hastalığın akut alevlenmelerinde beslenme, diyetin serbest bırakıldığı semptomsuz dönemlerden farklıdır. Yanlış yeme, içme hastalığın alevlenmesine neden olmaz. Alevlenmenin tekrarını önleyici veya tedavi edici etkisi olan bir diyet yoktur.

Sigara içmenin, romatizmal ilaç ve aspirin kullanımının, hormonal değişikliklerin ve enfeksiyonların crohn hastalığının alevlenmesine neden oldukları iyi bilinmektedir. Özellikle sigara, hastalığın şiddetlenmesine ve kontrolünün güçleşmesine neden olmaktadır.

Günlük Aktivitenin Hastalığın Seyrine Etkileri

Fiziki aktivite ve iş hayatı, hastalığı kötü yönde etkilemez. Hastalığın alevlenme dönemlerinde hastaneye yatma veya bir süre yatak istirahati gerekebilir. Bu dönemler dışında hasta spor da dâhil olmak üzere normal fizik aktivitesini ve iş hayatını sürdürme yönünde

cesaretlendirilmelidir. Crohn hastalığının oluşumunda veya aktivasyonunda sıkıntı, üzüntünün rolü olduğuna dair bilimsel veri yoktur. Ancak sıkıntılı, depresif bir kişinin hastalığın bulguları ile başa çıkması daha zor olacaktır. Stres ve üzüntü hastalığın nedeni değil, sonucu gibi görünmektedir.

Crohn Hastalığının Kalıtımı

Birinci derece akrabalarında crohn hastalığı olan bireylerde genel popülasyona göre 3-20 kat arası daha fazla inflamatuvar bağırsak hastalığı (ülseratif kolit veya crohn hastalığı) gelişme riski vardır. Bu risk çok az olduğundan hastanın çocuk sahibi olması açısından engel oluşturmaz.

Crohn Hastalığı Tedavisi

Hastalığın nedeni bilinmediği için sebebe yönelik değil, iltihabın gerilemesini sağlayan anti-inflamatuvar ilaçlar kullanılır. Crohn hastalığının tedavisi, hastalığın şiddetine ve hastalığın tutulum yerine (ince bağırsak, kalın bağırsak, makat vb.) göre belirlenir. Genellikle ağızdan alınan ilaçlar ile tedaviye başlanır. Bu ilaçların yetersiz kaldığı veya hastalığın en başından şiddetli seyrettiği olgularda tedaviye ağızdan veya damar yolu ile kortikosteroid ilaçlar eklenmektedir. Uzun dönemde hastalığın aktifleşmesini önlemek için bağışıklık sistemini etkileyen ilaçlar kullanılmaktadır. Apse, anüs çevresinde iltihaplanma gibi durumlarda antibiyotikler gerekebilir. Demir, folik asit veya vitamin B12 gibi mineral ve vitamin desteği gerekebilir. İlaçla tedavinin yetersiz kaldığı durumlarda cerrahi tedavi uygulanmaktadır.

Anüs çevresindeki apse, fistül gibi rahatsızlıklarda, bu bölgeye yönelik lokal bazı girişimler yapılabilir. Bazı hastalarda iltihaplı bağırsak bölümü cerrahi olarak çıkarılır. Crohn hastalığı bağırsakta atlayan bölümler şeklinde birkaç alanı tutmaktadır. Bu nedenle hastalıklı alanın tamamen çıkarılması, bağırsakların önemli bir kısmının kaybına ve buna bağlı sorunlar oluşmasına neden olur. Yaygın hastalığı olmayan, sınırlı bağırsak çıkarılması uygulanan hastalarda bile bu şekilde kalıcı iyilik sağlanamayabilir. Ameliyatın kalıcı bir çözüm getirmemesi ve bağırsak bölümlerinin her ameliyatta daha kısalaacağını göz önünde tutarak, Crohn hastalığında cerrahi tedavi ancak çok gerekli durumlarda yapılmalıdır.

Crohn Hastalığının Seyri

Günümüzde mevcut olan medikal ya da cerrahi tedaviler ile crohn hastalığında kalıcı iyileşme izlenmez. Fakat bu, uygulanan tedavilerin başarısız olduğu anlamına gelmez. Tedavi ile hastalığın uzun süreli yatıştırılması, atakların önlenmesi, yakınmaların düzelmesi sağlanabilmektedir. Crohn hastalığı ömür boyu devam eden bir hastalıktır. Ağız, yemek borusu, mide, ince ve kalın bağırsağı değişik uzunlukta tutabilir. İnce bağırsağın son bölümü ve kalın bağırsak, en sık tutulan yerdir. Hastalık zaman zaman alevlenmeler gösterebilir. Uzun süreli ancak tedavisi mümkün bir hastalıktır. Kullanılan ilaçlar hekim tarafından devam edilmesine gerek görüldüğü sürece kullanılmalıdır. Hastalığın seyrini takip etmek ve olası riskleri kontrol altında tutmak için hastalar düzenli aralıklarla takip edilmelidir.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Dünyanın en müstesna ülkesi	Oturulacak yer	Küçük yeşil bitki	Ağabey, büyük erkek kardeş	Aktinyum elementinin simgesi	Mesaj	Temel içeceğimiz
Üstün bilgili ve yetenekli kişi	Sebepl, güdü	Söz yitimi	Felaket, afet			İkinci tekil şahıs
Çok şefkatli, pek merhametli			Yol			Bohrium elementinin kimyasal simgesi
Kiralayan kişi, müstecir			Resmî belgelerin kaydedildiği kütük	Ahsap işçiliği için önemli bir ağaç	Dudak	
Tembih, ihtar			Gözlemevi		Sükûnet	
Dünya'nın uydusu			Meslek, tarık, yol			
	Kitap satılan yer					Dili dişlerin arasında tutarak çıkarılan ses
Rütbesiz asker, nefer	Oruç ayı	Su taşkını	Hücum		Anne	Tutsak
Ayla ilgili	Yüzyıl		Uzak			
	Çevik					
				İki basamaklı en küçük sayı	Ses çıkaran, sesi olan	
Bir sure adı				Alfabedeki son harfin okunuşu	Bir sure adı	Kışın yağar
				Çağdaş		Kış
Belirti, emare		Bir kümes hayvanı		Çembere sadece bir noktada değen doğru parçası	Göğün en yüksek katı	
		Denek				
			Dinlenme			Kastamonu' nun bir ilçesi
			Metal paranın resimli yüzü			İridyum sembolü
İrmak, dere yatağı	Kısa, hatırlatma yazısı		Kuzu sesi		İlgili, ilişik	
Başlayış	Pranga halkası					Aşırı muhabbet, sevi
Evli olmayan	Bir bağlaç					
			Hangi şey?		Sarılgan bitkilerin yanına dikilen sırk, herak	Yaratıcı, ilah
Toplumu din konusunda aydınlatan anayasal kurum						Üye
						Rakamlar, sayılar
				Slovakya plaka kodu		İkiyüzlülük
				İplik		
					Kıyam eden, ayakta duran	Bir meyve
				Deve ile yük taşıyan		
				Gökkuşağı		
				Sarmal girinti		Manasız ve faydasız söz veya iş
				Mükemmel		

Bulmacaların çözümlerine karekodu okutarak
ya da aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz.
dergi.diyaret.gov.tr

		Kapaklı kap		Şaban ayının on beşinci gecesi					
		Ayla							
	Güzel								
	Mülhit								
"Tamam" anlamında bir söz									
				Deyiş					
Ahlakla ilgili	Güzellik, incelik	Diş hekimisi kısaltması							
		Ülkemizin uçuş kodu							
					Neon elementinin kimyasal sembolü	Yırtıcı bir hayvan	Evvel	Anadolu Ajansı kısaltması	Süregelen düzenin korunması durumu
							Kusur		
						Bir sure adı			
						Derman, kuvvet			
		Arapça birinci fekil şahıs				Ey, eyâ			
		Faiz			Gezinti teknesi			Saf	Adana'nın bir ilçesi
			Tiyatrodaki özel, kapalı bölme		Yakınlık				
						Bayındır, mamur			
							Mevt		
						Kötü olmayan			
Ticaret erbabı						Yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü	Esasla ilgili, esası		
Hiç olmazsa						Safılık derecesi			
	Işık	Derviş hırkası		Dirilten, kabirden kaldıran anlamındaki Allah'ın güzel ismi				Bir nota	
								Bıçağın kesmeyen kenarı	
			Göz yaşı		Kesin, şüphesiz	Baston			Şifalı bir bitki
			Murabba						
			Bütün				Ceylan, gazel	Olumsuz bir ön ek	
Ebcette 40 sayısına denk gelen harf		Minarelerden okunan salavat-ı şerife		Sert ve iri taş kütlesi		Şeker tadında olan			
	Dingin					Arap alfabesinde bir harf			
	Safa ile Merve arasında gidip gelme						Lakin, ama	Utandırma duygusu	
								Yaşamakta olan	
					Millet				Sodyum elementinin kimyasal sembolü
					Lahza				
							Esas, asıl, temel		
Becerikli, mahir, yetkin						Hükümdar, han			

MEHMED ÂKİF ERSOY VE İSTİKLAL MARŞI'MIZ

■ Zeynep ÇELİK

Milletlerin hafızasında yer eden, toplumun inşasında önemli rol oynayan şahsiyetler vardır. Onlar, sadece geleceğe bıraktıkları eserleriyle değil, yaşantılarıyla da yaşadıkları topluma örnek olmuş, gelecek nesillere ışık tutmuşlardır. Mehmed Âkif Ersoy da böylesi bir edip, geleceğe ışık tutan bir münevver, toplumu aydınlatan bir hatiptir. İslam'ı merkeze alarak Müslümanca yaşamayı ilke edinen Âkif, fikrî anlamda toplumun inşasında aktif rol oynamış, her daim, Türk milletinin derdiyle dertlenmiş, Müslümanların yaşadıkları sıkıntıları kalbinin derinliklerinde hissetmiştir. Bu hissediş, sadece yürekte kalmayarak kelimelere dökülmüş, İstiklal Marşı gibi eşi benzerine az rastlanır bir şaheser de vücuda gelmiştir.

Mümin asaletini, Müslüman izzetini, insan onurunu Âkif'te görmek mümkündür. O, vatanını, milletini, tarihini, insanını aziz bilmiş, kürsülerden "Bu milletin asil ve aziz evlatları" diyerek gençlere seslenmiş, bu toprakların bağrından çıkmış millî bir şairdir. Ona göre yeryüzünün kurtuluşu, marifet ve bilginin, ahlak ve faziletin yekvücut olmasıyla mümkündür.

Diyanet İşleri Başkanlığı, millî şairimiz mütefekkir Mehmed Âkif Ersoy'u okurlarımıza ve bilhassa gençlerimize daha yakından tanıtmak, onun fikrî dünyasını ve İstiklal Marşı'nı yazdıran amilleri anlatmak için *Mehmed Âkif Ersoy ve İstiklal Marşı'mız* eserini neşretti. Prof. Dr. İbrahim Tüzer,

"Buhran Çağının 'Büyük Adamı' Mehmed Âkif Ersoy: Dönem-Hayat-Şahsiyet" yazısıyla Âkif'in yaşadığı çağa ışık tuttu. Doç. Dr. Servet Tiken, "Safahat'ın İzinde Âkif'in Edebî Şahsiyeti"ni yazdı. Hiç şüphesiz onun edebî kişiliği fikir dünyasından bağımsız telakki edilemezdi. Âkif, düşünce dünyasıyla şiirlerini yoğurmuş, kalemını her zaman İslam mefkûresinin hizmetine sürmüştü. Prof. Dr. Mehmed Narlı, "İstiklal Marşı'mızın Hikâyesi"ni kaleme aldı. Millî marşımızdaki dinî ve millî ögelere ise Dr. Âlim Kahraman değindi. Onun ne yaşantısı ne de kalemi İslami değerlerden bağımsız düşünülebilirdi. "Kur'an'la Hayatı Buluşturma Yolunda Bir Şair ve Mütefekkir: Mehmed Âkif Ersoy" yazısıyla Dr. Öğretim Üyesi Ercan Şen, Âkif'in *Sebilürreşad*'dan Kur'an mealine Âkif'in kalemine yön veren dinî hassesiyyetleri kaleme aldı. Âkif'in ölümsüz eseri Safahat üzerine Prof. Dr. Zülfikar Güngör, Prof. Dr. Selçuk Çıkla, Dr. Öğretim Üyesi Muhammed İkbâl Güler yazdılar. Mehmed Âkif'in Kurtuluş Savaşı ve Millî Mücadele yıllarındaki faaliyetlerini Dr. Öğretim Üyesi Fikret Uslucan kaleme aldı: "Gözyaşı, Alın Teri, Kan ve Mürekkep" Mehmed Âkif Ersoy'un medeniyet tasavvuru hiç şüphesiz çağdaşları kadar yeni nesilleri de etkileyecek, gençlerin yolunu aydınlatacaktı. Prof. Dr. Alâattin Karaca "Mehmed Âkif'te Medeniyet ve Terakki", Prof. Dr. Ebru Burcu Yılmaz, "Berlin Hatıraları Bağlamında Batı Medeniyeti Karşısında Mehmed Âkif Ersoy" yazılarıyla Âkif'in medeniyet tasavvurunu, Batılılaşma karşısındaki tavrını ele aldılar.

Betül Erbas'ın sunumu ile

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380
POL: DİKEY (V)
SEMBOL: 27.500
FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422
POL: YATAY (H)
SEMBOL: 30.000
FEC: 3/4

JSD YAYIN

yeni bölüm

Pazartesi

16.00

DIYANET TV

Instagram diyanettv

Twitter diyanettv

YouTube diyanettv

Facebook diyanettv

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203

Fiyat: 10 ₺